

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАДИМА ГЕТЬМАНА

МОВНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИМІРІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Монографія

УДК 378.147:811.161.2'243
М74

*Рекомендовано до друку Вченою радою КНЕУ
імені Вадима Гетьмана
Протокол № 2 від 26.10.2023 р.*

Рецензенти:

СТИШОВ О.А., д-р філол. наук,
професор кафедри української мови факультету української філології,
культури і мистецтва
(Київський університет імені Бориса Грінченка);
КУПЧИК Л.Є., канд. пед. наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов
(Національний університет водного господарства
та природокористування, м. Рівне)

М74 **Мовні освітні технології у вимірі мультикультуралізму:**
монографія [Електронний ресурс] / Бондарчук Л.М., Ку-
мейко Т.А., Лазаренко О.М., Подгурська Т.А., Сирко І.М.,
Случайна Л.О. ; упоряд. Л. Козловська. Київ. КНЕУ, 2023.
176 с.

ISBN 978-966-926-464-0

Представлена монографія актуалізує проблему формування полікультурної мовної особистості в інноваційному університеті. Праця унаочнює багаторічний дослідницький та викладацький досвід авторок, охоплює різні аспекти рідномовного навчання та викладання мови як іноземної, представляє сучасний погляд на можливості використання лінгводидактичних інструментів в мовно-професійному просторі не-профільних закладів вищої освіти.

Ця книга буде корисною всім, хто прагне виховати толерантну мовну особистість, здатну до мультикультурної комунікації, готову вдосконалювати мовні навички для уникнення можливих міжкультурних конфліктів.

УДК 378.147.015.31:81

*Розповсюджувати та тиражувати
без офіційного дозволу КНЕУ забороняється*

© Бондарчук Л.М., Кумейко Т.А.,
Лазаренко О.М., Подгурська Т.А.,
Сирко І.М., Случайна Л.О., 2023
© КНЕУ, 2023

ISBN 978-966-926-464-0

Передмова

Кожна національна етнокультура є складною системою, яка інтегрує представників конкретної нації, водночас розмежовуючи представників різних націй. Ми бачимо світобуття в специфічній проєкції, сприймаємо та розуміємо час, простір, звук, колір по-особливому. Саме в межах культури складається й система традицій, у якій сконцентрована етнокультурна інформація. Її специфіку фіксує національна мова, що формує мовну картину світу нації. Національна мова — це найважливіший етногенний безпечовий чинник, опанувавши який, можна зрозуміти, відчувати етнічну самосвідомість особистості саме як представника конкретної націоспільноти. Коли йдеться про сучасний глобалізований світ, співіснування таких національних макросвітів виявляє ситему різних культурних моделей, різних кодів, різних фонових знань. Саме активна взаємодія носіїв цих різних систем спричиняє можливі непорозуміння та конфлікти, подолати які прагнуть і власне учасники комунікації, і численні дослідники, що розробляють цю проблематику з 80-х років минулого століття. Правильно організований мультикультурний діалог є тим інструментом, який уможлиблює взаєморозуміння і пошук спільного ціннісного орієнтиру, виховання цивілізаційної толерантності.

У мовному просторі вищої школи одним з актуальних завдань стає формування полікультурної особистості, зміна традиційних методичних принципів викладання рідної та іноземної мов з власне комунікаційних на мультикультурні. Дослідницька увага Л.Случайної спрямована саме на міждисциплінарний підхід та методологію кроскультурного аналізу для дослідження цінностей, вірувань і моделей поведінки, притаманних національним культурам у контенті активного впливу глобалізації та цифровізації на культуру й міжкультурну комунікацію. І цілком обґрунтованою є потреба в нових мовних дисциплінах для непрофільних закладів вищої освіти. У цій лінгвальній траєкторії викладання польської мови в економічному університеті, безумовно, розширює межі ко-

мунікативної компетентності українських студентів, набуваючи статусу додаткової фахової переваги (Л.Бондарчук).

Але і в іноземного студента потрібно сформувати міжкультурну компетенцію, яка поєднує різні стратегії мовної поведінки в іншомовному та іншокультурному просторі України. У різних соціальних ситуаціях спілкування часто виникають передумови для міжкультурного непорозуміння (cross-cultural miscommunication), спричиненого помилками як словесного, так і несловесного характеру. Поза межами навчального простору студент-представник іншої етнокультури опиняється в мовній стихії, якою або важко керувати, або не можна керувати зовсім. Засвоєний за традиційною методологією мовний мінімум (від фонетичних навичок до одиниць лексико-граматичного рівня) уможливорює опанування відповідними мовними стратегіями, що формують стійкі мовні уміння, здатність відносно вільно почуватися в навчальному спілкуванні. Від початкових кроків в університеті іноземні студенти намагаються виразити вже набутий іншомовний досвід, тож доцільно сконструювати адекватні отриманому комунікативному досвіду ситуації, спрямовані на спілкування та подолання можливих лінгвокультурних бар'єрів. Мовний матеріал вимагає вибору з урахуванням комунікативно-пізнавальних потреб конкретного навчального контингенту, високого рівня мотивації та водночас максимальної індивідуалізації. «Заглиблення» іноземних студентів у невідому мовну стихію повинне бути психологічно комфортним, сприяти вдалій адаптації в новому мовному середовищі, подоланню комунікативних бар'єрів (Т.Подгурська). Ураховуючи такий навчальний контент, О.Лазаренко представляє специфіку Лекторату української мови в Європейському університеті Віадрина у Франкфурті-на-Одері.

Навчальний простір будь-якого навчального закладу передбачає також обов'язкове вдосконалення українськомовним студентом уже набутих навичок рідномовного та іншомовного спілкування з тим, щоб у будь-якій типізованій ситуації застосовувати їх як у ролі адресата, так і в ролі адресанта. Засвоюючи фахові знання, здобувач освіти повинен не лише використовувати як навчальний матеріал тексти відповідної спеціальності, але й продукувати власні в ситуаціях монологічного чи діалогічного спілкування. Їхня зв'язність, цілісність та структурна завершеність, термінологічна насиченість й адекватний рівень відтворення фонових знань пропорційні рівню володіння мовцем нормами кодифікованих стилів літературної мови, розумінню комунікативної (ситуаційної) визначеності, мотивації мовного вибору під час професійного дис-

курсу (Т.Кумейко). Молоді дослідники як активні учасники такого дискурсу постійно потребують фахової лінгвістичної допомоги, якщо йдеться про пошук інформаційних ресурсів та етапність підготовки індивідуальних дослідницьких проєктів. Правильній організації написання будь-якої творчої роботи — від як обрати тему до як захистити результати власних досліджень — присвячує свою студію І.Сирко. Сучасні лінгводидактичні підходи до викладання мови базовані на ситуаційних завданнях, які можуть зацікавити студента як мовну особистість, яскраво демонструють можливості практичного застосування одержаних знань та вмінь. Авторки монографічної праці протягом багаторічної викладацької практики брали активну безпосередню участь у створенні інноваційних навчальних матеріалів, тож добре розуміються на мовних технологійних засобах міжкультурної адаптації.

Безумовно, лінгвальна поведінка вмотивована передусім етнокультурою. Для результативного міжкультурного спілкування потрібен чітко визначений мотив, а отже, змодельована ситуація, де студенти виявляють свої навички орієнтування в умовах різностильової комунікації, обирають зміст та відповідні мовні засоби, щоб забезпечити зворотний зв'язок. Навчаючи української мови іноземного студента, польської чи англійської — українського, маємо допомогти формуванню іншомовної та іншокультурної компетенцій, які є реальним мовним досвідом, реальною мовною діяльністю в постійно змінюваному мультикультурному світі. Результатом такого лінгво-педагогічного дискурсу стають доступність, ситуативна зумовленість, корисність, новизна мовних технологій, але найголовніше — толерантна мовна особистість, здатна до міжкультурної комунікації, готова вдосконалювати мовні навички для уникнення можливих міжкультурних конфліктів.

Лариса Козловська

DYSCYPLINA «JĘZYK POLSKI JAKO OBCY» NA UNIWERSYTECIE EKONOMICZNYM

Przeanalizowano potrzebę wprowadzenia nowych dyscyplin językowych i innowacyjnych metod ich nauczania w ekonomiczne programy edukacyjne w kontekście procesów eurointegracyjnych w Ukrainie na obecnym etapie rozwoju szkolnictwa wyższego. Jednym z obiecujących kierunków w uniwersytecie ekonomicznym jest dyscyplina «Język polski jako obcy», która przewiduje praktyczne wykorzystanie języka polskiego przez studentów oraz normatywne podstawy jego funkcjonowania w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Podkreśla się, że głównymi zasadami dyscypliny «Język polski jako obcy» są regularność, orientacja na osiągnięcie kompetencji językowych, zapoznanie studentów ze słownictwem specjalnym i zawodowym, kształtowanie kompetencji kulturowych (realistycznych). Zaproponowane są metody opanowania języka polskiego, których skuteczność potwierdza doświadczenie w nauczaniu dyscypliny w uniwersytecie ekonomicznym.

Słowa kluczowe: język polski jako obcy, kompetencje językowe, komunikacja międzykulturowa, metody innowacyjne, uniwersytet ekonomiczny.

Wyształcenie wyższe zawodowe na Ukrainie przeżywa dziś trudny okres reform mających na celu poprawę edukacji zawodowej, humanizacji procesu edukacyjnego, aktywne wprowadzanie metod i innowacyjnych do szkolenia oraz tworzenia takiego paradygmatu edukacyjnego, w którym składnik lingwo-kulturowy, wraz ze szkoleniem zawodowym, byłby jednym z najważniejszych czynników w tworzeniu profesjonalisty poziomu europejskiego.

Właśnie wielokulturowość i wielojęzyczność, w połączeniu z wysokim poziomem wiedzy w dziedzinie zawodowej tworzą dziś współczesnego ekonomistę. Dlatego wprowadzenie dyscypliny języka polskiego w wyższej uczelni ekonomicznej jest bardzo aktualne i ważne, ponieważ współpraca polsko-ukraińska teraz przeżywa niezwykle wzrost. Temu sprzyja i integracyjny europejski wektor Ukrainy, i warunki geopolityczne obu krajów, i wspólna historia. 19 maja 2014 r. na Uniwersytecie Warszawskim odbyło się spotkanie delegacji Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich z delegacją Związku Rektorów Uczelni Ukrainy, zrzeszającego 125 rektorów uczelni ukraińskich. Głównym celem porozumienia jest m. in. doprowadzenie do zwiększenia mobilności akademickiej, wymiany studenckiej i naukowej, realizowanie wspólnych projektów badawczych oraz lepsze wykorzystanie osiągnięć uczonych obu

krajów dla rozwoju nauki w Polsce i na Ukrainie (Bondarchuk, Podgurska, 2019, s. 59).

Kurs języka polskiego w uniwersytecie ekonomicznym obejmuje podstawowe słownictwo i informacje gramatyczne, które wbudowane są w konkretne sytuacje komunikacyjne. Struktury, z którymi studenci są rozpoznawanie pozwalają na w miarę swobodne porozumiewanie się i radzenie sobie w sytuacjach dnia codziennego, zarówno tych związanych z rodziną i domem, jak i tych związanych z pracą, np. przedstawianie się, opowiadanie o sobie, o pracy, o zainteresowaniach, samopoczuciu, robienie zakupów, podróżowanie, konwersacje telefoniczne oraz wiele innych przydatnych informacji. Program ten ma na celu zapoznanie obcokrajowców z kulturą i stylem życia w Polsce oraz ułatwienie funkcjonowania w naszym kraju, ale także zachęcenie ich do aktywnego używania języka polskiego.

Osobliwości dyscypliny «Język polski jako obcy» na uniwersytecie ekonomicznym

Współpraca polsko-ukraińska na poziomie szkolnictwa wyższego na obecnym etapie jest niezwykle obiecująca, zwłaszcza w dziedzinie edukacji zawodowej.

Jednym z czynników, które przyczyniły się do wprowadzenia dyscypliny «Język polski» w KNEU była wspólna publikacja Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana i Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie wspólnej monografii «Konwergencja modeli ekonomicznych w Polsce i na Ukrainie» w 2010 roku, która ukazała się w trzech językach (ukraińskim, polskim i angielskim) i jest uważana za jedno z najważniejszych dzieł na temat gospodarki Europy Wschodniej.

Zapewnia dyscyplinę «Język polski jako obcy» Katedra Lingwistyki Biznesowej. Katedra jest integralną częścią Wydziału Gospodarki Międzynarodowej i Zarządzania Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana. Aktualnym priorytetem pracowników Katedry jest rozwój wysokiej kompetencji językowej przyszłych specjalistów, ekonomistów, konkurencyjnych na krajowym i międzynarodowym rynku pracy. W badaniach naukowych wykładowców Katedry przedstawiono oryginalne koncepcje autorskie artystycznego i zawodowego ekonomicznego dyskursu, który uwzględnia narodowe i oryginalne elementy kroskulturalne. Stała współpraca z instytutami Narodowej Akademii Nauk i czołowymi uniwersytetami Ukrainy i Polski promuje rozwój językoznawstwa teoretycznego, w

szczegółności w dziedzinie stylistyki i terminoznawstwa, ulepszenie metod nauczania języka ukraińskiego i polskiego jako obcych, a tym samym sprzyja stworzeniu nowoczesnego dialogu edukacyjnego pomiędzy studentami a wykładowcami.

Tradycyjnie we wrześniu, studenci i wykładowcy Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana obchodzą Dni polskie w KNEU, ponieważ we wrześniu było wprowadzono dyscyplinę «Język polski» na Wydziale Ekonomii Międzynarodowej i Zarządzania. Właśnie we wrześniu 2014 roku studenci 2 roku Wydziału Ekonomii Międzynarodowej i Zarządzania, 1 i 2 roku Wydziału Finansów oraz 2 roku Wydziału Marketingu zaczęli uczyć się języka polskiego i aktywnie uczestniczyć w polsko-ukraińskich imprezach językowych i kulturowych.

W szczególności, w ramach świętowania studenci i nauczycieli każdego września biorą udział w ogólnopolskiej akcji «Narodowe Czytanie». Na czytaniach na uniwersytecie tradycyjnie biorą udział kierownik Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Kijowie, wicekonsul do spraw Polonijnych, Prezes Związku Polaków Ukrainy pan Antoni Stefanowicz, Dyrektor Polskiej Sobotniej Szkoły w Kijowie pani Łesia Jermak i wielu innych przedstawicieli polskich ośrodków w Kijowie.

W 2016 roku studentom-ekonomistom było zaproponowano nowy kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa».

Pierwszą lekcję kursu «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana dla studentów przeprowadził pan Ireneusz Derek, wiceprezes Polsko-Ukraińskiej Izby Gospodarczej, członek Międzynarodowego Związku Polskich Przedsiębiorców na Ukrainie, Prezes Polsko-Ukraińskiej Izby Turysycznej, współzałożyciel słynnej w Ukrainie polsko-ukraińskiej firmy «Plastics-Ukraine». Kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» dla studentów-ekonomistów — to jest dokładnie to, co jest potrzebne do udanej kariery.

Więc, polsko-ukraińskie partnerstwo rozwija się w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana na edukacyjnym, naukowym i kulturalnym poziomach.

Narodowy Uniwersytet Ekonomiczny im. Wadyma Hetmana w Kijowie stale aktualizuje listę kursów, będąc w centrum nowoczesnego innowacyjnego procesu edukacyjnego, ponieważ celem jest szkolenie wysoko wykwalifikowanych specjalistów, którzy są w stanie skutecznie pracować w międzynarodowym środowisku globalnym. Priorytetem w

tej pracy jest przestrzeganie wysokiego poziomu nauczania dyscyplin językowych. W tym celu na Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym im. Vadyma Hetmana uruchomiono kurs «Polski jako język obcy». Jego celem jest praktyczne opanowanie przez studentów języka polskiego i normatywna podstawa jego funkcjonowania w sytuacjach języka komunikatywnego w różnych obszarach aktywności zawodowej i życia. Znajomość języków obcych, w szczególności polskiego, zapewnia przewagę konkurencyjną absolwentom KNEU na nowoczesnym rynku pracy.

Przez stulecie na mocy dwustronnych umów uniwersytet nawiązał ścisłą współpracę z wiodącymi uniwersytetami w różnych krajach. Jednym z następujących uniwersytetów partnerskich KNEU są polskie uniwersytety: Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu oraz Politechnika Lubelska w Lublinie.

Priorytetem w naszej pracy jest przestrzeganie wysokiego poziomu nauczania dyscyplin językowych, stosowanie innowacyjnych technologii w nauczaniu oraz rozwój współpracy międzynarodowej, w szczególności między Polską a Ukrainą. Katedra Lingwistyki Biznesowej wspiera ten wektor uniwersytecki, ustanawiając naukowe i edukacyjne powiązania z wydziałami językowymi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II i innych.

Od 2014 roku obchodzimy Dni Polski w KNEU.

Kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» ma na celu aktualizację wiedzy zdobytej podczas nauki podstawowego kursu języka polskiego w określonym obszarze komunikacji biznesowej.

Autorami kursu są wykładowczynie języka polskiego Katedry Lingwistyki Biznesowej KNEU, pracownicy misji dyplomatycznej Rzeczypospolitej Polskiej, partnerzy departamentu polskich i polsko-ukraińskich przedsiębiorstw różnych specjalizacji, przedstawiciele mediów polskojęzycznych na Ukrainie.

Cały program kursu «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» przeznaczony jest na około 60 godzin, gdzie 36 godzin — zajęcia praktyczne, 10 godzin — lekcje indywidualne, 14 godzin — niezależna praca. W zajęciach praktycznych studenci będą uczestniczyć w projektach językowych, rozwiązywać problemy przypadków językowych, metaplany, kurs będzie oferował szkolenia językowe dotyczące odpowiednich sytuacji zawodowych, przypadków językowych, wykładów online, sesji internetowych, sesji coachingowych, warsztatów itp.

Kurs certyfikacyjny w nowoczesnej polskiej komunikacji biznesowej dla studentów ekonomistów jest dokładnie tym, czego potrzebuje dziś młody człowiek dla udanej kariery. Po ukończeniu kursu studenci zdobędą nie tylko znajomość współczesnej polskiej terminologii ekonomicznej, ale także praktyczne umiejętności posługiwania się językiem polskim w biznesie, co stanowi niewątpliwą zaletę dla dalszego rozwoju kariery przyszłych ekonomistów na poziomie europejskim. Wszyscy absolwenci programu otrzymują certyfikaty.

Kurs jest połączony z dyscyplinami obowiązkowymi i zawodowymi, ponieważ obejmuje słownictwo w języku polskim ze wszystkich dziedzin wiedzy. Związek ten ujawnia się w implementacji językowej wyników badań studentów nie tylko w języku ukraińskim, ale także w języku polskim, co znacząco wpłynie na wizerunek językowy studenta jako przyszłego ekonomisty. Związek ten znajdzie się również w praktycznych umiejętnościach nabytych na lekcjach języka polskiego, a mianowicie: studiowaniu literatury naukowej w języku polskim w specjalistycznych dyscyplinach, praktycznym wykorzystaniu języka polskiego w modelowaniu sytuacji w działaniach zawodowych i tak dalej.

Zadania związane ze studiowaniem kursu «Język polski jako obcy» na uniwersytecie ekonomicznym polegają na rozwijaniu umiejętności słuchania, mówienia i pisanego monologu i dialogu zgodnie z zakresem tematycznym i gramatycznym proponowanego kursu dla branż gospodarczych. Asymilacja struktury języka polskiego odbywa się w typowych kontekstach komunikacyjnych i głównych rodzajach aktywności językowej (słuchanie, mówienie, czytanie, pisanie).

W wyniku studiowania dyscypliny student będzie znać:

- cechy wymowy polskich samogłosek i spółgłosek, praktycznie wykorzystywać je w wymowie i pisowni;
- obecny stan polskiego języka literackiego;
- podstawowe zasady polskiej pisowni;
- cechy stylów współczesnego polskiego języka literackiego, ich zastosowanie w branżach gospodarczych;
- główne źródła uzupełnienia polskiego słownictwa, zwłaszcza w dziedzinie ekonomii;
- osiągnięcia współczesnej leksykografii i terminografii polskiej w dziedzinie gospodarki;
- specyfikę tłumaczenia ukraińskiego słownictwa gospodarczego i terminologii sfery gospodarki;
- składniowe aspekty języka polskiego, główne formy prezentacji materiału, strukturę zdań i fraz;
- mianowanie, kwalifikowanie dokumentów w języku polskim, wymagania dotyczące sporządzania i wykonywania różnego rodzaju

dokumentów oraz zasady ich wykonywania w sferze gospodarczej w języku polskim.

Po opanowaniu dyscypliny student będzie umieć:

- rozumieć główną treść tekstów pisanych i wypowiedzi ustnych na temat życia codziennego, wypoczynku, nauki i pracy; posługiwać się językiem polskim w typowych sytuacjach życiowych, a także podczas podróży po Polsce;

- czytać teksty ze sfery gospodarczej w języku polskim (w szczególności teksty o orientacji kulturowej i zawodowej) zgodnie z podstawowymi normami ortograficznymi polskiego języka literackiego; rozumieć teksty sfery gospodarczej i praktycznie wykorzystywać różne rodzaje czytania — edukacyjne, wprowadzające, recenzujące, abstrakcyjne;

- powielanie ogólnie ustnych tekstów ze sfery gospodarczej, aby zrozumieć podstawowe informacje podczas komunikacji ustnej w innych obszarach komunikacji;

- w monologicznej formie mówienia poprawnie i konsekwentnie odtwarzać przeczytany lub słuchany tekst ze sfery gospodarczej, społeczno-kulturowej sfery komunikacji;

- w dialogicznej formie mówienia być w stanie prowadzić dialog we wszystkich obszarach komunikacji, przestrzegając zasad etykiety językowej języka polskiego i stosując określone rodzaje wskazówek; korzystać z różnych rodzajów dialogu, w tym konwersacji, dyskusji w dziedzinie gospodarczej itp.

- poprawnie sporządzać dokumenty biznesowe z zakresu branży gospodarczej w języku polskim (podanie, CV, pełnomocnictwo, certyfikat itp.).

Program języka polskiego jest przeznaczony do nauki języka przez jeden lub dwa lata, aby studenci otrzymali poziom A1 lub A2.

Zdobytą wiedzę i umiejętności w dyscyplinie « Język polski jako obcy» będzie można wdrożyć we wszystkich obszarach przyszłego życia zawodowego studentów ekonomii. Znajomość języka polskiego podnosi konkurencyjność współczesnego specjalisty, promuje poziom współpracy międzynarodowej i realizacji takich projektów, które opierają się na znajomości dwóch lub więcej języków.

Terminologia ekonomiczna w ramach kursu «Język polski jako obcy» na uniwersytecie ekonomicznym

Ucząc się języka polskiego, studenci specjalności ekonomicznych powinni zwracać szczególną uwagę na wąsko wyspecjalizowane słownictwo. Należy podkreślić, że fachowcy specjalizacji

ekonomicznej muszą mieć możliwość korzystania ze środków leksykalnych nie tylko zrozumiałych dla innych specjalistów w tej dziedzinie, ale także takich form i wyrażen, które będą zrozumiałe dla zwykłych obywateli. Dlatego na naukę i poszerzenie słownictwa specjalisty należy poświęcić znaczną ilość czasu. Trudność w nauce języka polskiego na wydziałach niefilologicznych polega na tym, że osiągnięcie poziomu znajomości języka wymaganego do nauki słownictwa wymaga znacznego czasu, ponieważ język polski ma złożony system gramatyczny, dużą liczbę reguł gramatycznych i niuansów nie pozwala natychmiast rozpocząć profesjonalne szkolenie specjalistyczne. Zrozumienie terminów w języku obcym jest niemożliwe bez znajomości tych terminów w języku ojczystym.

Dlatego konieczne jest rozpoczęcie nauki języka obcego po osiągnięciu przez studentów określonego poziomu zawodowego, dlatego na początkowym etapie nauki języka obcego studentom można zaoferować tylko proste zwroty stylistyczne i leksykalne, a jedynie stopniowo poszerzać i pogłębiać tę wiedzę. Aby lepiej opanować materiał w języku obcym, konieczne jest korzystanie z autentycznych źródeł, takich jak artykuły tematyczne, materiały audio i wideo. Należy zacząć od tych, które są obliczane nie tylko dla ekspertów z danej branży, ale także dla ogółu społeczeństwa, to konieczne jest skomplikowanie zarówno leksykalnego, jak i stylistycznego komponentu materiałów. Ten rodzaj pracy pozwala studentom nauczyć się rozumieć wypowiedzi i teksty w ramach wybranego tematu, ale oprócz zrozumienia przyszli specjaliści muszą być przygotowani do uczestnictwa w dialogach, sytuacjach komunikacyjnych. Rozwój kompetencji gramatycznych studentów uczących się języka polskiego jako obcego jest integralną częścią procesu uczenia się języka. Dobra znajomość języka często opiera się na dogłębnej znajomości reguł gramatycznych. Umiejętność konstruowania zdań, które przekazują znaczenie tego, co zostało powiedziane, jest kluczowym aspektem kompetencji komunikacyjnych.

W lekcjach języka polskiego jako obcego nauczyciel powinien w trakcie pracy wykorzystywać takie rodzaje ćwiczeń, które pozwolą studentom rozwijać umiejętność tworzenia spójnych wyrażen przy użyciu polskich terminów zawodowych. Niezbędnym i jednym z głównych warunków wysoce efektywnej działalności zawodowej jest świadomy wybór przez przyszłych specjalistów narzędzi językowych, w tym terminów, których użycie wiąże się z możliwością swobodnej nawigacji w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Odpowiednie i pełne zrozumienie polskiej terminologii zawodowej jest warunkiem

wstępnym szkolenia zawodowego i wymaga od studenta aktywnego myślenia w celu opanowania podstawowych pojęć z odpowiedniej dziedziny nauki lub technologii.

Ciągła praca ze specjalnym słownictwem nie tylko pogłębia wiedzę zawodową studentów na temat badanych pojęć, ale także podnosi poziom kulturowy i zawodowy jednostki w ogóle. Dość często na lekcjach języka polskiego terminy są badane w formie przeglądu. Z tego powodu pomysły studentów na temat stosownej terminologii branżowej są fragmentaryczne, co prowadzi do niepełnego rozumienia lub nawet niezrozumienia istoty tych pojęć.

W procesie pracy z profesjonalną terminologią należy zauważyć, że często jako terminu można używać powszechnie używanych słów. Dlatego konieczne jest zastosowanie systemu ćwiczeń do rozróżnienia ogólnych i terminologicznych znaczeń terminu, ponieważ analiza odpowiedzi studentów potwierdza fakt, że w ich umysłach dominuje codzienne znaczenie terminu, co dodatkowo utrudnia przyswojenie interpretacji terminologicznej. Zastosowanie takich ćwiczeń pomoże uczniom rozwijać umiejętności w zakresie działań analitycznych i syntetycznych oraz ogólnego rozwoju. Ważne jest również zwrócenie uwagi odbiorców na fakt, że terminy należące do grupy powszechnie używanych, konieczne wyszczególniają ich znaczenie w terminologii poszczególnych branż. Biorąc to pod uwagę, można zaoferować ćwiczenia rozróżniające znaczenie tego terminu w kilku dziedzinach nauki (na przykład termin *fala* jest wyjaśniony i szczegółowo opisany w systemie prawnym, naturalnym i fizycznym).

Dlatego można wykorzystywać takie ćwiczenia:

1) przetłumaczenie proponowanych terminów na język polski z ukraińskiego lub odwrotnie i określenie powiązanych z nimi dziedzin gospodarczych, w których można je zastosować, np.: *makler* — osoba zawodowo zajmująca się pośrednictwem w transakcjach kupna i sprzedaży papierów wartościowych dla klienta, w zamian za ustaloną prowizję, czyli procent od wartości transakcji; *podaż* — ilość dóbr, oferowana na rynku przez producentów przy określonej cenie, przy założeniu niezmienności innych elementów charakteryzujących sytuację na rynku, *zapasy* — materiały nabyte w celu zużycia na własne potrzeby, wytworzone lub przetworzone przez jednostkę produkty gotowe (wyroby i usługi) zdadne do sprzedaży lub w toku produkcji, półprodukty oraz towary nabyte w celu odprzedaży w stanie nieprzetworzonym.

2) tłumaczenie i szczegółowe wyjaśnienie skrótów używanych w ekonomii w języku polskim, np.: *PKB* — *Produkt Krajowy Brutto*, jeden z podstawowych mierników dochodu narodowego stosowanych w rachunkowości narodowej, opisuje zagregowaną wartość dóbr i

usług finalnych wytworzonych na terenie danego kraju w określonej jednostce czasu (zazwyczaj w ciągu roku); PNB — Produkt Narodowy Brutto, miara wartości wszystkich dóbr i usług finalnych wytworzonych przez obywateli danego państwa oraz przez osoby prawne z siedzibą na jego terenie niezależnie od tego, czy podmioty te działają w kraju, czy za granicą.

Takie zadania są wykorzystywane jako narzędzie do kształtowania umiejętności uczniów w zakresie systematycznej pracy z literaturą fachową (słowniki, podręczniki, podręczniki).

Ponieważ Internet jest dominującym źródłem informacji dla dzisiejszej młodzieży, studenci powinni skupić się na wykorzystaniu akademickich elektronicznych źródeł informacji. Ważne jest podkreślenie znaczenia korzystania z wysokiej jakości zasobów i sprawdzania podstawowych danych. W praktyce najskuteczniejszymi rodzajami ćwiczeń tego typu okazały się następujące opcje:

1) dyktanda terminologiczne (nauczyciel wymienia cechy pojęcia), a uczniowie definiują i zapisują odpowiedni termin lub odwrotnie, do proponowanych terminów należy sformułować definicję): *bardzo wysoka inflacja (ponad 150% w skali roku) powodowana zwykle przez całkowite załamanie systemu finansowego kraju i ogromny deficyt budżetowy finansowany przez dodruk pieniędzy (hiperinflacja); umiejętność tworzenia czegoś nowego, oryginalnego (kreatywność); motywująca przyczyna ludzkich działań i czynów (motyw); proces myślenia mający na celu identyfikację (wyjaśnienie) podstawowych cech, właściwości i połączeń przedmiotów, zjawisk, zdarzeń — (rozumienie); zespół mechanizmów umożliwiający kontakt producentów z konsumentami rynek) itp;*

2) stworzenie terminologicznego słownika minimum odpowiedniej gałęzi gospodarki i wyjaśnienie istoty terminów zawodowych w słownikach odpowiednich dziedzin;

3) analiza profesjonalnie zorientowanego tekstu edukacyjno-naukowego lub popularno-naukowego z wyjaśnieniem terminów.

Wzór profesjonalnie zorientowanego tekstu

Polska gospodarka jest bardziej odporna na skutki walki z epidemią koronawirusa niż gospodarki innych państw regionu. To ocena starszej ekonomistki Banku Światowego na Polskę Cristiny Savescu. Pod znakiem zapytania stoi jednak ostateczny wpływ epidemii na sytuację społeczno-gospodarczą. Gospodarka Polski skurczy się w tym roku o o 4,2 proc. rok do roku, by w 2021 r. wzrosnąć o 2,8 proc. Równocześnie Polska na tle państw regionu jest

najbardziej odporna na kryzys. Sytuacja wywołana walką z epidemią powinna być wykorzystana przez Polskę jako przyczynek do transformacji energetycznej i reform — ocenia eksperta Banku Światowego. Polska gospodarka stoi przed podobnymi wyzwaniem, co inne gospodarki w regionie, jej sytuacja fiskalna jest lepsza, a także — dzięki dywersyfikacji i konkurencyjności — jest bardziej odporna — przyznała w rozmowie z agencją ISBnews Cristina Savescu. Jak wyjaśniła, «wysokość długu w stosunku do PKB Polski jest jedną z najniższych relacji w Unii Europejskiej, dzięki czemu rząd ma przestrzeń budżetową do reagowania na kryzys», a «inflacja jest pod kontrolą» (Polska gospodarka, 2020).

Inna opcja dla studentów jest bardziej złożona, ponieważ wymaga umiejętności prowadzenia pracy analitycznej i syntetycznej, wykazania się niezależnością i kreatywnością. Ponieważ poziom kreatywnego myślenia dla każdego studenta jest indywidualny, formułowanie zadań powinno uwzględniać indywidualne i osobiste cechy przyszłych specjalistów. Rodzaje zadań, które mogą być stosowane w auriumpyto i pomagają podnieść poziom języka i kompetencji zawodowych studentów w pracy z profesjonalną terminologią:

1) przygotowywania tekstów o różnych stylach z wykorzystaniem ogólnych terminów naukowych lub międzynarodowych (*prawo, teoria, hipoteza, aksjomat, twierdzenie, kreatywność, metoda, motyw, zespół, grupa, lider, specjalista, analiza, synteza, stowarzyszenie, integracja, komunikacja*);

2) napisanie definicji antonimicznych par pojęć: *indukcja — dedukcja; aktywność — pasywność; analiza — synteza; import — eksport itp.*

3) projektowanie twórczych prac i prezentacji z wykorzystaniem fachowej terminologii — «Gospodarka mojego kraju», «Mój przyszły zawód», «Czego oczekuję od przyszłości», «Warunki przyszłego zawodu» itp.;

4) badania etymologiczne, które będą zawierały informacje o pochodzeniu podstawowych terminów gałęzi nauki lub technologii oraz sposobach ich wprowadzania do odpowiedniej terminologii krajowej;

5) tłumaczenie profesjonalnie zorientowanego tekstu etc.

Tłumaczenie tekstów różnego rodzaju, zapewni studentom wysoki poziom biegłości w słowach i pomoże wyeliminować elementy niepoprawności w języku zawodowym studentów.

Ćwiczenia tłumaczeniowe są niezwykle ważne w systemie szkolenia przyszłych specjalistów. Szczególną uwagę należy zwrócić na

tłumaczenie terminów nowotworowych. Powinny być tłumaczone w kontekście, ponieważ nie można przetłumaczyć jednego terminu. Warto również podkreślić, że w procesie wprowadzania nowych pojęć i odpowiadających terminów do terminologii branżowych, przez pewien czas mogą funkcjonować w kilku wariantach graficznych, co jest normą.

Więc udane opanowanie fachowej terminologii jest jednym z głównych warunków szkolenia specjalisty wysokiego szczebla, który jest w stanie konkurować z ciągle zmieniającymi się wymaganiami zawodowymi w dzisiejszych czasach. Systematyczne i ciągłe badanie warunków odpowiedniej dziedziny nauki lub technologii będzie w stanie zapewnić kształcenie odpowiednich kompetencji zawodowych i językowych studentów.

Podręczniki języka polskiego w ramach kursu «Język polski jako obcy» na uniwersytecie ekonomicznym

Ponieważ nauka języka polskiego na uniwersytecie rozpoczyna się od zera i opiera się na podręczniku, który nie jest przeznaczony dla studentów o wąskiej specjalizacji, właściwe może być opracowanie podręczników dla poszczególnych wydziałów, z uwzględnieniem niuansów zawodowych. Ograniczona liczba godzin nauki języka polskiego ma jakościowy wpływ na wyniki, ponieważ rozpoczęcie szkolenia uczniów na poziomie podstawowym jest dość trudne. Aby lepiej uczyć się języka polskiego na wydziałach niefilologicznych, program dla studentów powinien być dostosowany do specyfiki ich specjalizacji. Oprócz głównych aspektów nauki języków konieczne jest dodanie ćwiczeń służących rozwojowi profesjonalnej komunikacji, z uwzględnieniem cech społeczno-kulturowych.

Nauka języka polskiego jest dziś ważna, szczególnie dla tych, którzy chcą zdobyć wykształcenie europejskie, rozpocząć działalność z polskimi partnerami lub iść do pracy w Polsce.

Na Ukrainie i w Polsce opublikowano kilka podręczników i samouków do nauki języka polskiego jako obcego. Przedstawiamy przegląd najpopularniejszych podręczników na Ukrainie. W każdej książce autorzy wykorzystują swoje metody nauczania, własną strukturę prezentacji języka, a także wypełniają pewien cel — szybkie nauczanie się czytania i wymowy słów i wyrażen niezbędnych w życiu, ale z pewnością stanowią niezbędną «podstawę» do dalszej owocnej nauki języka polskiego.

Podręcznik «Praktyczny kurs języka polskiego. Podstawowy podręcznik» (autorzy: J.O. Krotowska, L.G. Kashkurewycz, G.M. Lisowa, N.W. Seliwanowa).

Ten podręcznik jest przeznaczony dla początkujących uczących się języka polskiego i odpowiada podstawowym i średnim poziomom edukacji (A1 — B2 w skali Rady Europy). Składa się z wprowadzającego kursu fonetycznego (15 lekcji), podsumowania podstaw polskiej pisowni, kursu podstawowego obejmującego 32 lekcje, a także sekcji «Gramatyka». Publikacja odpowiada obecnemu poziomowi nauczania języków obcych. Uwzględnia on specyfikę nauki języków na ziemiach wschodniosłowiańskich. Podręcznik pozwoli kształtować silne umiejętności artykulacyjne i intonacyjne, opanować normatywny kurs gramatyki i minimum leksykalnego, a także opanować czytanie powieści i tekstów społeczno-dziennikarskich oraz rozwinąć umiejętności komunikacji językowej. Podręcznik przeznaczony jest do szkolenia nauk humanistycznych — filologów, tłumaczy, historyków, internacjonalistów, a także każdego, kto chce poważnie studiować język polski.

Podręcznik «Język polski» autorstwa A. K. Kiklewycz i A. A. Kożynowej podaje kurs współczesnej polszczyzny. Opisano najważniejsze cechy fonetyczne, morfologiczne i składniowe języka. Zawiera niezbędną informację na temat tworzenia słów i składni języka polskiego, norm etykiety językowej i rodzajów języka wyrażen, zasad polskiej pisowni i interpunkcji, wspólnych skrótów liter w tekstach mediów i inne. Ćwiczenia, teksty, słownik polsko-rosyjski, odpowiedzi na ćwiczenia są oferowane do praktycznego opanowania języka polskiego. Książkę można wykorzystać jako samouka języka polskiego, a także jako przewodnik po kursie tłumaczenia polsko-rosyjskiego.

Podręcznik «Język polski. Kurs początkowy» W. I. Jermoły przeznaczony jest do samodzielnego studiowania podstaw języka polskiego. Pod warunkiem uważnego i przemyślanego opanowania oferowanego materiału można opanować w skrócie zasady czytania, podstawy wymowy normatywnej i opanować minimum niezbędnego materiału gramatycznego. Autor podręcznika celowo starał się unikać złożonej terminologii językowej, reguły gramatyczne zostały zminimalizowane, słownictwo ogranicza się do zakresu słów potrzebnych do komunikacji na poziomie domowym.

Podręcznik «Mówiony polski w dialogach» tego samego W. I. Jermoły jest przeznaczony dla tych, którzy chcą opanować mówiony język polski. Opiera się na zasadzie komunikacji i przedstawia główne sytuacje codziennej komunikacji zarówno za granicą, jak i podczas przyjmowania zagranicznych gości w kraju. Starannie dobrane i dokładne pod względem ekspresji, nowoczesne materiały językowe sprawiają, że dialogi są żywe i wygodne do bezpośredniego praktycznego zastosowania. Metoda nauki języka mówionego poprzez

opanowanie próbek dialogów i gotowych formuł językowych pomaga w skutecznej komunikacji w środowisku języka obcego w standardowych sytuacjach od samego początku nauki.

Samouk «Język polski. Samouk dla początkujących» N. Ananiewa i T. Tychomirowej jest skierowany do tych, którzy wcześniej się nie uczyli języka polskiego i chcą go opanować szybko i niezależnie. Podręcznik zawiera lekcje fonetyki, słownictwa i gramatyki, ćwiczenia o różnym stopniu trudności z klawiszami, lekcje słownictwa, tabele gramatyczne, humorystyczne miniatury. Aplikacje audio na płycie CD zawierają teksty i dialogi wypowiedziane przez native speakerów języka polskiego.

Polskie wydawnictwa opublikowały również kilka nowoczesnych podręczników, które pomagają w nauce języka polskiego na poziomie ogólnym i zawodowym. To jest «Gramatyka języka polskiego. Podręcznik dla cudzoziemców» autorstwa Barbary Bartnickiej i Haliny Satkiewich. Autorzy ograniczają się do informacji niezbędnych do praktycznego nauczania języka polskiego, rezygnując z uogólnienia i części teoretycznej. Podręcznik opisuje przejrzystą i przystępną prezentację zagadnień fonetyki, składni i słowotwórstwa języka polskiego:

- artykułowanie samogłosek, dyftongi słowami, akcent;
- różnorodność poszczególnych części mowy, różnorodność modeli;

- pojedyncze i złożone zdania, składanie zdań modelowych;
- zasady tworzenia słów, przegląd produktywnych warstw słów.

Jednym z najbardziej znanych jest podręcznik «Hurra po polsku!», który składa się z 20 rozdziałów, zaplanowanych na około 120 jednostek naukowych. Podręcznik zawiera:

- teksty:
 - oryginalny, nowoczesny;
 - związane z codziennymi sytuacjami (np. rodzina, podróże, biznes, Internet, sport, święta religijne);
 - opis prawdziwego życia w Polsce;
- liczne i różnorodne ćwiczenia (systematycznie studiując ten podręcznik, możesz rozwijać cztery umiejętności: mówienie, pisanie, czytanie i słuchanie);
- zadania w języku logicznym: krzyżówki, quizy.

Podręcznik zawiera również płyty CD z nagraniami dla każdej lekcji.

Książka «Polski, krok po kroku» jest prawdopodobnie najnowocześniejszym i uniwersalnym podręcznikiem (Stempek, Stelmach, 2010). Aby zanurzyć studentów w nowym języku i

zmobilizować ich do korzystania z niego, od pierwszej lekcji wszystkie zadania i wyjaśnienia są napisane w języku polskim. Może być z powodzeniem stosowany do intensywnych kursów, a także kursów prowadzonych na uniwersytetach.

Jego zaletami są czytelne tabele gramatyczne, jasne objaśnienie gramatyki w dialogu, bogactwo słownictwa, dobra jakość i naturalne nagrania audio. Podręcznik przedstawia przygody czterech bohaterów, którzy przybyli do Krakowa, aby uczyć się języka polskiego i jednocześnie spędzić wyjątkowe wakacje (poznawanie miasta, gotowanie, pisanie listów, autobiografie itp.).

«Z polskim na Ty» to podręcznik Ewy Lipińskiej, który ma na celu naukę języka polskiego dla obcokrajowców na poziomie «progowym» (najwyższy dla początkujących). Jego celem jest aktualizacja lub zapewnienie nowej niezbędnej znajomości języka polskiego. Podręcznik składa się z dwóch części — gramatycznej i leksykalnej. Gramatyka jest przedstawiona w formie uproszczonej. Nacisk kładziony jest na praktyczne zastosowanie komunikatów gramatycznych. Każda lekcja obejmuje ćwiczenia do czytania tekstów i dialogów, wykonywania zadań i tłumaczenia.

Podręcznik prezentuje autentyczne teksty. Ćwiczenia z tekstami wymagają różnych działań (uzupełnień, odpowiedzi na pytania itp.), które różnicują pracę uczniów. Sekwencja tematów nie jest tutaj wymagana. Do podręcznika dołączona jest płyta CD z nagranymi tekstami i ćwiczeniami. Na koniec oferowany jest klucz do ćwiczeń, który ułatwi indywidualną pracę z podręcznikiem.

Zbiór ćwiczeń i próbek zadań testowych do uzyskania testów certyfikacyjnych na poziomie B1 «Bądź na B1» jest praktycznie przydatny. Jest to zestaw starannie przemyślanych zadań dla poziomu B1. Kurs zapoznaje czytelnika z zadaniami do egzaminu w celu uzyskania certyfikatu, a jednocześnie jest bardzo dobrym sprawdzianem znajomości języka polskiego i kultury. Podręcznik zawiera wszystkie rodzaje zadań zawartych w testach certyfikacyjnych. Książka składa się z ćwiczeń podnoszących indywidualne umiejętności (słuchanie, gramatyka, rozumienie tekstów pisanych, język pisany i język mówiony).

Jednym z najbardziej popularnych opracowań do nauki języka polskiego jako obcego jest obecnie seria podręczników «Hurra!!! Po polsku», ciesząca się powodzeniem zarówno wśród uczących się języka polskiego, jak i lektorów (Małolepsza, Szymkiewicz, 2007). Na popularność serii «Hurra!!!» wśród nauczycieli języka polskiego wpłynęło kilka czynników. Przede wszystkim jest to pierwszy zestaw materiałów do nauki języka polskiego jako obcego, który został

opracowany w tak całościowy sposób, zawiera on bowiem nie tylko podręcznik i zeszyt ćwiczeń dla ucznia wraz z nagraniami, ale również podręcznik metodyczny i plansze do gier komunikacyjnych. Po drugie, seria «Hurra!!!» wyróżnia się atrakcyjną szatą graficzną i praktycznym formatem A4, w czym przypomina podręczniki do nauki innych języków. Poza tym swą atrakcyjność zawdzięcza podejściu komunikacyjnemu oraz nowoczesnym metodom i technikom nauczania (HURRA!!!, prologpublishing.com, 2022).

Podręcznikiem właśnie dla ekonomistów jest «Ekonomia to nie boli. Polski język ekonomiczny dla cudzoziemców». Podręcznik adresowany jest głównie do studentów z zaawansowaną znajomością języka polskiego, uczestniczących w zajęciach przygotowujących do studiów wyższych w Polsce oraz uczestników kursów wakacyjnych i specjalistycznych. Może stanowić także dużą pomoc dla obcokrajowców, którzy zgłębiają tajniki języka i kultury polskiej do celów praktycznych — pracowników firm zagranicznych, dziennikarzy czy polityków. Książka obejmuje 24 rozdziały prezentujące teksty związane z podstawowymi zagadnieniami ekonomicznymi, wzgodacone obszernym zestawem ćwiczeń. Podręcznik został uzupełniony alfabetycznym słowniczkiem podstawowych terminów ekonomicznych, odnoszących się do zawartych w nim tekstów. Ponadto autorki zamieściły bogaty zestaw artykułów prasowych o tematyce ekonomicznej. Dodatkową zaletą książki jest klucz do ćwiczeń oraz 2 płyty CD z nagraniami tekstów i ćwiczeń propedeutycznych (Szkola Języka i Kultury Polskiej, 2006).

Podręcznik «O biznesie po polsku. Wprowadzenie do języka biznesu. Podręcznik do nauki języka polskiego (B1, B2)» jest niezbędny dla studentów uczelni ekonomicznej. Jest to podręcznik, napisany z myślą o tych, którzy chcą poznać realia prowadzenia biznesu w Polsce, podstawowe słownictwo oraz struktury syntaktyczne używane w tej dziedzinie.

Powstawaniu «O biznesie po polsku» przyświecała taka koncepcja metodyczna, aby jako podręcznik specjalistyczny prezentował on słownictwo oraz struktury używane w biznesie, jednocześnie przywoływał struktury gramatyczne i słownictwo poznane przez uczących się języka polskiego na poziomie podstawowym — A1 i A2. Podręcznik może być wykorzystywany zarówno do pracy z nauczycielem, jaki samodzielnej pracy uczącego się. Stosunkowo prosty układ poszczególnych części oraz klucz do ćwiczeń pozwalają na samodzielną naukę. Słownictwo podzielone zostało na dwie grupy — ogólne oraz tematyczne. Słownictwo tematyczne zawiera zarówno słownictwo

specjalistyczne związane z tematem lekcji, jak i słownictwo ogólne czy potoczne, które rozszerza zasób słów dotyczących tematów lekcji. W jego skład weszły również wyrażenia i zwroty. Część słownictwa tematycznego stanowi punkt «Łatwo zapamiętasz», w którym prezentowane są internacjonalizmy etc.

Podręczników polskich dla nauczania języka polskiego w sferze biznesowej dla studentów specjalności ekonomicznych i wydanych przez ukraińskich wydawców jest bardzo mało. W szczególności, na Ukrainie mamy podręczniki w języku polskim, przeznaczone dla ekonomistów i specjalistów pracujących w sektorze turystyki, księgowych i studentów, którzy studiują stosunki międzynarodowe. Głushchuk O. M., Makar Y. I., Pełechata O. M., Borymska K. P., Ślusarz O. F. i inni tworzą nowoczesną bibliotekę książek ukraińskich dla uczących się języka polskiego (szczególnie dla polskich ekonomistów, dla studentów specjalności ekonomicznych).

Nauka języka polskiego jest przede wszystkim okazją do poznania kultury sąsiedniego kraju, z którym Ukraina ma wspólną wielowiekową historię i która jest dziś jednym z najważniejszych partnerów Ukrainy na arenie międzynarodowej.

Tak więc współczesne podręczniki języka polskiego, wydawane zarówno na Ukrainie, jak i w Polsce, są opracowywane z uwzględnieniem najnowszych osiągnięć w metodyce nauczania języka polskiego. Opierają się na teorii komunikatywnego nauczania języka obcego, która polega na kształtowaniu umiejętności uczniów w posługiwaniu się językiem jako narzędziem komunikacji. Zgodnie z tą koncepcją materiał teoretyczny jest prezentowany w ograniczonej ilości, a na pierwszym planie — zadanie praktycznej znajomości języka w mowie i piśmie.

Kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa»

Program nastawiony jest przede wszystkim na rozwijanie umiejętności mówienia i rozumienia ze słuchu, bo przecież tak najczęściej się komunikujemy. Słuchacze poznają słownictwo z życia codziennego, przygotowując się do samodzielnego porozumiewania w języku polskim w standardowych sytuacjach (np. robienie zakupów, pytanie o drogę, zdobywanie informacji na dworcu, w hotelu, czy rozmowa w pracy).

Kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» natomiast poza podstawowymi informacjami zawiera specjalistyczne słownictwo z zakresu biurowości, zarządzania firmą,

kontaktów z klientami, negocjacji, prezentacji itp. Program zakłada aktywną naukę języka poprzez wprowadzenie studenta w typowe sytuacje komunikacyjne z jakimi spotykamy się w firmie, podczas udziału w spotkaniach czy też wykonując czynności biurowe. Pozwala opanować umiejętność prowadzenia korespondencji w języku polskim.

Katedra Lingwistyki Biznesowej stanowi integralną część Wydziału Gospodarki Międzynarodowej i Zarządzania Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana. W murach uniwersytetu Katedra Języka Ukraińskiego i Literatury (teraz Katedra Lingwistyki Biznesowej) istnieje od 1961 r.

Aktualnym priorytetem pracowników Katedry jest rozwój wysokiej kompetencji językowej przyszłych specjalistów, ekonomistów, konkurencyjnych na krajowym i międzynarodowym rynku pracy. W badaniach naukowych wykładowców Katedry przedstawiono oryginalne koncepcje autorskie ukraińskiego artystycznego i zawodowego ekonomicznego dyskursu, który uwzględnia narodowe i oryginalne elementy kroskulturalne. Stała współpraca z instytutami Narodowej Akademii Nauk i czołowymi uniwersytetami Ukrainy promuje rozwój językoznawstwa teoretycznego, w szczególności w dziedzinie stylistyki i terminoznawstwa, ulepszenie metod nauczania języka ukraińskiego jako obcego, a tym samym sprzyja stworzeniu nowoczesnego dialogu edukacyjnego pomiędzy studentami a wykładowcami.

Katedra zapewnia wykłady z różnych dyscyplin językowych, normatywnych i do wyboru (literatura ukraińska, język ukraiński (zgodnie z ukierunkowaniem zawodowym), język ukraiński jako język obcy, język rosyjski jako język obcy, kultura języka naukowego, język polski, współczesny kanon retoryczny etc.

Celem dyscyplin «Język polski» i kursu certyfikacyjnego «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» jest praktyczne opanowanie języka polskiego i wykorzystanie jego w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Praktycznym i profesjonalnym celem kursu jest opanowanie przez studentów języka polskiego w ramach tematów programu.

Biorąc pod uwagę perspektywy i aktualność języka polskiego w uczelni ekonomicznej, Katedra Lingwistyki Biznesowej Wydziału Gospodarki Międzynarodowej i Zarządzania Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana nie pozostała na uboczu nowego formatu procesu edukacyjnego. W 2016 roku studentom-ekonomistom zaproponowano nowy kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa».

Celem kursu certyfikacyjnego «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» jest aktualizacja znajomości języka polskiego w konkretnej dziedzinie komunikacji biznesowej.

Kursy przeznaczony jest dla studentów pragnących rozpocząć naukę języka polskiego lub chcących podnosić poziom swoich umiejętności językowych w zakresie biznesowym. Szczególny nacisk kładziony jest na komunikację w języku polskim przy zrównoważonym doskonaleniu kompetencji słuchania, czytania, mówienia i pisanie. W programie kursu, obok elementów języka przydatnego w środowisku pracy, w biznesie, przewidziane są również tematy z zakresu kultury danego obszaru językowego. Tematyka kursu wzbogacona jest zagadnieniami z zakresu kultury polskiej. Zajęcia pozwalają słuchaczom podwyższać ich kompetencje komunikacyjne i poznać polskie realia.

Kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» przeznaczony jest dla studentów-ekonomistów, pragnących dostosować swoje kompetencje językowe do przyszłego nowoczesnego i wymagającego środowiska pracy. Obszary tematyczne ujęte w kursie to przede wszystkim: komunikacja i obsługa klienta, budowanie marki, spotkania biznesowe, marketing, handel międzynarodowy, PR, nowoczesne technologie w biznesie etc. Szczególny nacisk kładziony jest na rozwijanie tzw. kompetencji miękkich: table talk, networking, negocjacje, wygłaszanie prezentacji i autoprezentacje.

Autorami kursu są wykładowcy Wydziału Gospodarki Międzynarodowej i Zarządzania Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana (Bondarchuk L., Podgurska T., Iermak L., 2017).

W ramach kursu certyfikacyjnego «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» studenci pracują z różnymi podręcznikami języka polskiego dla obcokrajowców.

Jednym z najbardziej popularnych opracowań do nauki języka polskiego jako obcego jest obecnie seria podręczników «Hurra!!! Po polsku», ciesząca się powodzeniem zarówno wśród uczących się języka polskiego, jak i lektorów. Na popularność serii «Hurra!!!» wśród nauczycieli języka polskiego wpłynęło kilka czynników. Przede wszystkim jest to pierwszy zestaw materiałów do nauki języka polskiego jako obcego, który został opracowany w tak całościowy sposób, zawiera on bowiem nie tylko podręcznik i zeszyt ćwiczeń dla ucznia wraz z nagraniami, ale również podręcznik metodyczny i plansze do gier komunikacyjnych. Po drugie, seria «Hurra!!!» wyróżnia się atrakcyjną szatą graficzną i praktycznym formatem A4,

w czym przypomina podręczniki do nauki innych języków. Poza tym swą atrakcyjność zawdzięcza podejściu komunikacyjnemu oraz nowoczesnym metodom i technikom nauczania.

Nowoczesnym podręcznikiem też jest «Polski, krok po kroku». To jest seria podręczników do nauki języka polskiego jako obcego. «Polski, krok po kroku» został opracowany z uwzględnieniem standardów wymagań egzaminacyjnych Państwowej komisji Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako obcego. Do podręcznika dołączona jest płyta z nagraniami mp3 obejmująca blisko 3 godziny nagrań dialogów, tekstów i ćwiczeń. Podręcznik «Polski krok po kroku» przeznaczony jest do pracy z nauczycielem jak również do samodzielnej nauki, gdyż jest on zintegrowany z platformą e-polish.eu. Przy każdym ćwiczeniu w książce podano numer pozwalający na odnalezienie go w wersji online. Daje to możliwość sprawdzenia odpowiedzi do niego, przetłumaczenia słów i wyrażen w rozbudowanym słowniku multimedialnym oraz zapoznania się z komentarzem gramatycznym w kilku językach.

Podręcznikiem właśnie dla ekonomistów jest «Ekonomia to nie boli. Polski język ekonomiczny dla cudzoziemców» (Dunin-Dudkowska, Trębska-Kerntopf, 2006). Podręcznik adresowany jest głównie do studentów z zaawansowaną znajomością języka polskiego, uczestniczących w zajęciach przygotowujących do studiów wyższych w Polsce oraz uczestników kursów wakacyjnych i specjalistycznych. Może stanowić także dużą pomoc dla obcokrajowców, którzy zgłębiają tajniki języka i kultury polskiej do celów praktycznych — pracowników firm zagranicznych, dziennikarzy czy polityków. Książka obejmuje 24 rozdziały prezentujące teksty związane z podstawowymi zagadnieniami ekonomicznymi, wzgodacone obszernym zestawem ćwiczeń. Podręcznik został uzupełniony alfabetycznym słowniczkiem podstawowych terminów ekonomicznych, odnoszących się do zawartych w nim tekstów. Ponadto autorki zamieściły bogaty zestaw atykułów prasowych o tematyce ekonomicznej. Dodatkową zaletą książki jest klucz do ćwiczeń oraz 2 płyty CD z nagraniami tekstów i ćwiczeń propedeutycznych.

Podręcznik «O biznesie po polsku. Wprowadzenie do języka biznesu. Podręcznik do nauki języka polskiego (B1, B2)» jest niezbędny dla studentów uczelni ekonomicznej (Kowalska, 2008). Jest to podręcznik, napisany z myślą o tych, którzy chcą poznać realia prowadzenia biznesu w Polsce, podstawowe słownictwo oraz struktury syntaktyczne używane w tej dziedzinie.

Powstawaniu «O biznesie po polsku» przyświecała taka koncepcja metodyczna, aby jako podręcznik specjalistyczny prezentował on słownictwo oraz struktury używane w biznesie, jednocześnie przywoływał struktury gramatyczne i słownictwo poznane przez uczących się języka polskiego na poziomie podstawowym — A1 i A2. Podręcznik może być wykorzystywany zarówno do pracy z nauczycielem, jak i samodzielnej pracy uczącego się. Stosunkowo prosty układ poszczególnych części oraz klucz do ćwiczeń pozwalają na samodzielną naukę. Słownictwo podzielone zostało na dwie grupy — ogólne oraz tematyczne. Słownictwo tematyczne zawiera zarówno słownictwo specjalistyczne związane z tematem lekcji, jak i słownictwo ogólne czy potoczne, które rozszerza zasób słów dotyczących tematów lekcji. W jego skład weszły również wyrażenia i zwroty. Część słownictwa tematycznego stanowi punkt «Łatwo zapamiętasz», w którym prezentowane są internacjonalizmy etc.

Podręczników polskich dla nauczania języka polskiego w sferze biznesowej dla studentów specjalności ekonomicznych i wydanych przez ukraińskich wydawców są bardzo mało. W szczególności, na Ukrainie mamy podręczniki w języku polskim, przeznaczone dla ekonomistów i specjalistów pracujących w sektorze turystyki, księgowych i studentów, którzy studiują stosunki międzynarodowe. Głushchuk O. M., Makar Y. I., Pełechata O. M., Borymska K. P., Ślusarz O. F. i inni tworzą nowoczesną bibliotekę książek ukraińskich dla uczących się języka polskiego (szczególnie dla polskich ekonomistów, dla studentów specjalności ekonomicznych).

Innowacyjne metody nauczania języka polskiego jako obcego

Pozytywne wyniki w nauce języka polskiego jako obcego daje studentom samodzielne opanowanie materiałów audiowizualnych (filmy, opowiadania, słuchanie radia polskiego). Na przykład, przez wykładowcę z okazji rocznicy odzyskania przez Polskę niepodległości mogą być zaplanowane filmy «1920 Bitwa Warszawska» Jerzego Hoffmana i Jerzy Lubacha «Ciężkie braterstwo»), które opowiadają zarówno o przeszłości historycznej Polski i Ukrainy, dostarczają dużo nowego słownictwa i polskiej frazeologii. Studenci słuchają współczesne polskie piosenki, przygotowują prezentacje na różne tematy, uczą na pamięć wiersze, kolędy i pieśni w języku polskim.

Lektorzy na zajęciach z języka polskiego łączą tradycyjne metody nauczania języka z nowoczesnym podejściem do każdego studenta.

Podstawową metodą wykorzystywaną w czasie zajęć jest metoda komunikatywna. Bazuje ona na aktywnym usprawnianiu czterech podstawowych umiejętności językowych: słuchania, czytania, mówienia oraz pisania. Jest to forma nauki stwarzająca atmosferę, w której student jest zmotywowany posługiwać się wyłącznie językiem polskim w czasie zajęć. Oznacza to, że zarówno lektor jak i student starają się nie używać języka ojczystego podczas kursu. Metoda komunikatywna jest wyjątkowo skuteczna i pomaga studentom czuć się swobodnie używając języka polskiego.

Ponadto nasi lektorzy wykorzystują metodę kognitywną opartą na rozmowie z tzw. native speakers, czyli osobami, których językiem macierzystym jest nauczany przez nie język polski. Metoda ta ma na celu wykształcenie takiej kompetencji językowej, dzięki której można rozumieć i samodzielnie kreować nieskończenie wiele poprawnych zdań w języku polskim. Metoda kognitywna zezwala na popełnianie błędów, gdyż właśnie dzięki nim zachodzi proces przyswajania języka polskiego.

W celu urozmaicenia zajęć, zmotywowania studentów, ale przede wszystkim rozwijania ich umiejętności językowych, wykładowcy stosują interaktywną formę nauki języka polskiego. Dlatego też w ramach kursu certyfikacyjnego «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» lektorzy korzystają z pracowni komputerowej. Studenci mają możliwość dostępu do Internetu po to, by w czasie zajęć korzystać z polskojęzycznych stron internetowych i pod okiem lektora ćwiczyć wymowę, rozumienie ze słuchu czy usprawniać umiejętność czytania ze zrozumieniem. Interaktywne ćwiczenia z wykorzystaniem komputerów oraz dostępu do Internetu są nowoczesną formą nauki doskonale rozwijającą umiejętności językowe.

Program kursu certyfikacyjnego «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» wynosi około 60 godzin (36 godzin — zajęcia praktyczne, 10 godzin — lekcje indywidualne, 14 godzin — samodzielna praca). Podczas warsztatów studenci będą uczestniczyć w różnych projektach językowych.

W Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana kurs języka polskiego jako dyscypliny do wyboru oferowanych jest przez Katedrę Lingwistyki Biznesowej Wydziału Gospodarki Międzynarodowej i Zarządzania. Kurs języka polskiego jako języka obcego w naszej uczelni jest sukcesowym projektem ostatnich lat, dyscypliną, którą co roku wybiera więcej studentów. W 2014 roku polski kurs był wybrany przez 110 studentów, w 2015 — już 250, w 2016 — około 400. Projekt jest bardzo konkurencyjny.

Pierwszą lekcję kursu certyfikacyjnego «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana 10 lutego 2016 przeprowadził dla studentów pan Ireneusz Derek, wiceprezes Polsko-Ukraińskiej Izby Gospodarczej, członek Międzynarodowego Związku Polskich przedsiębiorców Ukrainy, Prezes polsko-ukraińskiej Izby turystycznej, współzałożyciel polsko-ukraińskiej spółki «Plastics-Ukraine», współautor książki «Jestem sługą czy wolnym człowiekiem?». Studenci z wielkim zainteresowaniem słuchali wykładów i aktywnie uczestniczyli w dyskusji na temat konkretnych aspektów współczesnej gospodarki w Polsce i na Ukrainie.

W ramach kursu certyfikacyjnego «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» w marcu studenci mieli warsztaty Pani Lesia Jermak, wykładowczyni języka polskiego KNEU, członka Związku Polaków na Ukrainie. Warsztaty pt «Rozmowa kwalifikacyjna» były bardzo ciekawe, profesjonalne i demokratyczne. Studenci uczyli się pisać CV w języku polskim (CV — curriculum vitae), oglądali film o tym, jak prawidłowo przygotować, przeprowadzić i zakończyć rozmowę z pracodawcą, próbował siebie jako kandydata do pracy i pracodawcę.

W ramach kursu zaplanowano również: wykład-prezentacja «Polska komunikacja biznesowa», cykl seminariów «Polskie media współczesne» (na przykładzie doświadczenia polskich mediów na Ukrainie — «Dziennik Kijowski», «Krynica»), trening językowy «Praktyka pracy z audytorium polskojęzycznym» (doświadczenia pracowników Związku Polaków na Ukrainie), cykl wykładów «Polski w sferze dyplomatycznej» (lekcje przedstawicieli Wydziału Konsularnego Ambasady RP w Ukrainie), seminarium «Polski w sektorze turystyki» (warsztaty menedżerów polskich Organizacji turystycznej w Kijowie), wykład online «Websesja pytań i odpowiedzi o języku polskim w biznesie» (autor — Pan dr Albert Novatski z Lubelskiego Uniwersytetu Katolickiego Jana Pawła II), wykład online «Język polski w nauce» (pracownik Narodowej Akademii Nauk Ukrainy Lesia Lazarenko, Berlin), seminarium-trening «Język polski w biznesie» (od przedstawicieli Międzynarodowego Związku polskich przedsiębiorców na Ukrainie) i inne. Zaplanowano są również warsztaty «Podstawy przekładu z języka polskiego na ukraiński tekstów o tematyce gospodarczej», «Podstawy przekładu z języka ukraińskiego na polski tekstów o tematyce gospodarczej». Po zakończeniu kursu studenci przygotowują grupowe prezentacje językowe. Wszyscy absolwenci programu otrzymują certyfikaty.

Eurointegracyjne procesy w Ukrainie na współczesnym etapie rozwoju wyższej szkoły wymagają wprowadzania do edukacyjnych programów ekonomicznych szkoły wyższej nowych dyscyplin i stosowania innowacyjnych metod ich przeprowadzenia. Jedną z perspektywnych dyscyplin na uniwersytecie ekonomicznym jest kurs języka polskiego, do którego wchodzi: praktyczne wykorzystanie przez studentów języka polskiego i normatywnej bazy jego funkcjonowania w różnych sytuacjach komunikacyjnych, kształtowania u studentów kompetencji językowej i t.p. Podstawowymi założeniami dyscypliny «Język polski jako obcy» są systematyczności, zorientowania na osiągnięcie komunikacji językowej i zapoznanie słuchaczy ze słownictwem specjalistycznym, zawodowym. Kurs ma na celu nauczanie praktycznej znajomości języka polskiego, kształtowanie kompetencji kulturowej (realioznawczej) oraz zapoznanie z normatywnymi zasadami funkcjonowania języka w różnych sytuacjach komunikacyjnych. Dyscyplina «Język polski jako obcy» w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana jest udanym projektem ostatnich lat, dyscypliną, którą z każdym rokiem wybierają coraz więcej studentów. W 2014 roku kurs «Język polski jako obcy» wybrali 110 studentów, w 2015 — już 250, w 2016—2017 latach — do 400 studentów.

Na współczesnym etapie rozwoju wyższej edukacji na Ukrainie aktualne jest również studiowanie języka ukraińskiego jako obcego ze stosowaniem współczesnych metod, z użyciem najnowszych zasobów technicznych. Studenci-cudzoziemcy w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana za dosyć ograniczony czas muszą nauczyć się rozmawiać, czytać i pisać w języku ukraińskim, żeby umieć używać w rozmaitych życiowych sytuacjach i na zaawansowanym poziomie wykorzystywać podczas nauczania, znać standardowe konstrukcje językowe, poznać tradycję i kulturę Ukrainy i inne.

Stosowanie w praktyce innowacyjnych metodologicznych podejść nadaje możliwość wykładowcom języka wprowadzić i udoskonalić nowe metody pracy, zwiększyć efektywność procesu edukacyjnego i poziom wiedzy studentów. Do innowacyjnych metod nauczania języka ukraińskiego jako obcego można zaliczyć: a) interaktywne metody nauczania, b) wykorzystanie technologii IT (komputerowych i multimedialnych, sieci Internet) itp.

Interaktywne nauczanie — to aktywne współdziałanie wszystkich uczestników procesu otrzymania wiedzy pod kierownictwem wykładowcy. Na zajęciach z języka ukraińskiego jako obcego i języka polskiego jako obcego wykorzystują takie rodzaje metod

interaktywnych: «burza mózgów», wywiad, biznesowe i rolowe gry, metaplan, przeprowadzenie studenckiej konferencji, wycieczki, inscenizacji sądowego procesu etc. Takie formy przeprowadzenia zajęć rozwijają spostrzegawczość studentów, uczą wyciągać wnioski, zestawiać oddzielne fakty, studenci lepiej rozumieją materiał teoretyczny, uczą wykorzystywać nabytą wiedzę w nowych sytuacjach. Na przykład, tematy: «Moja rodzina», «W sklepie», «W banku», «Na pocztce», «Muzea Kijowa» i inne, przeprowadzone pod postacią gry, wywiadu, konferencji czy wycieczki, pomogą studentom lepiej zrozumieć leksykę ukraińską i polską, głębiej zaznajomią z nowymi dla ich realiami. Użycie metod interaktywnych pobudza wykładowcę i studentów do stałej twórczości, doskonalenia, wzrostu fachowego. Rozumienie struktury języków polskiego i ukraińskiego jako obcych odbywa się w typowych kontekstach komunikatywnych i głównych rodzajach działalności językowej przy pomocy innowacyjnych metod nauczania. W praktyce innowacyjne metody nauczania sprzyjają podwyższeniu efektywności procesu edukacyjnego i poziomowi wiedzy studentów (Łarina, 2013).

IT-technologie w nowoczesnej edukacji językowej uniwersytetu ekonomicznego

Znany ukraiński badacz języka ukraińskiego w Internecie Sergiusz Czemerkin zaznacza, że «status języka ukraińskiego w znacznej mierze zależy od globalizacyjnych procesów, które odbywają się w społeczeństwie, w szczególności, przez aktywne wprowadzenie do współczesnego bytu Ukraińców technologii komputerowych, a zwłaszcza — Internetu» (Czemerkin, 2011, s.88). Dotyczy to i wykorzystania środków Internetu w nauczaniu.

Dzisiaj coraz więcej aktualnym jest nauczanie języków polskiego i ukraińskiego jako obcych wykorzystaniem innowacyjnych metod i IT-technologii, z wykorzystaniem środków Internetu. Studenci Kijowskiego Narodowego Uniwersytetu Ekonomicznego imienia Wadyma Hetmana powinni odpracować przyzwyczajenia rzeczowego i naukowego obcowania, dobrze orientować się w utworach klasycznych i współczesnych ukraińskich pisarzy itp (Konowałow, 2002). Stosowanie w praktyce środków Internetu nadaje możliwość wykładowcom języków wprowadzić i udoskonalić nowe metody pracy, zwiększyć efektywność edukacyjnego procesu i poziom wiedzy studentów.

Praktyka wykorzystania środków Internetu podczas nauczania języków polskiego i ukraińskiego jako obcych zaświadcza, że

najprodukcyjniejszymi i bardzo ciekawymi rodzajami prac dla studentów są:

a) stworzenie własnej strony internetowej (blogu) w języku ukraińskim czy polskim;

b) eksperyment językowy w Internecie;

c) badanie osobliwości języka emotikonów i leet-języka podczas interaktywnego on-line obcowania w Internecie itp.

Praca nad stworzeniem własnej strony internetowej (blogu) w języku ukraińskim czy polskim ma kilka etapów, które pomagają studentom jak zapoznać się z powszechnie używaną i specjalną ukraińską i polską leksyką, tak i zostać aktywnym uczestnikiem ukraińskojęzycznej i polskojęzycznej blogosfery.

Serwis internetowy, witryna internetowa, strona WWW (od ang. web page) — to całokształt stron internetowych, dostępnych w sieci (Internecie), które są zjednoczone jak treścią, tak i nawigacyjnie, grupa powiązanych ze sobą, w celu zwiększenia funkcjonalności stron internetowych. Stroną internetową, również nazywają dowolny obiekt w Internecie, za którym przymocowany jest adres, który identyfikuje go w sieci (FTP, WWW etc.).

Termin blog (*web log* — dziennik sieciowy) — to witryna, główna treść której — to zapisy, obrazy czy multimedialne pliki, co regularnie dodają się użytkownikiem. Dla blogów charakterystyczne krótkie zapisy o potocznych wydarzeniach. Blogerami nazywają ludzi, które są autorami blogów. Blog od wielu innych stron internetowych różni się zawartością. Całokształt wszystkich blogów w Internecie stwarza blogosferę. Popularność blogosfery jest określona najpierw możliwością użycia takich niedostępnych wcześniej instrumentów, jak RSS, trackback etc.

Studentom proponuje się:

a) wybrać domenę (adres) dla stworzenia własnej strony internetowej czy blogu w języku ukraińskim czy polskim;

b) stworzyć własną stronę internetową czy blog w języku ukraińskim czy polskim z dotrzymaniem rekomendacji specjalistycznych stron internetowych;

c) osiągnąć odwiedzania 100 czy więcej gości strony internetowej (blogu) z kilku zapisami w komentarzach.

W Internecie działają sporo bezpłatnych automatycznych portalów dla stworzenia blogu.

Blogger.com. Stworzyć tutaj blog można bardzo łatwo — wybrać profil, nazwać blog, wybrać szablon. Studentowi nadaje się domena typu imię.blogspot.com. Ciekawie, że Blogger jak pododdział Google pozwala розміścić reklamowe bloki Google Adsense i w ten sposób

zarabiać. Również portal jest w całości zgodny z innymi produktami Google — Picasa Web Albums, Google Data API support, podtrzymuje drag&drop przy ustawieniach strony.

Blog.Net.Ua. — pierwszy ukraiński automatyczny portal bezpłatnych blogów. Stworzyć blog na tej platformie jest lżej, aniżeli w światowych platformach, które są opisane powyżej. Trzeba wybrać nazwę blogu, i za kilka minut otrzyma się bezpłatny blog typu imię.blog.net.ua. Następnym krokiem jest przejście do paneli zarządzania Wordpress. Wordpress prawie idealnie nadaje się dla blogu. Tu nie trzeba coś ustawiać — zapisy dodają się automatycznie, jak i widżety, tematy, kategorie i wiele innych. Na ogół głównym celem Blog.Net.Ua jest ukrainizacja blogosfery, przecież całe tematy przetłumaczono na ukraiński interfejs.

Na Katerdrze Lingwistyki Biznesowej są kursy online, pomagające opanowaniu języka polskiego jako obcego (Online kurs «Język polski jako obcy» — Bondarczuk — IESU26009, 2019-2023).

Metoda case study nauczania języków polskiego i ukraińskiego jako obcych

Metoda case study (analiza przypadku, studium przypadku) w nauczaniu zaczęła wykorzystywać się w edukacji od początku XX wieku. Jest to analiza pojedynczego przypadku, szczegółowy opis rzeczywistego przypadku. Opracowanie przypadku z punktu widzenia językowego pozwala wyciągnąć wnioski co do jego zasięgu językowego, szczegóły słownictwa, używanego w tym przypadku itp. Celem studium przypadku językowego jest nauczanie języka obcego w konkretnych sytuacjach językowych, pokazanie błędów językowych, których należy unikać.

Metoda case study nauczania języków polskiego i ukraińskiego jako obcych jest współczesnym i perspektywnym kierunkiem pracy ze studentami, ponieważ pomaga im wykorzystywać język obcy w konkretnych sytuacjach. To jest metoda nauczania, według której studenci i wykładowcy biorą udział w bezpośrednim omawianiu konkretnych sytuacji. Zadaniem wykładowcy jest dobrać odpowiedni materiał, a studenci rozstrzygają zaproponowany problem i spostrzegają reakcję kolegów na swoje wypowiedzi. Rola wykładowcy jest skierowywanie rozmowy, albo dyskusji przy pomocy pytań problemowych i kontrolowanie czasu pracy nad problemem.

Ponieważ tradycyjne kejsy (case) przeważnie są gramami rolowymi lub biznesowymi, to trzeba wyróżniać specjalny typ kejsów, które będą zaproponowane na zajęciach językowych. Takie kejsy można

nazwać kejsami językowymi, gdzie zachowuje się właściwie zasada gry, lecz celem jest nie tylko rozwiązanie realnego problemu, ale i studiowania środków językowych, które obsługują konkretny kejs. Studenci pracują z leksyką, frazeologią, terminologią, używając konkretnych połączeń słów, zdań, mikro- i makrotekstów, uczą się na pamięć wierszów czy prozaicznych odcinków w języku ukraińskim albo polskim itp.

W kejsach językowych zawsze rozpatruje się dowolną realną sytuację, która może powstawać w dowolnej branży gospodarki lub bytu i która odzwierciedla stan problemu czy obiektu za konkretny okres czasu. Na przykład, kejs «Biblioteka» przewiduje opis konkretnej sytuacji, kiedy student-cudzoziemiec odwiedza bibliotekę i odnajduje/nie odnajduje potrzebny podręcznik.

Kejs językowy w przybliżeniu posiada następującą strukturę: tekst lub dialog, na podstawie którego odbywa się dyskusja, mini-słownik, który zawiera słownictwo, terminologię, frazeologię dobraną do tematu przypadku, praktyczne ćwiczenia językowe (na przykład, wybrać apostrof lub znak miękki w podkreślonych wyrazach tekstu, potwierdzając poprawność wyboru regułą), pytania dotyczące tematu, które są problematyczne i wywołują dyskusję między studentami lub małymi grupami. Osobno można zaproponować kreatywne zadania, które są oparte na własnym doświadczeniu studentów.

Jak w innych grach biznesowych, case-metoda ma na celu maksymalną aktywizację pracy każdego studenta i dostosowanie go do analizy sytuacji i zaproponowanego materiału językowego. W związku z tym grupa studentów powinna zostać podzielona na kilka podgrup (małych grup) prowadzonych przez moderatorów-studentów. Małe grupy studentów-cudzoziemców tworzą się zwykle na podstawie następujących kryteriów: geograficzny (studenci z Turkmenistanu, Azerbejdżanu, Rosji etc. tworzą swoje własne małe grupy), jednopoziomowe lub różnopoziomowe (według poziomu wiedzy języka i umiejętności językowych studentów) i inne. Wykładowcom zaleca się stwarzać małe grupy studentów-cudzoziemców, aby stworzone były grupy jednopoziomowe według umiejętności językowych, co pozwoli efektywnie pracować z tekstami i rozwijać pracę w małych grupach («silni» studenci będą pomagać «słabym»).

Ocenianie kejsów występuje praktycznie na wszystkich fazach procesu pracy z kejssem, ale najlepiej na końcu lekcji, a jeśli kejs jest podzielony na kilka zajęć, wtedy zalecane jest to pod koniec badań nad odrębnym tematem. Za aktywne uczestnictwo w pracy z kejsami studenci otrzymują punkty, odpowiednio do systemu oceniania dyscypliny.

W związku z tym zastosowanie metody «case-method» w nauczaniu języków polskiego i ukraińskiego jako obcych jest obiecującym kierunkiem pracy ze studentami, ponieważ nauka języka obcego odbywa się w trybie intensywnym na podstawie określonych sytuacji i zasad gry biznesowej.

Językowo-literackie projekty jako innowacyjna metoda nauczania języków ukraińskiego i polskiego jako obcych

Metoda projektów na obecnym etapie rozwoju ukraińskiej edukacji jest dość popularną. Metoda ta została wprowadzona w latach dwudziestych ubiegłego wieku w Stanach Zjednoczonych. Jej idee związane są z humanizacją filozofii i edukacji amerykańskiego filozofa Johna Dewey'a i Williama Hearda Kilpatricka (Polarenko, 2014, s. 110). Metoda projektów jest popularną, ponieważ opiera się na racjonalnym połączeniu wiedzy teoretycznej i praktycznego stosowania wiedzy do rozwiązywania konkretnych, rzeczywistych problemów poprzez pracę zespołową.

Metoda projektu ma na celu rozwijanie aktywnego, samodzielnego myślenia studentów i uczenie się nie tylko zapamiętywania i reprodukowania wiedzy, którą otrzymują na zajęciach, ale także umiejętności stosowania ich w praktyce. Zaletą metodologii projektowania jest to, że ma ona na celu pracę w zespole. Zdaniem Połata E.S., wspólna praca grupy studenckiej nad projektem jest nierozzerwalnie związana z aktywną interakcją komunikacyjną studentów. Tematyka projektu może dotyczyć jednego obszaru tematycznego lub być interdyscyplinarną. Zrealizowany projekt może być prezentowany w różnych formach: artykuł, rekomendacje, album, kolaż itp. Różne formy prezentacji projektu są różnorodne: raport, konferencja, prezentacja, konkurs, impreza itp. Głównym rezultatem prac nad projektem będzie aktualizacja istniejącej i nabycie nowej wiedzy, umiejętności i zdolności oraz ich twórcze zastosowanie w nowych warunkach (Połat, 1991, s.3).

Wyróżniają takie rodzaje projektów:

- 1) konstruktywne i praktyczne projekty: kolaż, pamiętnik obserwacji, «wynałazek gry» i jej opis;
- 2) gry i scenki fabularne: granie w grę, dramatyzowanie, napisanie własnej gry, koncert;
- 3) projekty informacyjne i badawcze: badanie regionu lub dowolnego kraju, języka obcego i jego wykorzystania, języków obcych w życiu ludzi;
- 4) projekty konkretnego badania socjologicznego;

- 5) projekty wydawnicze;
- 6) projekty scenariuszowe: wieczory, imprezy;
- 7) projekty kreatywne: bajki, opowiadania, komiksy, gry fabularne itp.

Jednym z głównych zadań uniwersytetu ekonomicznego dziś jest kształtowanie osobowości specjalistów zdolnych dokładnie i niestandardowo pracować z informacją różnych typów. Dlatego też, na zajęciach z języka ukraińskiego i polskiego jako obcych w Kijowskim Narodowym Uniwersytecie Ekonomicznym imienia Wadyma Hetmana w kształceniu studentów-ekonomistów wykorzystywano innowacyjne metody nauczania, na przykład metoda projektów.

Praca nad stworzeniem projektów językowych, literackich i językowo-literackich typów na zajęciach z języka ukraińskiego i polskiego jako obcych jest bardzo interesująca i produktywna jako praca samodzielna. Ona sprzyja lepszej percepcji, podwyższeniu kompetencji językowych i literackich studentów.

Wykorzystywanie metody projektów, a mianowicie stworzenie projektów typu językowego i literackiego, szczegółowe opracowywanie i prezentacje tych projektów pod czas zajęć rozwijają u studentów obserwację, uczą się wyciągać wnioski, porównywać fakty, studenci lepiej znają materiał teoretyczny, lepiej uczą się stosować zdobytą wiedzę w nowych sytuacjach. Na przykład takie projekty jak «Ukraińska poezja klasyczna i współczesna muzyka ukraińska», «Ukraiński współczesny teatr», «Polski współczesny teatr», «Literatura popularna: plusy i minusy», «Współczesny ukraiński horror», «Współczesny polski horror», «Procesy eurointegracyjne we współczesnym języku ukraińskim», «Zapożyczenia we współczesnym języku polskim», «Fantasy polska» sprzyjają lepszej orientacji we współczesnym języku polskim i ukraińskim, współczesnej literaturze pięknej, pomogą studentom analizować teksty różnych typów. Wykorzystanie metody projektów zachęca wykładowców i studentów do stałej twórczej pracy, samokształcenia, rozwoju zawodowego.

Projekty językowe motywują studentów do nauki nowoczesnego języka ukraińskiego i polskiego, sprzyjają podwyższeniu kultury językowej przyszłych specjalistów-ekonomistów i mogą być prezentowane w różnych formach: jako prezentacje, lekcje-konferencje, wykłady binarne, gry biznesowe itp. Projektowe twórcze prace na tematy «Terminologia bankowości (rachunkowości, turystyczna, finansowa)», «Korzystanie z antonimii w praktyce prawnej», mini-artykuły w stylu naukowym dla własnej gazety («Międzynarodowa współpraca gospodarcza Ukrainy w wymiarze językowym),

«Zawodowa komunikacja ekonomistów (księgowych, programistów, menadżerów)»), krótkie wiadomości naukowo-popularnego charakteru jako część blitz-konferencji («Nowoczesna klasyfikacja słowników», «Współczesna etyka biznesowa»), duże prezentacje z wykorzystaniem terminologii ekonomicznej («Strategia rozwoju ukraińskiej gospodarki: analiza tekstów», «Business-kreatywność i język») są bardzo interesującymi dla studentów, pomagają im opanować odpowiedni materiał językowy. Praktyka ta przyczynia się do lepszego zrozumienia cech funkcjonowania współczesnego języka ukraińskiego i polskiego, nabywania umiejętności pisania przejrzystych tekstów, aktywnego korzystania z terminów i terminologii z różnych branż gospodarki itp.

Dość ciekawą pracą na lekcjach jest modelowanie sytuacji działalności zawodowej, stworzenie projektów na temat profesjonalnego języka i etyki. Studenci przygotowują projekty-modele sytuacyjne, które są jak najbardziej zbliżone do realiów działalności zawodowej, w wyższych instytucjach edukacyjnych kierunku gospodarczego przyczynia się do lepszego zrozumienia cech zawodu księgowego, bankiera, menadżera itp.

W projektach związanych z działalnością zawodową często używano biznesowych, rolowych, fabularnych i innych gier. Przeprowadzenie tego typu gier na zajęciach pozwala doskonalić studentom nie tylko teoretyczną i praktyczną wiedzę z języka ukraińskiego i polskiego jako obcych, ale także praktycznych umiejętności ich przyszłego zawodu. Tematy gier mogą być różne: «Ja — pracownik ukraińskiego (polskiego) banku» (studenci pracują z tekstami w języku ukraińskim lub polskim, związanymi z bankowością, przygotowują dialogi i monologi, piszą dokumenty w języku ukraińskim lub polskim), «Giełda: byki i niedźwiedzie» (studenci przygotowują raporty na ten temat, omawiają osobliwości słownictwa zawodowego, terminologii giełdowej, odgrywają sytuacje na giełdzie w formie dialogów) i inne.

Zmodelowane sytuacje zawodowe pozwalają studentom być przełożonym lub podwładnym, specjalistą od którego zależy rozwiązywanie problemów.

Więc praktyczne wykorzystanie metody projektów podczas zajęć z języka ukraińskiego i polskiego jako obcych pozwala wykładowcom wprowadzać i rozwijać nowe metody pracy, podnieść efektywność procesu edukacyjnego i poziomu wiedzy studentów. Podwyższa to jakość wykładów, opanowanie materiału językowego, wzbogaca treść zajęć, zwiększa motywację do nauki języka ukraińskiego i polskiego jako obcych, stwarza warunki do ściślejszej współpracy pomiędzy wykładowcami a studentami.

Metoda «metaplan» na lekcjach języka ukraińskiego i polskiego jako obcych na uczelni ekonomicznej

Metaplan to metoda oparta na organizacji dyskusji grupowych i opracowywaniu skutecznych rozwiązań zespołowych. Metoda ta została stworzona jako alternatywa dla nowoczesnej metody «burza mózgów». Nazwa «metaplan» jest wiązana z nazwą firmy «Metaplan GmbH», która rozwinęła tę metodę w 70-80 latach XX wieku w celu zwiększenia skuteczności dyskusji grupowych. Do tego czasu było wykorzystano metodę «burza mózgów». Zdaniem ekspertów, metoda «burza mózgów» nie dość skuteczna, ponieważ wymaga szybkiego myślenia, refleksji i analizy w krótkim czasie, a to wpływa na jakość końcowego rezultatu.

Metoda metaplanu jest mało znanym sposobem dyskusji, która zawiera elementy burzy mózgów, analizy przypadków (sytuacji), gier. Zdaniem Goncharenki L. A., w nowoczesnych instytucjach edukacyjnych Ukrainy ta metoda prawie nie jest używana, choć jest niezbędna do rozwiązywania złożonych problemów w praktyce gospodarczej, jest metodą bezpośredniej pracy zespołowej (Gonczarenko, 2013, s.21). Zaletą metody «metaplan» jest to, że ona opiera się na zasadzie pełnej wizualizacji dyskusji na wszystkich etapach, a to nadaje się do nauczania języka ukraińskiego i polskiego jako obcych.

Metoda «metaplan» w nauczaniu języka ukraińskiego i polskiego jako obcych może być stosowana w małych grupach studentów (5-6 osób) i w dużych grupach (20-25 osób). Praktyka pokazuje, że wykłady, podczas których wykorzystano metodę «metaplan» muszą być bardzo dobrze skonstruowane. Na przykład, do wykładów na temat «Liczebniki w języku polskim», «Która teraz jest godzina?» muszą być przygotowane kartki-obrazy z cyframi, znakami «plus» i «minus», narysowanymi zegarami i ruchomymi strzałkami itp. Tablica (lub lepiej ekran) jest kluczowym przedmiotem, na którym muszą być napisane pytania i odpowiedzi w języku polskim lub ukraińskim, podano odpowiedniki angielskie, rosyjskie, włoskie, greckie etc. Większość ilustracji dla analizy językowej robią studenci, pytania teoretyczne na ekranie (tablicy) przygotowuje wykładowca.

Najtrudniejszym i najważniejszym podczas wykładów tego typu jest ścisła reprezentacja problemów, które muszą być uwzględnione w dyskusji, zapisywanie kluczowych momentów, wizualizacja kartek-obrazów, wykorzystanie specjalnych narzędzi etc. Na przykład problemowym pytaniem podczas zajęcia na temat «Która teraz jest godzina?» może być «Czym wyznaczenia czasu w języku polskim

podobne do ukraińskich, a czym się różnią?», a problemowym pytaniem podczas zajęcia na temat «Zaimkiosobowewjęzykupolskim» może być «Pan i Pani: etykieta języka polskiego i ukraińskiego: podobieństwo i różnica».

Więc, stosowanie metody «metaplan» na lekcjach języka ukraińskiego i polskiego jako obcych w uniwersytecie ekonomicznym sprzyja aktywizacji procesu edukacyjnego, wizualizacji teoretycznego i praktycznego materiału, ułatwia to zapamiętanie polskiego i ukraińskiego słownictwa, terminologii, składni itp., kształtuje umiejętności pracy w zespole, co jest bardzo ważne dla doświadczenia zawodowego przyszłych ekonomistów.

WNIOSKI

Więc praktyczne wykorzystanie innowacyjnych metod podczas zajęć z języka ukraińskiego i polskiego jako obcych pozwala wykładowcom wprowadzać i rozwijać nowe metody pracy, podnieść efektywność procesu edukacyjnego i poziomu wiedzy studentów. Poprawia to jakość wykładów, opanowanie materiału językowego, wzbogaca treść zajęć, zwiększa motywację do nauki języka ukraińskiego i polskiego jako obcych, stwarza warunki do ściślejszej współpracy pomiędzy wykładowcami a studentami.

Szczególną uwagę poświęca się też wykorzystaniu metod innowacyjnych i technologii IT w edukacji językowej nowoczesnego uniwersytetu ekonomicznego (metoda case study, metoda projektów, metoda «metaplan» w nauczaniu języków polskiego i ukraińskiego jako obcych).

Kurs języka polskiego w uczelni ekonomicznej daje dziś więcej szans na zatrudnienie w firmach perspektywnych, podnosi poziom konkurencyjności studentów. Dzisiaj coraz większa liczba obywateli Ukrainy, którzy osiedlili się w Polsce lub przyjechali tam na studia powinni mieć znajomość języka polskiego. Współczesne nawiązywanie kontaktów biznesowych pomiędzy przedsiębiorcami, politykami, oraz instytucjami kulturalnymi i naukowymi Polski i Ukrainy pokazuje, że biznesowy język polski jest dziś ważny i politycznie i ekonomicznie uzasadniony.

Więc kurs certyfikacyjny «Współczesna polskojęzyczna komunikacja biznesowa» dla studentów-ekonomistów — to jest dokładnie to, co jest potrzebne do udanej kariery. Po kursie studenci będą mieli nie tylko wiedzę z zakresu współczesnej polskiej terminologii ekonomicznej, ale prawdziwe praktyczne umiejętności posługiwania się językiem polskim w biznesie, co jest

niepodważalnym atutem dla przyszłej kariery przyszłego specjalisty i ekonomisty poziomu europejskiego.

BIBLIOGRAFIA

1. Bondarchuk L., Podgurska T. (2019) Intercultural communication in language education at the modern economic university (on the example of studying Polish as a foreign language). *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej (Scientific Journal of Polonia University)*. Częstochowa, 2019. Vol. 36, № 5. P. 59–66.

2. Bondarchuk L., Podgurska T., Boiko N., Tovstenko V., Kryvykh N. (2021) Linguistic and Communicative Aspect of Business Education in A Modern Economic University. *SHS Web Conferences*. (ISCSAI 2021). Les Ulis Cedex, 2021. Vol. 100. №02009. P. 1–8.

3. Bondarchuk L., Podgurska T., Iermak L. (2017) Certificate course «Modern Polish business communication» in Kyiv National Economic University named after Vadym Hetmam. *PNAP*. 2017. Vol. 22, № 3. P. 115–120.

4. Bondarchuk L., Podgurska T., Iermak L. (2018) Innovative methods and it technologies in the teaching of modern languages at the economic university (on the example of teaching Ukrainian and Polish languages as foreign). *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej (Scientific Journal of Polonia University)*. Częstochowa, 2018. Vol. 28, № 3. P. 121–129.

5. Bondarchuk L., Podgurska T., Kovtunets O. (2020) Intercultural component in teaching foreign students in Ukraine. *Advances in Economics, Business and Management Research*. III International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence 2020 (ISC-SAI 2020). Paris, 2020. Vol. 129. P. 316–322.

6. Busines Insider Polska, ISBnews, 12.06.2020. <https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/polska-gospodarka-najbardziej-oporna-w-regionie/vx6btt7>.

7. Czemerkin S. (2009). Чермеркін С. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси. *Мовознавство*. 2011. № 2. С. 88–89.

8. Dobrosz-Michiewicz K., Księżopolska K., Łacheta J., Tomczak M., Traczewska M. (2016). Problemowe case study do realizacji zajęć warsztatowych: cztery zestawy. Warszawa, Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych w Warszawie, 82.

9. Dunin-Dudkowska A., Trębska-Kerntopf A. (2006). <http://merlin.pl/secure/profile/choosePeople.html?sessionId=46C6074996283C183C59E594C0C11AF6.LB2?add=352247>. *Ekonomia — to nie boli*. Polski język ekonomiczny dla cudzoziemców. Lublin: UMCS.

10. Gonczarenko L. A. (2013) Гончаренко Л. А. Доцільність використання методу «Метаплан» у викладанні гуманітарних дисциплін в умовах профільного навчання. Херсон. *Таврійський вісник освіти*. 3 (43). С. 21–25.

11. Grzenia Jan (2007) *Komunikacja językowa w Internecie*. Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN. 214.
12. Konowalov O.J. (2002). Коновалов О.Ю. Інтернет і його вплив на розвиток закладів середньої, професійної та вищої освіти Америки і Європи. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* Київ, НМЦВО, С. 33.
13. Kowalska M. (2008). *O biznesie po polsku. Podręcznik do nauki języka polskiego. Wprowadzenie do języka biznesu*. Kraków: Universitas.
14. Larysa Bondarchuk, Larysa Kozlovska, Olesia Lazarenko, Viktoria Tovstenko and Tamara Podgurska. *Gaming in the Modern Multicultural Educational Space. Proceedings of the 5th International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence* — ISC SAI, SciTePress, 446-455, 2022, Kryvyi Rih, Ukraine. DOI: 10.5220/0011364400003350
15. Łarina N. B. (2013) Інноваційні моделі підвищення кваліфікації управлінських кадрів: навч.-метод. матеріали. Київ, НАДУ, С. 52.
16. Małolepsza M., Szymkiewicz A. (2007). *Hurra!!! Po polsku*. Kraków: Prolog.
17. Polarenko W. S. (2014) Поляренко В.С. Проектна методика навчання на заняттях з англійської мови в умовах ВНЗ. *Сучасні підходи та інноваційні тенденції у викладанні іноземних мов*: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції. 13–14 березня 2014 р., Київ, НТУУ «КПІ». С.110-114.
18. PołatE. S. (1991) Полат Е. С. Метод проектів на уроках іноземної мови. ІМШ, Київ. С.2, 3-10.
19. Stempel I., Stelmach A. (2010). *Polski, krok po kroku*. Warszawa: Polish-courses.com.
20. Anna Dąbrowska, Urszula Dobesz, Małgorzata Pasięka (2010). *Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji. 236 str.
21. Anna Seretny, Ewa Lipińska (2005). *ABC Metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas, 329 str.
22. Online kurs «Język polski jako obcy» — Bondarczuk — IESU26009. Дистанційний курс «Польська мова — Бондарчук — IESU26009» у системі Moodle КНЕУ. Режим доступу: <http://do-m.kneu.kiev.ua/course/view.php?id=980> [Електронний ресурс], 2019-2023.
23. Online kurs «Drugi język jako obcy (język polski)» — Bondarczuk — IESU26009. Режим доступу: <http://do-m.kneu.kiev.ua/course/view.php?id=2660> [Електронний ресурс], 2019-2023.
24. HURRA!!! (prolog publishing.com), <https://prologpublishing.com/category/hurra>, 2022
25. Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytet Śląski — *Ekonomia — to nie boli. Polski język ekonomiczny dla cudzoziemców (us.edu.pl)*, <https://www.sjkip.us.edu.pl/pl/biblioteka-lektora/nauczanie-jezykow-specjalistycznych/ekonomia-to-nie-boli-polski-jezyk-ekonomiczny-dla-cudzoziemcow/>, 2006.

26. Polska gospodarka najbardziej odporna w regionie (businessinsider.com.pl),
<https://businessinsider.com.pl/finanse/makroekonomia/polska-gospodarka-najbardziej-odporna-w-regionie/vx6btt7, 2020>.

Лариса Бондарчук

Дисципліна «Польська мова як іноземна» в економічному університеті

Проаналізовано потребу введення до економічних освітніх програм нових мовних дисциплін та інноваційних методик їх викладання в умовах євроінтеграційних процесів в Україні на сучасному етапі розвитку вищої освіти. Одним з перспективних в економічному університеті є курс «Польська мова як іноземна», який передбачає практичне використання студентами польської мови та нормативної основи її функціонування в різноманітних ситуаціях комунікації. Акцентовано, що основними засадами дисципліни «Польська мова як іноземна» є регулярність, орієнтація на досягнення мовної компетентності, ознайомлення студентів зі спеціальною та професійною лексикою, формування культурної (реалістичної) компетенції. Запропоновано методики опанування польською мовою, ефективність яких підтверджена досвідом викладання дисципліни в економічному університеті.

Ключові слова: польська мова як іноземна, мовна компетенція, міжкультурна комунікація, інноваційні методики, економічний університет.

ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ МОВОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Розглянуто питання формування комунікативної компетентності студентів при вивченні мовознавчих дисциплін у закладі вищої освіти. Визначено, що інструментом формування комунікативної компетентності є науково обґрунтовані й унормовані відповідно до змісту освіти засоби, способи, прийоми, методи, технології тощо, за допомогою яких педагог реалізує визначені цілі. З'ясовано, що основним інструментом зазначеної компетентності є текст, який створює широкі можливості для використання інших засобів — вправ, ігор, проєктів, кейсів тощо. Акцентовано на завданнях до тексту (лінгвістичних, комунікативних, творчих), які формують текстотворчу компетентність. Проаналізовано творчі вправи, виконання яких передбачає створення нового способу дії або оригінальне використання вже наявного. Відзначено, що застосування цих інструментів передбачає імітаційне моделювання ситуацій, які сприяють засвоєнню норм сучасної української літературної мови, формуванню комунікативних умінь і навичок, підвищенню загальнокультурного, інтелектуального та естетичного рівнів саморозвитку студентів, зміцненню їхнього національного світогляду.

Ключові слова: комунікативна компетентність, освітня діяльність, сучасні фахівці в галузі економіки, мовні дисципліни.

На сучасному етапі розвитку суспільства формування мовної особистості не втрачає своєї актуальності, бо від результату цього процесу залежить реалізація власного потенціалу майбутнього фахівця в професійній діяльності. Тому сьогодні особливого значення набувають інструменти навчання, які дають змогу оптимізувати професійну підготовку студентів і посилити її практичне спрямування на заняттях у закладі вищої освіти, бо, як відомо, основним критерієм роботи вишу є рівень підготовленості випускників.

Сьогодні ринок праці потребує кваліфікованих конкурентоспроможних спеціалістів, і для сучасного роботодавця важливо, щоб майбутній фахівець був здатен вирішувати проблеми, міг адаптуватись до нових викликів, мав лідерські якості, був стресостійким та мав високий рівень комунікативних навичок (Костюк, 2022, с. 1–2). Як бачимо, відомий вислів Сократа «Заговори, щоб я тебе

побачив» і нині залишається незаперечним. Так, комунікативна компетентність є однією з базових характеристик професійної компетентності майбутніх фахівців. Тому вважаємо, що одним із основних завдань вивчення мовних дисциплін у закладі вищої освіти є формування українськомовної комунікативної компетентності студентів як необхідного компонента структури професійної підготовки спеціаліста. Зазначене вимагає організації відповідної освіти, яка б надала можливість кожному студенту реалізуватись повною мірою в певній сфері професійної діяльності.

Комунікативну компетентність досліджували В. Андрієвська, Д. Годлевська, С. Зайцева, А. Клеба, О. Краєвська, Н. Лосєва, Л. Пашко, О. Семенов, С. Скворцова (комунікативна компетентність майбутніх фахівців різного профілю); Н. Бабич, З. Бакум, І. Дорож, Р. Зорівчак, Л. Мацько, М. Пентиліук, Т. Симоненко, О. Сербенська, Л. Струганець (мовна культура в професійній сфері). У контексті нашого дослідження важливими є роботи, присвячені сучасним інструментам навчання: упровадження освітніх інновацій (І. Бех, Н. Бібік, С. Гончаренко, І. Єрмаков, В. Паламарчук, Ю. Швалб, М. Ярмаченко); педагогічні технології під час мовної підготовки (С. Вдович, О. Когут, І. Кочан, О. Кучерук, О. Палка, М. Пентиліук та ін.).

Комунікативну компетентність визначають як здатність встановлювати й підтримувати всі необхідні контакти із соціумом, включаючи систему ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в ситуативному колі взаємодії між людьми, що дає змогу в межах свого соціального статусу і здібностей ефективно функціонувати в суспільстві, а також включає життєвий досвід, наукові знання, ерудицію тощо (Дербеньова, 2009, с. 35).

Формування професійної комунікативної компетентності передбачає:

- глибокі професійні знання й оволодіння понятійно-категоріальним апаратом певної професійної сфери та відповідною системою термінів;
- уміле використання мовних стилів і жанрів відповідно до місця, часу, обставин, статусно-рольових характеристик партнера (партнерів);
- знання етикетних мовних формул і вміння їх використовувати в професійному спілкуванні;
- вміння знаходити, вибирати, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію профільного спрямування;

- володіння інтерактивним спілкуванням, характерною ознакою якого є миттєва реакція на повідомлення чи інформацію, що знаходиться в контексті попередніх повідомлень;

- володіння основами риторичних знань і вмінь;

- уміння оцінювати комунікативну ситуацію швидко й на високому професійному рівні ухвалювати рішення та планувати комунікативні дії (Погрібна, 2008, с. 230).

Інструментами формування комунікативної компетентності будемо вважати науково обґрунтовані й унормовані відповідно до змісту освіти засоби, способи, прийоми, методи, технології, форми тощо, за допомогою яких педагог реалізує визначені цілі.

Текст як інтегрований засіб професійної комунікації

Одним із ключових інструментів, який сприяє оптимізації формування комунікативної компетентності студентів під час вивчення мовознавчих дисциплін у закладі вищої освіти, є робота з текстом, бо зазначена вище компетентність набувається не тільки у безпосередній взаємодії між людьми, а найчастіше опосередковано, через читання літератури, відвідування театру, кіно тощо, де людина за допомогою тексту отримує інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливості міжособистісної взаємодії і шляхи їх вирішень, залучаючи з дискурсу засоби аналізу комунікативних ситуацій (Чепелєва, 1998, с. 132—133).

Текст визначають як мовленнєвий витвір, результат використання системи мови, бо на його засадах вивчають мову в дії, засвоюють закономірності функціонування мовних засобів у мовленні; текст — основний засіб оволодіння усною та писемною формами українського мовлення, оволодіння мовленнєвою діяльністю в усіх її видах (читання, говоріння, аудіювання, письмо), текст є засобом створення ситуацій, за допомогою яких здійснюється реальне спілкування (Бакум, 2008, с. 142); виховує всебічно розвинену, творчу, національно свідому й духовно багату особистість, яка комунікативно виправдано вміє користуватися мовними засобами в усіх сферах суспільної діяльності, спираючись на багатство рідного слова (Яриніч, 2020, с. 1—2).

Навчальний текст повинен відповідати таким критеріям, як *концептний* (містить концепти, що віддзеркалюють професійну актуальність, наприклад основні гіпотези, поняття, теорії тощо); *когнітивний* (виконує освітню функцію й відповідає пізнавальним потребам студентів); *дидактичний* (має навчальний і виховний потенціал, містить необхідні для навчання мовні факти і явища); *сен-*

ситивний (відповідає віковим можливостям студентів), а також враховувати такі важливі аспекти, як інформаційно-змістовний (мотивує до професійного й інтелектуального розвитку), термінологічний (розвиває їхній професійний лексикон), стилістичний (знайомить із формулами письмового й усного стилів, провідними моделями мовлення, його ідіоматичними виразами, потрібними для логічної побудови й оформлення власних висловлювань) (Дроздова, 2013, с. 18–20).

Завдання до тексту можна поділити на три групи (хоча цей поділ умовний, бо здебільшого робота з текстом є комплексною).

Лінгвістичні — спостереження над мовними явищами, виокремлення й коментування в тексті орфограм, пунктограм, термінів, професіоналізмів, їхніх граматичних характеристик (Бабій, 2015, с. 90). Виконуючи такі завдання, студенти відпрацьовують навички користування лексикографічними джерелами, виявляють типові порушення мовних норм в усній і писемній комунікації та редагують їх відповідно до нормативної бази сучасної української літературної мови. Наприклад:

1. Знайдіть у наведених прикладах застарілі юридичні терміни. Використовуючи фахові словники, доберіть до них сучасні відповідники (Українська словесність, 2011, с. 28).

2. Випишіть із поданих віршів І. Драча приклади «лексики доби». Яку роль відіграє вона в зазначених поетичних творах? (Українська словесність, 2006, с. 206).

3. Проаналізуйте фахову статтю (на вибір) з регіонального інтернет-видання на дотримання мовних норм у сфері вживання дієслів, дієприкметників і дієприслівників. Порахуйте в ній загальну кількість дієслів (дієприкметників, дієприслівників) і кількість ненормативних дієслівних (дієприкметникових, дієприслівникових) утворень. Визначте у відсотках кількість ненормативних одиниць. Відредагуйте речення відповідно до мовних норм.

4. Прочитайте текст, придумайте до нього заголовок. Визначте: а) тему й мету тексту; б) належність до функціонального стилю й підстилю; в) форму викладу матеріалу (оповідь, міркування, опис); г) сферу використання (культура, наука, освіта). Доберіть до слів *настанова*, *ворожнеча*, *нагода*, *вибір* синоніми. Доберіть до слів *правда*, *людина*, *слово* означення, ужиті в прямому й переносному значенні. Поставте в словах *завжди*, *разом*, *солодко*, *ненависть* наголос. Утворіть від дієслів *засудити*, *обговорювати*, *попередити* дієприкметники, складіть з ними словосполучення. Поставте в кличному відмінку однини іменники *кривдник*, *люди-*

на, мудрець, переможець, повелитель, пророк та утворіть з ними етикетні формули звертання.

5. Прочитайте уривок з усмішки Остапа Вишні «Чухраїнці». Знайдіть у тексті спеціальну лексику, що називає географічні поняття. Порівняйте з описами України в підручнику з регіональної економіки. З'ясуйте, яка різниця у використанні географічних назв у художньому та науковому текстах. Випишіть авторські неологізми на позначення географічних об'єктів, поясніть їхню роль у художньому тексті (Українська словесність, 2006, с. 107).

Комунікативні — визначення теми, ідеї, типу, стилю тексту; звуження / розширення тексту; складання діалогів за змістом тексту; створення цілісного зв'язного тексту із пропонованих речень тощо. Під час виконання таких завдань студенти досліджують структурні елементи тексту; виявляють його специфічні категорії і властивості; відстежують особливості функціонування в тексті різноманітних мовних одиниць; вивчають зміст тексту задля розуміння та інтерпретування його як культурного феномена (Завгородня, 2009, с.8). Наприклад:

1. Порівняйте тексти комедії М. Куліша «Мина Мазайло» та Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019). Скажіть, які статті цього закону порушують своїми вчинками Мина Мазайло, Рина Мазайло, Мазайлиха, Мокій Мазайло, Баронова-Козино, тьотя Мотя, Тертика, Губа. Оцініть їхні дії з юридичного погляду.

2. Прочитайте текст. Оцініть деонтологічний аспект дій Горгулі та Булави щодо Ярчука. Дайте визначення поняттю *юридична деонтологія* (Українська словесність, 2011, с. 29).

3. Прочитайте текст. Складіть план у тезах. Підготуйте виступи на тему «Кого я вважаю справжнім інтелегентом?», «Чи дорівнює інтелегентність інтелектуальності?» (Українська словесність, 2011, с. 39–41, текст «Про інтелегентність»).

4. Визначте, до якого функціонального стилю належить текст? Які мовні засоби створюють колорит тексту? (Українська словесність, 2006, с. 216, уривок з роману Оксани Забужко «Польові дослідження з українського сексу»).

5. Прочитайте текст про дотримання мовного етикету. Доповніть його інформацією про традиційні для українців вербальні й невербальні етикетні формули (Українська словесність, 2011, с. 45).

6. Прочитайте п'єсу І. Карпенка-Карого «Хазяїн». Знайдіть у тексті економічні терміни. Порівняйте з текстом підручника з економіки. Поясніть особливості використання економічних тер-

мінів у художньому та науковому стилях (Українська словесність, 2011, с. 239).

Для аналізу текстів пропонуємо студентам таку схему:

1. Стильова приналежність тексту, його сфера використання (у підручниках, у наукових працях, у художніх творах).

2. Основна ідея тексту.

3. Лексичні засоби: а) з'ясування значення незнайомих слів; б) характеристика лексичного складу тексту з погляду вживання (книжна, розмовна, нейтральна, стилістично забарвлена лексика); в) доцільність використання синонімів, омонімів, паронімів, антонімів; г) характеристика термінів.

4. Морфологічні засоби: а) характеристика певних граматичних форм у зв'язку із типом мовлення, жанром, стилем, темою тексту; б) характеристика морфологічних засобів з погляду нормативності вживання в тексті.

5. Синтаксичні засоби: стилістичні функції простих і складних речень у тексті (Козловська, 2013, с. 173).

Творчі — створення текстів різних жанрів і стилів — активізують у студентів креативний потенціал, розвивають гнучкість мислення та формують індивідуальний стиль. Наприклад:

1. Напишіть есей-продовження до уривку поезії (поезія й проза мають утворити єдиний контент).

Тільки не пиши мені про війну,
Розкажи, чи є біля тебе сад,
Чи там повзають равлики по в'юну?
Чи ти чуєш коників і цикад?
І як люди кличуть своїх котів
В тих далеких-далеких від нас краях?
Те, чого найбільше би я хотів,
Щоб не було смутку в твоїх рядках.
Чи цвіте там вишня та абрикос?
І якщо подарують тобі букет,
Розкажи, як добре нам тут жилось.
Не розказуй, як бігла ти від ракет.
Перш ніж повернутися з чужини,
Запроси в Україну до нас гостей,
Ми покажемо кожному по війні,
Як ми вдячні за спокій своїх дітей.

Павло Вишебаба

2. Перепишіть сюжет «Лісової пісні» Лесі Українки в трьох інших жанрах, наприклад урбан-фентезі, жіночий роман, кібер-

панк, зі збереженням головних персонажів та суті. Обсяг одного тексту приблизно 15 речень (Litosvita, 2017, с. 44).

3. Напишіть текст виступу «Слово як комунікативна одиниця», обравши епіграфом вислів П. Воронька «Слово — клітина мислі, артерія сили духу. Тільки воно єднає різні людські береги». Оформте текст, використовуючи засоби: а) наукового стилю; б) художнього стилю (Українська словесність, 2011, с. 49).

4. Напишіть історію на 600 слів від першої особи, використовуючи займенники *я, мені* або *моє* лише двічі. Створіть образ оповідача, який зацікавлений у події, про яку розповідає, значно більше, ніж у своїх емоціях, враженнях, судженнях стосовно неї (такий оповідач більше подобається читачам, вони йому швидше вірять) (Litosvita, 2017, с.120).

5. Укладіть текст інформаційної картки товару, щоб у споживача була вся необхідна інформація, яку він очікує отримати під час ухвалення рішення про купівлю товару чи послуги (використовуйте марковані списки та підзаголовки; кількість знаків без пропусків — 500–800; дотримуйтесь інформаційного стилю (картка товару повинна містити максимум корисної інформації).

6. Укладіть допис до інстаграму для охочих удосконалити українську (до 1000 знаків). Вимоги: практична спрямованість (у доступній формі); лаконічність; адаптованість до цільової аудиторії; експресивність; закличність; відповідність тексту та його візуальної частини.

7. Оберіть вірш Вашого улюбленого автора чи авторки й «перекладіть» його з української на «іншу українську»: замінійте кожне слово чи фразу синонімами або використовуйте жаргони, терміни, діалектизми тощо (Litosvita, 2017, с. 142).

8. Укладіть текст у художньому стилі про предмет чи подію, дивлячись на нього/ неї різним «письменницьким оком» (оберіть 2-3 типи для роботи):

- Неозброєне — спостерігає й аналізує кожную деталь;
- Око пам'яті — надає особливого значення деталям, які запам'яталися;
- «Третє» — не заціклюється на поверхховому, копає глибше, шукає приховані сенси;
- Всеприймаюче — бачить світ об'єктивно, без упереджень чи сентиментів;
- Ковзаюче — схоплює сутність зображення в русі дії;
- Дитяче — грає та експериментує з поглядами на світ;
- Мрійливе — змінює реальність (Litosvita, 2017, с. 158).

Виконання зазначених вище завдань навчає студентів створювати власні тексти, а отже, сприяє формуванню текстотворчої компетентності — комплексу умінь усвідомлювати тему висловлювання й будувати його відповідно до окресленої теми; визначати основну думку майбутнього тексту та будувати власне висловлювання з урахуванням певного задуму й комунікативної стратегії; свідомо добирати необхідні мовні засоби (на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях) для оформлення висловлювання відповідно до ситуації спілкування; знаходити й виправляти недоліки та помилки в змісті, побудові й мовному оформленні власних висловлювань; оцінювати укладений текст із погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення (Бондаренко, 2012, с. 12–14).

Варто зазначити, що вдосконаленню навичок спілкування, швидкого реагування на словесну інформацію сприяє написання творів-асоціацій. Уважаємо, що вони розвивають мовлення, дають змогу активізувати підсвідомий словниковий запас і тим самим збагатити лексику мовця. Термінологічні словники визначають, що асоціація — від лат. *Associatio* — з'єднання, зв'язок уявлень, коли одне з них у свідомості викликає низку інших; пов'язання між собою двох чи більше елементів психічної активності (вражень, думок, почуттів, уявлень), внаслідок чого поява одного з них спричиняє появу решти; таке ж поєднання подразника й реакції у випадку навчання. Відомо, що поняття «асоціація» є об'єктом вивчення багатьох наук: психології, фізіології, філософії, лінгвістики, а також психолінгвістики та психоестетики, які виникли на перетині психології з лінгвістикою та поетикою. Кожна з цих галузей обирає свій аспект опису цього поняття й формує свій предмет вивчення. Слово *асоціація*, як зазначають науковці, — це власне словесна реакція, яка виникає у відповідь на слово-стимул, чи це зв'язок, який існує між стимулом і реакцією. На практичних заняттях з українознавства найуспішнішим виявився асоціаційний етюд — невеликий за обсягом, переважно безсюжетний твір настроєвого характеру, де респондент має стимули різного рівня (словесний, зоровий, слуховий). Зауважимо, завдання можна пропонувати одній особі чи групі осіб (Лісняк, 2016, с. 12–14).

Наприклад:

1. Напишіть асоціаційний етюд, де б словом-стимулом була лексема *травень*.

2. Напишіть асоціаційний етюд, для якого стимулом є картина Мар'яна Луніва «Старий двір».

3. Напишіть асоціаційний етюд, для якого стимулом є музичний твір Мирослава Скорика «Мелодія».

4. Напишіть асоціаційний етюд, для якого стимулом є вірш Сергія Жадана «Декому краще вдаються приголосні, декому голосні».

Робота з текстом містить значні можливості для використання інших інструментів, таких як ігри, тренінги, кейси, проекти тощо, які, на думку багатьох дослідників, є ефективними для формування комунікативної компетентності студентів, бо дають змогу відтворити соціальні життєві ситуації, активізують суб'єкт-суб'єктну взаємодію й продуктивне спілкування, мотивують студентів до участі в діалогах (Долинська, 2001, с. 73).

Хочемо зупинитися ще на одному виді навчальної діяльності студентів — творчій вправі, виконання якої передбачає створення нового способу дії або оригінальне використання вже наявного. Такі вправи спонукають студента генерувати ідеї, асоціативно мислити, викликають цікавість до складних завдань, які в майбутньому можуть стати джерелом нового досвіду. Залежно від мети й завдань заняття такі вправи можна використовувати на будь-якому етапі опрацювання навчального матеріалу.

Так, опановуючи теми «Назва як символ та основний носій інформації в рекламному бізнесі» та «Принципи вибору рекламної назви», «Словесні, несловесні та комбіновані засоби в рекламній назві» (навчальна дисципліна «Копірайтинг»), студенти виконують такі вправи:

1. Створіть ряд слів, у якому кінець першого слова слугує початком для наступного, напр.: *перебіг — Бірмінгем — Гемінгвей — вейпер — перископ — копірайтер — територія* (Litosvita, 2017, с. 140).

2. Укладіть абетку університету, асоціюючи ту чи ту літеру з людиною, предметом, ситуацією тощо.

Наприклад:

А — автентичність кожного; **Б** — бонуси до сесії; **В** — вчити вишку; **Г** — гомоніти на парах; **Ґ** — ґелготіти наче навіжений; **Д** — домашнє завдання; **Е** — естетичність втомлених очей; **Є** — східна посмішка; **Ж** — жіноча розмова; **З** — залізні нерви; **И** — виграти за будь-яку ціну; **І** — істеричність натури; **Ї** — виїжджати вчасно; **Й** — ймовірність складання дисципліни; **К** — критичні точки; **Л** — ліхтарі Шулявки; **М** — математика вночі; **Н** — насичені вихідні; **О** — опитування студентів; **П** — прогулянка парком; **Р** — ранкові сутінки; **С** — смачна кава; **Т** — тривожність перед модулем; **І** — ідентифікаційний код; **Ф** — фіскальна політика; **Х** — хронічне недо-

сипання; **Ц** — цокання годинника; **Ч** — читання лекцій; **Ш** — «шокання» однокласників; **Щ** — щосили сподіваюсь; **Б** — неймовірність днів; **Ю** — любов до друзів; **Я** — яскравість життя (зі студентської роботи, факультет міжнародної економіки і менеджменту).

3. Подивіться на кімнату, у якій Ви зараз перебуваєте. За який предмет зачепився Ваш погляд? Наприклад, за шоколадку, яка лежить на столі. А тепер візьміть аркуш паперу з ручкою і запишіть 5 прикметників, які найбільше пасують до цього предмета. Наприклад, *гіркий шоколад, смачний шоколад, бельгійський шоколад, натуральний шоколад, ваговий шоколад, вітчизняний, улюблений, білий, молочний, гарячий, плитковий шоколад* і багато інших варіантів. Після цього напишіть ще 5 прикметників, які абсолютно йому не пасують. Наприклад, *скляний шоколад, плюшевий шоколад, річний шоколад, смажений шоколад*.

4. Придумайте «свою легенду» виникнення міста, села, річки, які мають оригінальні назви, наприклад *П'ятихатки, Біла Церква, Волочиск* тощо.

5. Створіть своєрідну «хмаринку» з 15–20 іменників, прикметників чи дієслів. Об'єднайте слова в комбінації, які здаються незвичними і яскравими, тобто створюють метафоричний ефект, наприклад «стіна схлипування», «оголене серце» чи «аркуш часу» тощо (Litosvita, 2017, с. 188).

Вивчаючи копірайтинг, студенти виконують такі вправи:

1. Утворіть пари слів, у яких друге слово буде мати звукову асоціацію з першим. Спробуйте використати алітерацію, асонанс або напівриму (друге слово за змістом може бути зовсім далеким від основного), напр.: *жовтий — довгий; жовтий — зовтаний; жовтий — жовток* і т.п. (Litosvita, 2017, с. 168).

2. «Ламання шаблону».

Замініть другу частину прислів'я чи приказки, напр.: *Боятися вовка — у ліс не ходити; Хто рано встає, тому Бог дає; На годину спізнився — за рік не доженеш; Слово не горобець, вилетить — не впіймаєш*, нестандартним варіантом, напр.: *Боятися вовка — із зайцями дружити; Хто рано встає, той більше всіх працює; На годину спізнився, але всіх здивував; Слово не горобець, а просто слово* (Степура, 2018, с. 126).

3. «Несподіванка».

Передайте основний зміст оповідання за допомогою 6 ключових слів, а потім створіть нову історію, додавши сьоме слово, яке не пов'язане із сюжетом. Наприклад, історію написання картини Леонардо да Вінчі «Мона Ліза» можна переказати за допомогою

таких слів: *посмішка, таємниця, художня деталь, символ, код, колір*. Додайте нове слово, наприклад *фотошоп*. Органічно впишіть це слово в наявний сюжет або перепишіть зміст відомої історії, вигадавши в ній нові обставини.

4. Придумайте максимальну кількість способів використання таких предметів, як *словник із грецької мови, хвіст від оселедця, дерев'яні палички для суші, заварник, гілка* (Ковпик, 2022, с. 53).

5. Вигадайте незвичайну історію за запропонованою таблицею.

Дійові особи	Види діяльності	Результати дії
Пес	Гавкає	Відганяє злодіїв, повідомляє про чужих
Студент	Навчається	Диплом
Кріт	Рис	Нірка
Прибиральниця	Мие	Чистота

6. Утворіть оксюмори зі словами *наплічник, віхола, порозуміння* за таким планом:

- Коротко охарактеризуйте зазначене слово.
- Визначте його істотні ознаки (до них можуть входити функції об'єкта та принцип його дії), запишіть їх у стовпчик.
- Доберіть до істотних ознак антоніми.
- Доберіть антоніми, які утворюють парадоксальну конструкцію із зазначеним словом.
- З отриманого списку протилежних за змістом пар виберіть ті, які утворюють вдале парадоксальне визначення обраного поняття (Ковпик, 2022, с. 69—71).

Вивчаючи тему «Словесна форма презентації» (навчальна дисципліна «Мистецтво презентації»), виконуємо такі вправи:

1. Подумайте, яке явище природи найбільшою мірою відображає Вашу індивідуальність. Укладіть самопрезентацію у формі історії так, щоб передати свої особливості характеру й поведінки.

2. Укладіть промову за технологією Elevator Speech (коротка розповідь про концепцію продукту, проекту або сервісу). Термін відображає обмеженість за часом — тривалість презентації повинна бути такою, щоб вона могла бути повністю представлена за час поїздки в ліфті, тобто близько тридцяти секунд, або 100—150 слів. Оберіть об'єкт (проект, технологію), сформулюйте ме-

ту, дайте відповідь промові на ключові питання, витримайте регламент, проведіть репетицію. Виступіть із промовою, чітко дотримуючись регламенту — 30 секунд (Середа, 2016, с. 20).

3. «Балаканина».

Озвучте слайди презентації (студенти вигадують мініісторії до слайдів, які бачать уперше; для слайдів можна дібрати зображення, які між собою не пов'язані, наприклад на першому слайді кінотеатр, а на другому весна, а на третьому нарада співробітників банку тощо).

4. «Створення відеоісторій».

Створіть відеоісторію (студенти самостійно вибирають теми), урахувуючи зазначені рекомендації:

- Укладіть сценарій історії.
- Розподіліть його на частини (сцени).
- Для кожної сцени схематично намалюйте фінальний кадр.
- Доберіть фото, ілюстрації або відео для кожного кадру.
- Розмістіть послідовно укладений текст.
- Налаштуйте зміну кадрів та їхні тимчасові проміжки.
- Озвучте відеоісторію.
- Доберіть фонову музику.

5. «Іноземець».

Уявіть себе в ролі іноземця, який не дуже добре володіє українською мовою й тому не в змозі зрозуміти алегоричний зміст висловлювань. Усі слова він розуміє буквально: наприклад, почувши *не вішай носа*, уявляє собі підвішену за ніс людину й думає, що це середньовічний спосіб страти (вправу виконують у підгрупах по 3–4 студенти, кожна підгрупа вибирає собі по три фрази й вигадує якомога більше можливих варіантів їхнього буквального трактування). Запропонуйте якомога більше варіантів того, що він може подумати, почувши такі фрази: *комар носа не підточить; пройшов вогонь, воду і мідні труби; не підмажеш — не поїдеш; у сімох няньок дитя без ока; яйця курку не вчать; узимку снігу не випросиш; будинок був повною чашею; на злодієві й шапка горить*. Поділіться, будь ласка, прикладами ситуацій із вашого життя, коли відмова від заздалегідь відомого розуміння будь-якої ситуації допомогла побачити її в новому ракурсі, вирішити пов'язані з нею проблеми (Конівіцька, 2019, с. 76).

Проводячи тренінг «Риторичні секрети вдалої промови» (тренінг-курс «Практична риторика»), пропонуємо студентам такі вправи:

1. Перефразуйте речення для кожної з наведених обставин:

а) проговорене в себе в голові; б) сказане пошепки на багатолюд-

ному зібранні; в) оголошено великій групі людей (Litosvita, 2017, с. 168).

2. Оберіть тему для публічної промови на 1 хвилину. Змодельуйте 3 різні аудиторії (склад, кількість, професійна приналежність, однорідність, ступінь зацікавленості). Придумайте 3 різні назви виступу. Змініть текст промови залежно від аудиторії.

3. «Людина-оркестр».

Прочитайте поданий текст у різних образах, як: «естонець» — повільно, протягуючи голосні; «коментатор» — читайте якомога швидше; «зануда» — читайте нудним безбарвним голосом; «конференсьє» — читайте текст короткими фразами, завершуючи кожну з яких максимально гучно.

4. «Пантоміма».

Варіант 1. Прочитайте вірш або пісню, супроводжуючи кожне слово жестом.

Варіант 2. Підготуйте монолог на 1 хвилину й до кожного речення придумайте жест.

5. Вимовте фрази «І що, справді?», «Добре!», «Чудовий день» з різною інтонацією, гучністю, швидкістю, акцентом тощо.

Варіант 1. Продовжіть мініісторію за запропонованим початком, наприклад:

- *Мені по-справжньому хочеться...*
- *У майбутньому я мрію..*
- *Якби я міг (могла) обрати суперсилу — то...*

Варіант 2. Укладіть мінітекст за запропонованим початком, використовуючи елементи мовної гри. Пропонуємо варіант студентської роботи:

Не чекали? Ми теж! Олів'є лише по 29.99 у всіх супермаркетах «Сільпо».

Посуд б'ється на щастя, а обличчя — за діло. Клуб самооборони «Титан». Умій захистити себе!

Щоб вони здохли! Ні, ми не про сусідів, що влаштували вечірку напередодні екзамену, — ми про тарганів! Спрей від тарганів «Банду геть!» Почни зміни зі своєї кімнати!

6. «Техніка фантастичних гіпотез».

Доберіть підмет і присудок та вигадайте історію на кшталт «Що було б, якби...?», використовуючи запропоновану пару слів. Наприклад, підмет — *конспект*, присудок — *говорити*. Отже, отримаємо гіпотезу, за якою потрібно будувати історію — «Що було б, якби конспект міг говорити?».

7. Придумайте по 10 ключових слів до таких ситуацій:

- студентка запізнюється на курси водіння;

- ліфт завис і не рухається;
- у метро вимкнули світло.

8. Уявіть ситуацію, що у вас і вашого однокласника (одногрупника) різні погляди на послуговування сучасними гаджетами під час навчальних занять. Укладіть діалог і проаналізуйте вербальні та невербальні засоби комунікації одне одного.

Такі вправи сприяють розвитку в студентів пластичності мови, створенню нових образів, значень і слів, а також формуванню вмінь не тільки укладати креативні тексти, а й керувати диханням, голосом, дикцією, інтонацією, жестами й мімікою; виступати перед аудиторією, використовувати елементи її зацікавлення; виголошувати промови частинами та повністю (Голуб, 2011, с. 3).

Гра як інструмент комунікативного саморозвитку студента

Наступний засіб активізації навчальної діяльності — гра. Так, нині ігри широко застосовують у навчальному процесі, адже гра є унікальним механізмом акумуляції та передавання соціального досвіду, пов'язаного з певними правилами й нормами поведінки в різних ситуаціях. Вона мотивує студентів на навчання, активізує їхнє самонавчання, розвиває індивідуальне мислення, уміння аналізувати й прогнозувати, а також є засобом комунікації та самореалізації особистості. У студентів під час діалогу формуються вміння чітко визначати цілі та завдання власної діяльності, створювати сприятливий психологічний мікроклімат, оволодівати навичками керівництва та елементами технології управління.

Установлено, що, беручи участь у грі, студент засвоює більше інформації (для порівняння: 20% матеріалу студент може відтворити після лекції, 90% — після ділової гри). Тобто в умовах гри рівень запам'ятовування чи відтворення набагато вищий, ніж у навчальній діяльності. Ділова гра з психолого-педагогічної точки зору дає змогу студенту зануритися в спеціально створену виробничу або реальну атмосферу спілкування, розкрити власний комунікативний потенціал, «обіграти» різноманітні ролі, починаючи від керівника та закінчуючи виконавцем, здійснити рефлексивний аналіз власної комунікативної діяльності тощо (Бутенко, 2009, с. 6–9).

Виокремлюють п'ять головних вимог для успішного навчання у режимі інтерактивної (ігрової) технології:

1. Позитивний взаємозв'язок — члени групи повинні розуміти, що спільна навчальна діяльність дає користь кожному.

2. Неопосередкована взаємодія — члени групи мають перебувати у тісному контакті один з одним.

3. Індивідуальна відповідальність — кожен студент має оволодівати запропонованим матеріалом і бути відповідальним за допомогу іншим, але більш здібні студенти не повинні виконувати роботу за когось.

4. Розвиток навичок спільної роботи — студенти повинні засвоїти навички міжособистісних стосунків, які необхідні для успішної роботи, наприклад розподіл, планування завдань.

5. Оцінка роботи — під час групової роботи необхідно виділяти спеціальний час для того, щоб група змогла оцінити, наскільки успішно вона працює (Волкова, 2018, с. 15).

При вивченні теми «Українське слово в засобах масової комунікації» пропонуємо ділову гру «Копірайтер», метою якої є формування в студентів умінь визначати основні характеристики функціональних стилів української літературної мови, аналізувати тексти будь-якого стильового спрямування; визначати роль різних мовних засобів у текстах різних стилів; усунути порушення стильових норм у різних текстах; правильно будувати різні типи текстів з урахуванням специфіки конкретної мовної ситуації.

Проведення ділової гри «Копірайтер» містить такі етапи роботи:

I — поділ академічної групи на підгрупи;

II — пояснення завдань, розподіл ролей;

III — виконання завдання;

IV — презентація роботи;

V — аналіз та оцінювання результатів.

Водночас проведення ділової гри передбачає важливість підготовчого етапу, на якому студенти заздалегідь самостійно добирають матеріал до теми «Реклама і сучасний бізнес», що дає змогу успішно виконати поставлене перед ними завдання.

Завдання гри полягає в написанні тексту «Реклама і сучасний бізнес», використовуючи мовні засоби: а) наукового стилю (I група); б) офіційно-ділового стилю (II група); в) публіцистичного стилю (III група); г) художнього стилю (IV група). Окрема група — це рецензенти (представники з кожної групи), які оцінюють роботи за розробленими критеріями. На етапі пояснення завдань викладач може запропонувати студентам написати запрошення, лист (офіційно-діловий стиль), есе (публіцистичний стиль), модерну казку (художній стиль), анотацію, огляд (науковий стиль). Ролі в грі розподіляють так: креатор, копірайтер, коректор, літературний редактор, головний редактор, рецензент. Креатор укладає загальну концепцію написання тексту; копірайтер створює

текст; коректор вичитує написаний текст; літературний редактор аналізує, оцінює текст, вносить зміни до структури тексту; головний редактор затверджує текст; рецензент аналізує тексти інших груп. Після укладання текстів один студент від групи представляє текст, рецензенти обґрунтовано виставляють бали відповідно до розроблених критеріїв. У кінці заняття викладач оцінює результати роботи згідно з метою гри. Як приклад наводимо укладену студентами модерну казку (Кумейко, 2014, с. 67—69).

Як Реклама царство дарувала

Колись, дуже давно, жила Реклама. Було в неї пів царства, а решта — у синів-споживачів.

Скликала цариця їх якось, дала товсту пачку паперу та й каже: «А нумо, добрі молодці, хто розірве цю пачку, я пів царства подарую!»

Але скільки не намагалися сини розірвати пачку паперу — усе ніяк не виходило: надто міцна виявилася.

Тоді Реклама розв'язала папір і говорить: «Не вийшло цілу розірвати — спробуйте по одному аркушу». Кинулися сини на папір — і вмить усю пачку розірвали.

Реклама посміхнулася та й мовила: «Ось і запам'ятайте три істини: що не виходить відразу — вийде поступово, що не під силу самому — зробиться гуртом, що не береться силою — візьметься хитрістю та кмітливістю. Зрозуміли?»

«Зрозуміли!» — кивнули споживачі.

Обняла Реклама синів і засміялась: «Та нічого ви не зрозуміли. Ви ж тільки що порвали свій контрольний пакет акцій — і царство стало моїм!»

Тут і казці кінець, і споживачам кінець, та й царству теж кінець.

Мораль: ніколи не довіряйте Рекламі, думайте своєю головою (зі студентських робіт).

Ще однією грою, яка розвиває навички ефективної комунікації, є «Оксфордські дебати» — вишкіл для публічних виступів, де студенти вчаться грамотно висловлювати думки, стикаючись із позиціями інших людей, а отже, і добирати відповідні аргументи, прогнозувати розвиток діалогу, працювати в команді, уважно слухати співрозмовника, виражати етично емоції, установлювати та підтримувати контакт з аудиторією, а також вимагають від учасників загальної ерудиції, витримки, рішучості й високої кон-

центрації уваги протягом усього заняття. Разом з тим дебати вчать студентів ухвалювати оптимальні рішення з урахуванням наявних ресурсів, оцінювати факти та поєднувати їх у тенденцію; передбачати наслідки та результати дій з точки зору їх ефективності; виявляти суперечності в реальних процесах та явищах; накопичувати та систематизувати нові знання з різних галузей науки та інших сфер суспільного життя; сприяти формуванню системного бачення проблем (Рябець, 2020, с. 122–123).

Цю гру проводимо на заняттях з практичної риторики під час опрацювання теми «Навчальна гра. Від монологу до діалогу», а також як другий етап підсумкової контрольної роботи, ураховуючи специфіку дисципліни, що пов'язана насамперед з усною сферою комунікації.

На підготовчому етапі студенти вибирають теми для дебатів (тема містить проблему, яку треба розв'язати), розподіляють обов'язки серед членів команди, ретельно опрацьовують джерельну базу, яка стосується теми дебатів, формулюють головну тезу та добирають відповідні аргументи.

РЕГЛАМЕНТ ОКСФОРДСЬКИХ ДЕБАТІВ

1. Дебати організовує і провадить Голова, який не бере участі в дебатах.

2. Голову підтримує Секретар, який інформує Промовців про те, скільки вони мають часу для виступу, та документує дебати.

3. Перед дебатами учасники займають місця в такому порядку: праворуч від Голови сидять ті, хто захищає тезу, ліворуч — ті, хто заперечує тезу; в останніх рядах, посередині (перпендикулярно до сторін), сидять ті, хто не має власної думки (так зване «болото»).

4. Кожен Промовець повинен розпочати свій виступ словами «Пане голово...», звертаючись до ведучого дебатів, за винятком втручання (реплік) до дискусії.

5. Учасники дебатів повинні звертатися одне до одного «Пане/Пані».

6. У дебатах Промовці, які захищають тезу і які заперечують її, виступають по черзі. Першим виступає Промовець, який захищає тезу й водночас її пояснює, другим — Промовець, який заперечує тезу, наступні Промовці повинні висловлюватись щодо тез, які сформулювали перші Промовці. Останні Промовці підсумовують аргументи сторін і, відповідно, підтримують або заперечують тезу.

7. Після виступів головних Промовців починаються дебати в аудиторії: виступити має право кожен, зокрема й головні Промовці.

Розпочинає дебати Промовець, який захищає тезу. Дебати тривають доти, доки не виступлять всі охочі взяти участь в обговоренні.

8. Якщо учасники дебатів хочуть поставити питання чи подати інформацію, вони повинні встати з місця, підняти праву руку й сказати: «Питання» або «Інформація». Промовець має право дозволити чи не дозволити репліку, вдаючись до певного жесту або кажучи: «Прошу» або «Ні, дякую». Репліка не повинна бути довшою за 2–3 речення.

9. Якщо репліку буде скасовано, то той, хто хотів виступити, повинен сісти, не промовивши жодного слова.

10. Промовець і Голова мають право в будь-який момент перервати репліку.

11. Учасники дебатів можуть змінювати свої місця й покидати аудиторію лише в перервах між виступами.

12. На час дебатів для Промовців є обов'язковим тільки офіційний стрій.

13. Голова втихомирює учасників дебатів словом «Тиша». У виняткових випадках Голова має право попросити вийти з аудиторії тих учасників, які порушують регламент.

14. Після дебатів проводять голосування, під час якого всі мають право висловитись згідно зі своєю позицією. Учасники голосування повинні оцінювати не саму тезу, а представлені обома сторонами аргументи та їхню важливість (Шевчук, 2005, с. 148—149).

При вивченні теми «Публічний виступ як інструмент професійної комунікації» пропонуємо гру «Промовець», метою якої є формування вміння логічно, послідовно й точно будувати виступ, виробляти власну мовну модель поведінки; аналізувати почуту промову й критично оцінювати власну. Як зазначають дослідники, публічний виступ — це особливий різновид мовнокомунікативної діяльності майбутнього фахівця, що дає змогу повною мірою реалізувати систему мисленнєво-мовленнєвих дій — уміле використання форм людського мислення та мовних засобів вираження. Перед проведенням гри наголошуємо, що успішна промова повинна мати три яскраві амплітуди. Амплітуду розуміємо як кульмінацію публічного виступу, найвищу його точку взаємодії з аудиторією.

Варто зазначити, що заклик до аудиторії слухати оратора базується на двох ключових моментах: самопредставленні (самопрезентації); оригінальності оголошення теми. Це завуальовані чинники передвпливу на слухача. У разі успішного представлення фіксуємо першу амплітуду публічного виступу. Наступну амплітуду публі-

чного виступу оратор повинен забезпечити «вибуховим» фактом, який буде пов'язаний з невідомою аудиторії інформацією, яка спричинить виникнення нових емоцій (страх, гнів, злість, обурення, осуд, співчуття, радість, щастя, ейфорію і т.п.). Цей факт визначають як винятковий та унікальний і водночас доступний для розуміння й легкого застосування. Оратору необхідно через призму історії, літератури, психології, краєзнавства тощо віднайти те ядро, яке забезпечить не тільки емоційний сплеск, а бажання обговорювати й, можливо, глибше усвідомити чи дослідити цю тему. Третя амплітуда публічного виступу приховує егоїстичні мотиви оратора, оскільки він прагне до визнання своєї промови: про нього повинні говорити, його повинні запам'ятати, до нього повинні прийти (Лісняк, 2017, с. 18—20).

Гра «Промовець» містить три етапи: I — написання промови; II — виступ; III — аналіз. Студентам необхідно самостійно вибрати крилатий вислів і трансформувати його в текст (виступ) для усної комунікації, використовуючи риторичні питання, епітети, порівняння й влучні приклади, після чого презентувати аудиторії. Щоб промова була «живою», пропонуємо студентам дотримуватись таких рекомендацій:

- Укладіть промову з 3 частин — вступу, основної частини, висновку.

- Використовуйте в тексті промови прості активні конструкції.
- Обирайте короткі речення (не більше 15 слів).
- Перевірте за словником наголос сумнівних слів.
- Почніть свій виступ з приголомшливих фактів, цікавої історії, несподіваного питання.

- Використайте у висновку риторичні фігури (анафору, епіфору чи парцеляцію), що надасть змогу наголосити на тій чи тій ідеї. Не завершуйте виступ словами «У мене все» — це знецінить виголошену промову.

- Перечитайте вголос текст виступу, змінюючи темп, тональність, швидкість, гучність.

- Робіть паузи для кращого усвідомлення ідей аудиторією. Пауза виділяє основні слова й формулювання.

- Посильте виступ природними для Вас жестами.
- Розповідайте емоційно й образно — не читайте.
- Запишіть виступ на телефон, щоб оцінити темп мови, гучність голосу, паузи, вимову «складних» слів тощо та оцініть загальне враження від почутого.

Після виголошення промов студенти аналізують виступи за такою схемою:

1. Структура публічного виступу: наявність трьох складників (вступ, основна частина, висновок); ефективність вступу: доречність побудови основної частини; влучність висновку.

2. Зміст промови: міра розкриття теми; досягнення мети промови; доцільність аргументів; новизна.

3. Вербальні засоби: культура мовлення; мовні особливості (словниковий запас, ясність і логічність висловлення думки, лаконічність тощо); використання риторичних фігур і тропів; вміння використовувати інтонаційні можливості мовлення (тон, гучність, паузи).

4. Невербальні засоби: доречність, природність і виразність жестів; емоційна насиченість виступу, впевненість; зовнішній вигляд; постава (манера стояти, положення рук тощо).

5. Засоби активізації уваги слухачів: зоровий контакт, взаємодія з аудиторією, різні форми подання матеріалу, залучення студентів до діалогу (Куньч, 2005, с. 204).

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що гра має великі навчальні можливості, бо:

- це точна модель спілкування, що передбачає наслідування дійсності в її найбільш суттєвих рисах;
- мовленнєва і немовленнєва поведінка партнерів тісно переплітаються в грі;
- має великі можливості мотиваційно-спонукального плану (спілкування неможливе без мотиву);
- передбачає посилення особистісної причетності до всього, що відбувається (студент входить у роль свого персонажа, у ситуацію);
- сприяє формуванню навчального співробітництва й партнерства, адже здебільшого охоплює групу студентів, які повинні взаємодіяти, точно враховувати реакції одне одного, допомагаючи одне одному;
- має освітнє значення, що полягає в ознайомленні студентів із таким інструментом, як театр (Рускуліс, 2012, с. 309).

Навчальний проєкт у системі «навчання через дію»

Ще одним засобом оптимізації формування комунікативної компетентності студентів є навчальний проєкт, в основу якого покладена ідея, що відображає сутність поняття «проєкт», його прагматичну спрямованість на результат, який можна отримати при розв'язанні тієї чи тієї проблеми. Результат можна побачити, осмислити, застосовувати в реальній практичній діяльності. Щоб

домогтися такого результату, необхідно вміти самостійно мислити, знаходити й вирішувати проблеми, використовуючи для цього знання з різних галузей, прогнозувати результати й можливі наслідки різних варіантів розв'язання проблеми, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (Сисоєва, 2011, с. 120). Відомий принцип «навчання через дію» — основний для цього інструменту.

Робота над проектом містить такі етапи:

I. Початковий (підготовчий) етап — розроблення основних ідей, формулювання мети й завдання проекту, обґрунтування актуальності проблеми.

II. Організаційно-установчий етап — формування команди, розподіл обов'язків та завдань.

III. Пошуковий етап — дослідження проблеми та збір інформації, інтегрування отриманих даних з урахуванням мети, контроль й корекція проміжних результатів.

IV. Підсумковий етап — проведення презентації (захист проекту), оцінка і підбиття підсумків, обговорення результатів проекту (рефлексія).

Підсумкова контрольна робота з навчальної дисципліни «Копірайтинг» має формат колективного проекту. Зазначена дисципліна є вибірковою ланкою для формування фахово-комунікативних компетентностей майбутніх маркетологів та журналістів, має широкі міждисциплінарні зв'язки з більшістю навчальних дисциплін циклів загальної і професійної підготовки, оскільки базована на перетині інструментів маркетингу, психології, соціології та словесної майстерності. Метою вивчення навчальної дисципліни є формування комплексу знань про копірайтинг як особливий літературний стиль та основну одиницю рекламної комунікації — текст для застосування в подальшій професійній діяльності. Зважаючи на специфіку дисципліни, пропонуємо студентам розробити проект:

1. Уявіть, що Ви власник бізнесу й Вам необхідно придумати назву компанії (враховуємо напрям діяльності, милозвучність, асоціації, оригінальність), вигадати слоган та створити логотип, визначити місію компанії, представити товари/послуги.

2. Укладіть 3 інформаційні картки товару (послуги), щоб у споживача була вся необхідна інформація, яку він очікує отримати під час ухвалення рішення про купівлю продукту/послуги.

3. Напишіть текст:

— для рекламної листівки;

- для допису в соціальній мережі;
- для статті у глянцевого журналі;
- для акції до дня народження клієнта.

4. Оформте роботу як презентацію.

У форматі проєктів відбуваються підсумкові контрольні роботи з таких навчальних дисциплін, як «Лінгворекламістика», «Мистецтво презентації» та ін.

Так, підсумкова контрольна робота з навчальної дисципліни «Мистецтво презентації» має формат «театру презентацій» (ця інтегративна навчальна дисципліна дає змогу студентам сформулювати здатність створювати різні види презентацій (паперову, електронну) для застосування в навчальній практиці та подальшій професійній діяльності). Здобувачі протягом семестру готують за вибором із запропонованого переліку тем індивідуальний або груповий проєкти. Викладачі обох модулів консультують виконавців щодо відповідності вимогам та критеріям оцінювання підготовленої роботи. На останньому занятті за присутності двох викладачів відбувається контрольний захист проєктів — «театр презентацій».

Отже, упровадження цього інструменту сприяє кращому засвоєнню знань, оскільки розроблення проєкту — це вдумливий творчий процес, а не механічне запам'ятовування матеріалу. Командна робота з різними людьми формує навички роботи та управління конфліктними ситуаціями, а також надає свободу вибору під час роботи над навчальним проєктом. Проєктна робота є підготовчим етапом для подальшої наукової роботи.

Кейс-метод як елемент самостійної роботи студентів

Наступний інструмент — це кейс-метод, або метод конкретних ситуацій, який дає змогу наблизити навчання до реальної практичної діяльності здобувачів вищої освіти. Він сприяє розвитку винахідливості, умінню розв'язувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблеми. За допомогою цього методу здобувачі вищої освіти глибше усвідомлюють тему заняття, а також розвивають мислення; поглиблюють свої знання; розвивають і застосовують аналітичне і стратегічне мислення, вміють знаходити вирішення ситуації; поєднують теоретичні знання з реальними ситуативними завданнями (Демків, 2018, с. 39).

В узагальненому алгоритмі роботи з кейсом вирізняють шість етапів:

- усвідомлення проблеми (студенти одним реченням окреслюють проблему);
- збір інформації (описують, що важливо при вирішенні цієї ситуації);
- розгляд альтернатив (на цьому етапі розробляють рішення й вивчають альтернативні варіанти);
- ухвалення рішення (оцінюють кожен варіант й обирають оптимальний);
- презентація рішення (етап представлення рішення та аргументація вибору);
- порівняльний аналіз (розбір стратегії ухвалення рішення; порівняння початкових і проміжних варіантів із фактичним та укладання плану заходів щодо його реалізації).

Пропонуємо використовувати кейси для самостійної роботи студентів. Відповідно до теми заняття викладач розробляє кейс: визначає мету, завдання, терміни виконання, ознайомлює студентів із системою оцінювання, проводить при необхідності консультації. Джерелами інформації для кейсів можуть бути підручники, публікації в журналах і газетах, звіти, довідково-енциклопедичні матеріали, інтернет-ресурси тощо. Наприклад, вивчаючи тему «Принципи вибору рекламної назви» (навчальна дисципліна «Лінгворекламистика»), студенти опрацьовують такий кейс:

Чи погоджуєтесь Ви з такими думками:

Як корабель назвеш, так він і попливе.

Ім'я створює враження.

У вас ніколи не буде другого шансу створити перше враження.

Як правильно вибрати рекламну назву?

Опрацюйте статті «Неймінг: як створити бренду успішне ім'я» <https://buduysvoe.com/publications/neyming-yak-stvoryty-brendu-uspishne-imya>; «Методика створення комерційної назви» <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2012/2/19.pdf> та виконайте завдання до теми, щоб дати відповіді на зазначені питання.

Завдання 1. Укладіть словник понять і термінів: *неймінг, слоган, слоганістика, рекламний копірайтинг, спічрайтинг, веб-копірайтинг, переклад та рерайтинг.*

Завдання 2. Створіть українськомовну назву-відповідник професії «копірайтер».

Завдання 3. Проаналізуйте 10 назв одного сегменту (кав'ярні, ветеринарні клініки, туристичні фірми, спортклуби тощо) за такою схемою:

- походження назви (власне ім'я, неологізми, запозичення з іноземних мов тощо);
- відображення напряму діяльності фірми, установи, компанії;
- асоціації та емоції, пов'язані з цією назвою (упевненість, радість, задоволення тощо);
- милозвучність назви (легко запам'ятовується, зручна для вимови).

Завдання 4.

1. Придумайте назви для мережі автозаправних станцій, крамниці солодощів, магазину дитячих іграшок, майстерні з ремонту побутової техніки (Кумейко, 2013, с. 247—248).

Презентація або представлення рішень за результатами аналізу кейсу є дуже важливим аспектом методу. Уміння публічно представляти інтелектуальний продукт, наголошувати на його перевагах та можливих варіантах застосування є цінною якістю особистості в сучасному світі.

Зазначені інструменти формування комунікативної компетентності можемо використовувати не тільки під час проведення занять безпосередньо зі студентами в аудиторії, але й опосередковано, за допомогою сервісів Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, застосовуючи відповідні наочні методи і прийоми навчання.

Так, на практичних заняттях з копірайтингу, ураховуючи реалії сучасності, для вдосконалення вмінь не тільки застосовувати норми літературної мови відповідно до потреб рекламного бізнесу, використовувати художньо-стилістичні прийоми, які впливають на уявлення споживача про товар чи послугу, але й формувати навички самостійного створення рекламного тексту, результативно представляти власний бізнес, отримавши комплексну культурно-мовну підготовку, пропонуємо студентам відеозавдання, адже онлайн-формат є актуалізованим у сучасному світі. І сьогодні не тільки світові компанії, такі як Amazon, Google, Facebook та Microsoft, а й багато інших застосовують його для співбесід, корпоративних нарад, конференцій тощо.

Варто зазначити, що відеозавдання на практичних заняттях з копірайтингу допомагають реалізувати одне з основних завдань курсу — сформувати комунікативну компетенцію майбутніх фахівців-економістів. Так, вивчаючи тему «Рекламний текст як структурна одиниця мовної комунікації», пропонуємо студентам записати відеоролик-самопрезентацію, метою якого є створення

й представлення аудиторії власного іміджу завдяки використанню відповідних вербальних і невербальних засобів. Як відомо, самопрезентація — це «рекламування самого себе, своїх заслуг і достоїнств», формування уявлення і враження про себе (Словник, 1978, с. 44). Це також перший і важливий етап у мовно-психологічній підготовці студентів до публічних виступів. Уважаємо, що відео — один із важливих засобів засвоєння знань, зокрема під час дистанційного навчання, де інколи є неможливою безпосередня усна ділова комунікація. Особливістю використання цього навчального засобу є те, що студент має змогу самостійно оцінити свої успіхи й виявити помилки. Це один із найефективніших способів надати дистанційному навчальному процесові високої якості. Реалізація завдання передбачає виконання таких етапів:

I — ознайомлення студентів з основними поняттями теми «Рекламний текст як структурна одиниця мовної комунікації»;

II — пояснення умов завдання;

III — виконання завдання;

IV — презентація відео;

V — аналіз та оцінювання результатів. На підготовчому етапі студенти знайомляться із поняттям «реklamний текст» і дізнаються, що «це складна комунікативна одиниця, яка за складом і структурою може набувати різноманітних конфігурацій» (Павлішина, 2019, с. 363—370). На етапі пояснення умов завдання викладач пропонує студентам спершу ознайомитися зі змістом «Мінісловника» з теми й обрати принаймні п'ять художніх засобів, використання яких є обов'язковим у самопрезентації. Перед записом самопрезентації пропонуємо ознайомитись зі зразком відеореєстру директора рекламного агентства й проаналізувати його за певною схемою:

- фон, загальна атмосфера;
- зовнішній вигляд;
- основні композиційні частини виступу;
- виражальні засоби мовлення (епітети, метафори, риторичні питання, порівняння тощо);
- мовленнєва культура оратора (відповідність сучасним мовним нормам);
- техніка мовлення (інтонація, голос, дикція, темп мовлення, паузи і т.д.);
- невербальні засоби (погляд, вираз обличчя, міміка, жести);
- професійні якості доповідача (управлінські, організаторські, комунікативні, дипломатичні тощо);

- особистісні якості оратора (відповідальність, ініціативність, креативність, аналітичність мислення, стресостійкість тощо);
- висновок (чи досягнув доповідач мети) (Поздрань, 2020, с. 94—98).

Переглянувши зразок відеореферату, студенти самостійно виконують завдання, яке передбачає продумування сценарію відеозапису, написання плану розповіді, створення відповідного тексту з використанням методу сторителінгу, запис відео з визначеними часовими межами. Після презентації відео на занятті студент/студентка обґрунтовує вибір структури та змісту рекламного відеотексту й наявних у ньому художньо-стилістичних засобів. Потім викладач оцінює виконану роботу, детально її проаналізувавши (Кумейко, 2019, с. 125—128).

ВИСНОВКИ

Професійна комунікативна компетентність фахівця є показником сформованості системи професійних знань, комунікативних умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, загальної гуманітарної культури, необхідних для якісної професійної діяльності, тому її формування є одним із основних завдань вивчення мовознавчих дисциплін у закладі вищої освіти.

Інструментами формування комунікативної компетентності є науково обґрунтовані й унормовані відповідно до змісту освіти засоби, способи, прийоми, методи, технології, форми тощо, за допомогою яких педагог реалізує визначені цілі.

Одним із ключових інструментів, який сприяє оптимізації формування комунікативної компетентності студентів під час вивчення мовознавчих дисциплін у закладі вищої освіти, є робота з текстом, коли студенти вивчають мову в дії, засвоюють закономірності функціонування мовних засобів у мовленні; оволодівають усною та писемною формами українського мовлення, мовленнєвою діяльністю в усіх її видах (читання, говоріння, аудіювання, письмо). Текст є засобом створення ситуацій, за допомогою яких відбувається реальне спілкування; виховує всебічно розвинену, творчу, національно свідому й духовно багату особистість, яка комунікативно виправдано вміє використовувати мовні засоби в усіх сферах суспільної діяльності, спираючись на багатство рідного слова.

Виконання різноманітних завдань до текстів навчає студентів створювати власні тексти, а отже, сприяє формуванню текстотвірчої компетентності — комплексу умінь усвідомлю-

вати тему висловлювання й будувати його відповідно до окресленої теми; визначати основну думку майбутнього тексту та будувати власне висловлювання з урахуванням певного задуму й комунікативної стратегії; свідомо добирати необхідні мовні засоби (на лексичному, морфологічному, синтаксичному рівнях) для оформлення висловлювання відповідно до ситуації спілкування; знаходити й виправляти недоліки та помилки в змісті, побудові й мовному оформленні власних висловлювань; оцінювати укладений текст із погляду його змісту, форми, задуму й мовного оформлення.

Робота з текстом містить значні можливості для використання інших інструментів, таких як ігри, тренінги, кейси, проекти тощо, які є ефективними для формування комунікативної компетентності студентів, бо дають змогу відтворити соціальні життєві ситуації, активізують суб'єкт-суб'єктну взаємодію й продуктивне спілкування, мотивують студентів до участі в діалогах.

Упровадження ділових ігор у навчальний процес підвищує інтерес студентів до навчальних занять взагалі й до тих проблем, які моделюються та розігруються під час занять; максимально наближає до практичної діяльності, ураховуючи реалії сьогодення; надає можливість ухвалювати рішення в умовах конфліктних ситуацій, відстоювати свої пропозиції, розвивати в учасників гри колективізм та відчуття команди, здобувати результати за досить обмежений час, удосконалювати комунікативні навички.

Працюючи над навчальними проектами, студент опановує вміння формулювати наукову проблему в досліджуваній сфері; адекватно добирати засоби та методи для вирішення поставлених завдань під час написання проєкту; використовувати різні методи для збирання необхідної інформації; володіти способами оброблення отриманих даних та їхньою інтерпретацією; робити обґрунтовані висновки за результатами проведених досліджень та оформлювати їх у вигляді презентації.

Кейс-метод, або метод конкретних ситуацій, дає змогу студентам вишу застосувати теоретичні знання під час вирішення практичних завдань та наблизити навчання до реальної практичної діяльності; змінює модель поведінки — від пасивного засвоєння знань до активної, творчої, дослідницької, самостійної й самоосвітньої діяльності; активізує мислення й стимулює інтелектуальну діяльність студента; формує в майбутнього фахівця здатність вирішувати задачі, які визначені умовами реальної професійної діяльності тощо (Другонова, 2019, с. 48–49).

Отже, розвиток комунікативної компетентності студентів має величезне значення, оскільки сприяє формуванню їхнього професіоналізму та допомагає в майбутньому налагоджувати ефективну взаємодію з партнерами зі спілкування на якісно новому рівні, що насамперед відображатиметься на досягненні високих результатів праці. У сучасних реаліях формування висококласного професіонала своєї справи визначає не тільки володіння спеціальними знаннями, вміннями та навичками, а й володіння навичками комунікації. Зазначене вимагає впровадження в освітній процес таких інструментів, які здатні реалізувати окреслене завдання — сформувати на високому рівні комунікативну компетентність майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабій І. Текстоцентричні технології у професійно мовленнєвій підготовці фахівців сфери обслуговування. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2015. № 3. С. 84–85.
2. Бакум З. Теоретико-методичні засади навчання фонетики української мови в гімназії: [монографія]. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. 338 с.
3. Бондарева К., Козлова О. Педагогічний аналіз інноваційної діяльності вчителя: *науково-методичний посібник*. Суми: Вид-во «Слобожанщина», 2001. 44 с.
4. Бондаренко М. Формування комунікативно-мовленнєвої компетентності учнів на уроках світової літератури. *Всесвітня література у сучасній школі*. 2012. № 4 (375). С. 12–14.
5. Бутенко Т. Активні методи навчання у формуванні комунікативної компетентності студентів. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 11. С. 6–9.
6. Використання інтерактивних методів навчання під час проведення занять з цивільного права та процесу: навч.-метод. посібник / Р. Я. Демків, І. М. Євхутіч, Т. В. Курило та ін. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 188 с.
7. Волкова Н. Інтерактивні технології навчання у вищій школі: навчально-методичний посібник. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
8. Голуб Н. Система вправ з риторики. *Українська мова та література*. 2011. № 6. С. 2–8.
9. Дербеньова А., Кунцевська А. Тренінги з розвитку комунікативності вчителів. Х.: Основа, 2009. 191 с.
10. Долинська Л., Черевко В. Формування комунікативної компетентності майбутніх менеджерів: навч.-метод. посіб. К. : ДЦССМ, 2001. 95 с.

11. Дроздова І. Типологія навчальних текстів для розвитку професійного мовлення студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти*. 2013. Вип. 23. С. 15–21.
12. Друганова О. М., Мартиненко І. І. Кейс-технологія як ефективний спосіб підготовки сучасного викладача вищої школи. *Теорія та методика навчання та виховання*, 2019. (46). С. 48–58.
13. Завгородня Л.В. Текстознавство: навчально-методичні рекомендації до курсу. Черкаси: Брама-Україна, 2009. 84 с.
14. Ковпик С. І. Літературна творчість, сторітелінг і копірайтинг : навчально-методичний посібник для самостійної роботи студентів. Кривий Ріг, 2022. 86 с.
15. Козловська Л.С. Науковий текст як складник фахової комунікації економічного університету. *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії*: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. Рівне, 2013. С. 173.
16. Конівіцька Т.Я. Підготовка до публічного виступу: практичний посібник для студентів-психологів. Львів, ЛДУ ДЖД. 2019. 133 с.
17. Костюк О. Чому випусники університетів не задовольняють роботодавців. *Дзеркало тижня*. URL: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/chomu-vipuskniki-universitetiv-ne-zadovolnjajut-robotodavtsiv.html> (дата звернення: 26.06.2023).
18. Кумейко Т. Ділова гра в системі формування комунікативної компетенції студентів на практичних заняттях з української словесності. *Творчий потенціал мовних кафедр в інноваційному розвитку дослідницького університету*: збірник матеріалів міжкафедральної науково-методичної конференції 18 лютого 2014 р., м. Київ, КНЕУ ім. В. Гетьмана. С. 67–69.
19. Кумейко Т. Кейс-метод як компонент самостійної роботи студентів з дисципліни «Українська словесність». *Українська політична нація: історія і сучасність*. Всеукраїнська науково-практична конференція 12 квітня 2013 р., м. Київ, КНЕУ ім. В.Гетьмана. С. 247–248.
20. Кумейко Т., Ковтунець О. Роль відеозавдань у формуванні мовної компетенції здобувачів вищої освіти. *Цифрова екосистема сучасного університету: епідемічні виклики та обмеження воєнного стану*: Науково-методична конференція КНЕУ 25—26 листопада 2022 року, м. Київ, КНЕУ ім. В.Гетьмана. URL:<https://sites.google.com/kneu.edu.ua/nmkonf>
21. Лісняк Н., Кумейко Т. Асоціаційний тренінг як метод підвищення рівня мовної компетентності. *Українська професійна мова: історія і сучасність*: матеріали II регіональної науково-практичної конференції 23—24 червня 2016 року. Тернопіль, 2016. С. 12–14.
22. Лісняк Н., Кумейко Т. Три амплітуди публічного виступу. *Українська професійна мова: історія і сучасність*: матеріали III регіональної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю Тернопільського державного медичного університету імені І.Я. Горбачевського, 22—23 червня 2017 року. Тернопіль, 2017. С. 18–20.

23. Павлішина Н.М. Рекламний текст: місце в рекламній комунікації та структура. Інфраструктура ринку. 2019. Вип.37. С. 363—370. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2019/37_2019_ukr/54.pdf (дата звернення: 4.08.2023).

24. Пиши сильно: практичні вправи, поради, теорія / упоряд. Litovsita. К.: Пабулум, 2017. 240 с.

25. Погрібна В. Соціологія професіоналізму: *монографія*. К.: Алерта: КНТ: ЦУЛ, 2008. 336 с.

26. Поздрань Ю. В., Зозуля І. Є., Франчук Н. Л. Сучасні тенденції в методиці викладання української мови за професійним спрямуванням. *Закарпатські філологічні студії*. 2020. Вип.13. Т.1. С. 94–98. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-1.18>

27. Риторичний практикум: навч. посібник / З. Й. Куньч, Г. П. Городиловська, Я. Б. Турчин, О. Г. Литвин, Л. В. Харчук, Н. І. Голубінка, Т. Я. Конівіцька, І. Б. Ментинська. Львів : вид-во Львівської політехніки, 2018. 199 с.

28. Рускуліс Л. Інтерактивні технології — один зі шляхів удосконалення комунікативної компетенції майбутніх учителів української мови. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». Херсон: ХДУ, 2012. Випуск 61. С. 307—312.

29. Рябець І. В. Використання педагогічної технології «дебати» у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців із зв'язків з громадськістю. *Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців*: тези доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький 21–22 квіт. 2015 р. Мін-во освіти і науки України [та ін.]. Хмельницький: [б. в.], 2015. С. 121–123.

30. Семеног О.М. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів. *Педагогіка вищої та середньої школи*: зб. наук. пр. Кривий Ріг. 2013. С. 266–270.

31. Середа Н. В. Основи риторики для бізнес-лідерів: ефективний публічний виступ : навч. посібн. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016.

32. Словник української мови: в 11 томах; АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. Потебні / ред. І. К. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1978. Т. IX. С. 44.

33. Степура А. WOW-виступ по-українськи. Ноу-хау сучасного оратора. Дніпро: Моноліт, 2018. 304 с.

34. Чепелева Н. Становлення професійної компетентності в системі вузівської підготовки практичних психологів. *Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія*: Матеріали методологічного семінару АПН України, 12 листопада 1998 р. К.: Гнозис, 1998. 605 с.

35. Шевчук П. Інтерактивні методи навчання: навч. посібник. / за заг. ред. П.Шевчука і П.Фенриха. Щecin: Вид-во WSAP, 2005. 170 с.

36. Якубовська С. Сторітелінг як метод розвитку творчості майбутніх викладачів вищої школи в умовах дистанційного навчання. *Суспільні дисципліни як засіб формування цивілізаційної компетентності здо-*

бувачів освіти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 20–21 травня 2021 року): Навчально-науковий інститут економіки та менеджменту НУВГП. [Електронне видання]. Рівне, 2021. 147 с.

37. Яриніч О.Ф. Використання інноваційних технологій на уроках української мови в аспекті текстоцентричного принципу навчання. *Особливості викладання української та іноземної мови в школі: теорія та практика*. Всеукраїнська науково-практична конференція. Херсон, 28 квітня 2020.

38. Larysa Bondarchuk, Larysa Kozlovska, Olesia Lazarenko, Viktoria Tovstenko and Tamara Podgurska. Gaming in the Modern Multicultural Educational Space. *Proceedings of the 5th International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence — ISC SAI*, SciTePress, 446–455, 2022, Kryvyi Rih, Ukraine. DOI: 10.5220/0011364400003350.

Tetiana Kumeiko

***Linguistic Tools for the Development
of the Learners' Communicative Competence (Skills)
at an Institution of Higher Education***

The issues of forming the communicative competence of the students at an economic university studying linguistic disciplines are examined in the article. The author determines that the tools for the formation of communicative competence are the ways, means, techniques, methods, technologies etc., which are scientifically based and adapted according to the content of education and help the teacher to achieve certain goals. It was revealed that the main tool of this competence is the text, on the basis of which other means are used — tasks, games, projects, cases, etc. Special attention is paid to the tasks to the text (linguistic, communicative, and creative), which form text-making competence. The design of creative exercises is also analyzed. It is stressed that using these tools provides simulation of situation contributing to learning of modern Ukrainian literature language rules, forming communicative knowledge and skills, improving general cultural, intellectual and esthetic levels, and strengthening national worldview.

Key words: *communicative competence, educational activities, modern specialists in the field of economics, language disciplines.*

LEKTORAT FÜR UKRAINISCHE SPRACHE AN DER EUROPA-UNIVERSITÄT VIADRINA IN FRANKFURT (ODER): ZIELE, ENTWICKLUNG UND ERFOLGE

Der Artikel widmet sich der Lehre des Ukrainischen als Fremdsprache vor dem Hintergrund der Entwicklung der Ukrainistik in Deutschland. Es wird festgestellt, dass das Interesse am Studium von Sprache, Geschichte und Kultur der Ukraine in deutschen akademischen Einrichtungen allmählich wächst, was insbesondere nach dem Euromaidan 2013/14 spürbar geworden ist.

Am Beispiel der 2016 an der Europa-Universität Viadrina in Frankfurt (Oder) gegründeten Ukrainischen Lektoratstelle stellt die Autorin den Verlauf sowohl des traditionellen Bildungsprozesses (Sprachniveaus, Kurstitel) als auch zusätzlicher kultureller Veranstaltungen vor, die der Ukraine gewidmet sind (Filmvorführungen, Exkursionen, Treffen mit ukrainischen Schriftstellern).

Stichworte: *Ukrainisch als Fremdsprache in Deutschland, Lektorat für ukrainische Sprache, Europa-Universität Viadrina in Frankfurt (Oder).*

Einleitung

Das Ukrainisch-Lektorat an der Europa-Universität Viadrina in Frankfurt (Oder) ist relativ jung, seine Entstehung hängt unserer Ansicht nach mit mehreren Faktoren zusammen. In erster Linie geht es um so epochale Ereignisse wie den Euromaidan (auch bekannt als Revolution der Würde) von 2013–2014, als die ukrainische Gesellschaft entschlossen ihr Recht auf demokratische Entwicklung in der Europäischen Union erklärte und verteidigte; Stereotype, von außen aufgezwungene postkoloniale Vorstellungen über sich selbst zurückwies und ihre kulturelle und historische Handlungskompetenz unter Beweis stellte.

Ukrainistik in Europa und Deutschland

Viele akademische Einrichtungen in Europa im Allgemeinen und in Deutschland im Besonderen haben auf diese Entwicklungen reagiert und begonnen, die Ukrainistik aktiver in ihre Forschungs- und Lehrprogramme einzubeziehen. Die ukrainische Wissenschaftlerin Tetiana Shevchenko sieht das Interesse an ukrainischen Studien in

Ländern wie Deutschland, Österreich und der Schweiz in einem größeren zeitlichen Rahmen und stellt fest: «Zu Beginn des einundzwanzigsten Jahrhunderts können wir signifikante Veränderungen in der Position der Ukrainistik in den deutschsprachigen Ländern feststellen, die auf folgende Faktoren zurückzuführen sind: das Ableben der aus der Ukraine emigrierten Generation ukrainischer Gelehrter, der Fall der UdSSR und des Eisernen Vorhangs, die Proklamation der Unabhängigkeit der Ukraine, die Öffnung der Archive und neue Möglichkeiten der Forschung und bilateraler wissenschaftlicher Zusammenarbeit, das Entstehen von Ukrainistik-Verbänden sowie ukrainischer Internetportale im deutschen Wissenschaftsraum, die Aufnahme ukrainistischer Themen in den Interessenkreis deutscher Forschungszentren, die sich mit der Region Mittel- und Osteuropa beschäftigen sowie in die Themen von Master-, Promotions- und Habilitationsarbeiten» (Ševčenko 1, 2016, S. 9)

Zu den deutschen Universitäten, an denen schon im Zeitraum 2004-2015 Ukrainistik betrieben wurde, gehören beispielsweise die Ukrainische Freie Universität, die Ernst-Moritz-Arndt-Universität Greifswald (wo übrigens seit mehr als 20 Jahren die Sommerschule «Ukrainicum» stattfindet), die Universität Passau, die Ludwig-Maximilians-Universität München (mit der jährlichen Online-Konferenz «Dialog der Sprachen — Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht» unter der Leitung von Dr. Olena Novikova und Prof. Dr. Ulrich Schweier), die Justus-Liebig-Universität Gießen, die Westfälische Wilhelmina-Universität Münster, die Universitäten Regensburg, Köln, Leipzig und Freiburg. Auch die Europa-Universität Viadrina in Frankfurt (Oder) gehört in diese Ukrainistik-Liste (Ševčenko 2, 2016), wobei hier insbesondere 2018 der erste Lehrstuhl für ukrainische Geschichte in Deutschland unter dem Titel «Entangled history of Ukraine» eingerichtet wurde (Portnov, 2020). Die Forschung zur Ukraine und zu Mittel- und Osteuropa bedeutete jedoch nicht immer automatisch das Studium der ukrainischen Sprache und die Einrichtung von ukrainischen Sprachkursen oder Lehraufträgen an diesen Universitäten (mit Ausnahme der Ukrainischen Freien Universität und der Universität Greifswald).

Ukrainisch als Studienfach in Deutschland

Zur Klärung der Situation veranstaltete die Deutsch-Ukrainische Akademische Gesellschaft in Zusammenarbeit mit dem Institut für Slawistik der Universität Greifswald und der Botschaft der Ukraine in der Bundesrepublik Deutschland im Oktober 2017 den wissenschaft-

lich-didaktischen Workshop «Ukrainisch als Fremd- und Herkunftssprache in Deutschland» (Online-Quelle 1). 28 Teilnehmende von mehr als 20 Institutionen in Deutschland, der Schweiz und Österreich vertraten dabei den sprachlichen Aspekt der Ukrainistik in den Ukrainischkursen für deutschsprachige Studierende. Auf der Tagung wurde hervorgehoben, dass das Interesse an der ukrainischen Sprache als Gegenstand des praktischen Studiums deutlich zugenommen hat und auch die Zahl der Studierenden, die Ukrainisch lernen wollen, sowohl in der Slawistik als auch in den Sprachenzentren der Hochschulen gestiegen ist.

In jenem Zeitraum 2017/18 wurde von den damaligen Außenministern der Ukraine und Deutschlands, Pavlo Klimkin und Frank-Walter Steinmeier, das Jahr der ukrainischen und deutschen Sprache ausgerufen (Online-Quelle 2; Worschech, 2020, S. 103-104). Das Institut für Slavistik der Humboldt-Universität organisierte in Zusammenarbeit mit der Nationalen Iwan-Franko-Universität Lemberg daraufhin im Oktober 2017 einen Intensivkurs Ukrainisch mit B1-Prüfung sowie einen Workshop für ukrainische Sprachlehrkräfte an deutschen Hochschulen (Online-Quelle 3).

Deutsche Slawisten Anka Bergmann und Alexander Kratochvil stellen dann in ihrem Artikel über den Ukrainischunterricht in Deutschland fest, dass das Interesse an der Ukraine und ihrer Sprache früher eher akademischer Natur war und analysieren die Vorschläge verschiedener Slawistikzentren an Universitäten (Bergmann, Kratochvil, 2017, S. 22-23). Sie betrachten thematische Sommerschulen als eine Art Verstärkung für das Studium der ukrainischen Sprache in Deutschland, das zweifelsohne zunimmt, wie das Ukrainicum in Greifswald und das Viadrinicum in Frankfurt (Oder) zeigten (Bergmann, Kratochvil, 2020, S. 24).

Das Lektorat der ukrainischen Sprache am Sprachenzentrum der Viadrina

Zur Eröffnung der Lektoratsstelle für ukrainische Sprache an der Europa-Universität Viadrina hat ein weiterer Faktor wesentlich beigetragen: die Ernennung von Prof. Alexander Wöll zum Präsidenten im Jahr 2014 (Online-Quelle 4). Prof. Wöll hatte seit 1997 an der Universität Greifswald umfangreiche Erfahrungen in der Organisation und Entwicklung der Slawistik und Ukrainistik gesammelt und setzte diese Tradition in Frankfurt (Oder) fort, wo er 2016 Ukrainischkurse am Sprachenzentrum Viadrina eröffnete. Seit 2018 leitet Prof. Alexander Wöll Lehrstuhl für Kultur und Literatur Mittel- und Osteuropas an der

Universität Potsdam und ist Vorsitzender der Deutschen Assoziation der Ukrainisten.

«Ukrainisch ist in Deutschland keine sehr populäre Sprache und stand lange im Schatten der Russischen», schreibt die Kulturwissenschaftlerin und Ukraine-Forscherin Susann Worschech von der Viadrina. «Bis zum Euromaidan waren weder die ukrainische Politik noch Kultur und Sprache jenseits von Expertenkreisen bekannt, insofern ist erst seit dem Euromaidan überhaupt eine — wenn auch nach wie vor recht geringe — Nachfrage nach Informations- und Bildungsangeboten zur Ukraine zu verzeichnen» (Worschech, 2020, S. 100). Einerseits betont Worschech zu Recht die Rolle des Euromaidan für die Zunahme des Interesses an der Ukraine, ihrer Sprache und Kultur in der Welt und insbesondere in Deutschland. Andererseits können wir der Aussage widersprechen, dass dieses Interesse gering bliebe. Am Beispiel des Curriculums der ukrainischen Sprachseminare an der Viadrina-Universität wollen wir zeigen, wie hier seit 2017 Kurse und zusätzliche Veranstaltungen zu Geschichte und Kultur der Ukraine organisiert werden.

In den Jahren 2017—2019 wurden traditionell drei Ukrainischkurse pro Semester (Sommer und Winter) angeboten: zwei Kurse mit vier Stunden pro Woche und ein Kurs mit zwei Stunden pro Woche. Das Sprachniveau richtete sich in erster Linie nach dem Bedarf, dem Enga-

gement und der Bereitschaft der Studierenden. So konnten Ukrainisch-Kurse auf den Niveaus Grundstufe (A1), Basisstufe (A2), Mittelstufe (B1) und Oberstufe (B2) angeboten werden.

*Das Lektorat Ukrainisch des
Sprachenzentrums Europa-Universität
Viadrina freut sich, Ihnen eine interessante
Exkursion anbieten zu können:*

UKRAINISCHES BERLIN

In den 1920-er Jahren erlebte Berlin eines seiner Höhepunkte als offene Weltmetropole: hier waren KünstlerInnen, PolitikerInnen, Intellektuelle und ArbeiterInnen zu Gast, die Exil suchten, die Berlin bereicherten. Darunter waren viele UkrainerInnen bzw. solche, die aus dem Territorium der heutigen Ukraine kamen, zum Beispiel: SchauspielerIn Anna Sten, MalerInnen Issachar Ber Ryback und Alexandra Exter, Regisseur Oleksandr

Dovzhenko, Politiker und Schriftsteller Volodymyr Vynnychenko und viele anderen. Auf unserer Exkursion erkunden wir Orte in Berlin, die diese Menschen besuchten und geschaffen haben. Wir sprechen über das politische, kulturelle, studentische Berlin der 1920-er Jahre und UkrainerInnen darin sowie kommen ebenso an den Orten vorbei, die mit der jüngsten Geschichte der Ukrainer in Berlin zu tun haben.

Die Exkursion wird von Oleksandra Bienert (M.A. Public History) geleitet. (auf Deutsch)

15. Juni 2019, 10 Uhr
TREFFPUNKT: S-Bahn Heidelberger Platz
Kostenbeitrag: 5 Euro

ANMELDUNG BIS ZUM 12. JUNI UNTER
LAZARENKO@EUROPA-UNI.DE

Die Kurse, die wöchentlich für zwei Stunden abgehalten wurden, umfassten vor allem die folgenden Themen: «Lesekompetenz für Studierende mit Kenntnissen des kyrillischen Alphabets», «Reisen durch die Ukraine: der sprachliche Aspekt» sowie Polnisch-Ukrainisch-Übersetzung.

Zusätzlich zu den oben genannten Kursen wurden zahlreiche außerplanmäßige Aktivitäten durchgeführt, wie Sprachcafé, Vorführung ukrainischer Filme, Teilnahme an der Reihe «Native Speakers Lessons», Vorträge zur ukrainischen Migration in Vergangenheit und Gegenwart in ukrainischer Sprache, Grammatik-Workshops, Vorbereitung der Studierenden auf den internationalen ukrainischen Rechtsschreibwettbewerb (Jagiellonen-Universität Krakau) und auf das Raddiktat der nationalen Einheit am Tag der ukrainischen Schrift und Sprache, Einladungen an ukrainische Sprachlehrkräfte anderer Universitäten (z. B. vom Fachbereich für Ukrainistik der Adam-Mickiewicz-Universität Poznań) zu Treffen mit Studierenden.

Die populärsten Veranstaltungen waren Exkursionen zum «Ukrainischen Berlin» (unter der Leitung von M.A. Public History Oleksandra Bienert) und die Reise der Studierenden der Ukrainistik zum ukrainischen Frühlingsfest in der polnischen Stadt Poznań, wo sie mit Kollegen der dortigen Abteilung für Ukrainistik der Adam-Mickiewicz-Universität zusammentrafen.

Das Lektorat der ukrainischen Sprachen an der Kulturwissenschaftlichen Fakultät der Viadrina

Im Jahr 2019 wurden die ukrainischen Sprachseminare vom Sprachenzentrum der Viadrina an den Lehrstuhl für Multicultural Communication (Slavonic and English Linguistics and Language Use) an die Kulturwissenschaftliche Fakultät der Europa-Universität Viadrina verlegt, was sowohl die Stundenzahl des Ukrainischunterrichts (zwei Stunden pro Woche) als auch die Form veränderte. Jeder Kurs, obwohl er auf die Fortsetzung der praktischen Ausbildung der Studierenden in der ukrainischen Sprache abzielte, war eigentlich ein Autorenkurs und behandelte spezifische philologische Themen, wie beispielsweise:

- Sprachpraxis am Beispiel des ukrainischen Dramas: die ukrainische Sprache in der Theaterkunst
- Deutsch-ukrainischer Sprachkontakt: zur Erforschung von Sprachdaten und Quellen
- Ukrainische Gegenwartsprache — ein Blick auf grammatikalische Struktur im Vergleich zu anderen slawischen Sprachen
- Ukrainisch durch Lesen lernen: Sprachpraxis am Beispiel der ukrainischen Presse

- Übersetzungen im Fremdsprachenunterricht: eine didaktische Umsetzung für Ukrainisch-Deutsch

Parallel dazu fanden — aufgrund der damaligen Corona-Schutzmaßnahmen häufig als digitale Formate — weitere kulturelle Veranstaltungen statt, wie zum Beispiel, ein Poesieabend zum 100. Geburtstag des berühmten ukrainischen Übersetzers Mykola Lukasch (2019), die Online-Führung «Ukrainisches Berlin» (2020), ein Online-Treffen mit einem der Übersetzer von Walerjan Pidmohylnyjs Roman «Die Stadt» ins Deutsche, Lukas Joura (2022), ein Online-Vortrag der Professorin Maria Ivanytska vom Lehrstuhl für Germanische Philologie und Übersetzung an der Nationalen Taras-Schewtschenko-Universität Kyjiw über die Schwierigkeiten der Übersetzung ukrainischer Realitäten (2022).

Es ist erwähnenswert, dass einige dieser Kurse während der Pandemie und dem Übergang zum Fernunterricht mit BigBlueButton (BBB) und Zoom stattfanden. Es war eine interessante Erfahrung, innovative Wege für den Unterricht des Ukrainischen als Fremdsprache zu finden, da das gesamte Grammatik- und Wortschatzmaterial, die praktischen Aufgaben, die Lese- und Übersetzungstexte digitalisiert und eine neue Etikette für die Kommunikation in Online-Kursen entwickelt werden mussten.

MYKOLA LUKASCH :
Der Mozart der ukrainischen Übersetzung

Poesieabend zum 100. Geburtstag des ukrainischen Übersetzers von Goethes „Faust“

Wann: Dienstag, 3. Dezember 2019, 17:00 - 19:00 Uhr

Wo: Bibliothek am Collegium Polonicum in Stubice
Kosciuszki 1, 69-100 Stubice Polska

„Geschrieben steht: „Im Anfang war das Wort!“ Hier stock ich schon! Wer hilft mir weiter fort?“ (J. W. von Goethe, „Faust“)
«Написано: «Було в почині Слово!» А, може, переклав я зразу помилково?» (Й. В. Гете, «Фауст»)

Professor Multicultural Communication
(Slavonic and English Linguistics and Language Use)

COLLEGIUM POLONICUM

Sprachtutoring

EINLADUNG ZUM VORTRAG

von Herrn Lukas Joura

Masterstudium an der Humboldt-Universität zu Berlin
und am Institut für Slavistik der Universität Potsdam

Urbanisierung, Ukrainisierung und Literatur: eine deutschsprachige Übersetzung von Valerian Pidmohyl'nyjs "Die Stadt"

Donnerstag, 14. Juli 2022, 11:00-13:00 (c.t.)
Online (Zoom)

Anmeldung per E-mail an: lazarenko@europa-uni.de

Professor Multicultural Communication
(Slavic and English Linguistics and Language Use)

Sprachenzentrum der Viadrina
Ukrainisch-Deutsche Übersetzungswerkstatt

EINLADUNG ZUM VORTRAG

von Prof. Dr. Maria Ivanytska

Lehrstuhl für germanische Philologie und Translation
an der Nationalen Taras-Schewtschenko-Universität Kyjiw

*„Kulturelle Asymmetrie und Übersetzung:
ukrainische Realia kennen und im Deutschen wiedergeben können“*

Donnerstag, 19. Mai 2022, 11:00-13:00 (c.t.)
Online (Zoom)

Anmeldung per E-mail an: lazarenko@europa-uni.de

Professor Multicultural Communication
(Slavic and English Linguistics and Language Use)

Sprachenzentrum der Viadrina
Ukrainisch-Deutsche Übersetzungswerkstatt

Das Ukraine-Lektorat zurück am Viadrina-Sprachenzentrum

Ab 2022 kehrt das Ukrainisch-Lektorat in die Struktur des Sprachenzentrums der Viadrina zurück, wo die Kurse A1-B2 Ukrainisch als Fremdsprache wieder aufgenommen werden und der ukrainischsprachige Kurs «Ukrainische Landeskunde: Kultur, Geschichte, Gesellschaft» neu eingeführt wird. Zu den interessanten Veranstaltungen gehörten hier ein Treffen mit dem ukrainischen Schriftsteller Oleksandr Irwanez und die thematische Exkursion «Kleist spricht Ukrainisch» für Studierende der Europa-Universität

Viadrina in Frankfurt (Oder) und der Humboldt-Universität zu Berlin.

Es ist erwähnenswert, dass alle oben genannten Sprachkurse auf den Standardisierten Anforderungen für das Niveau der Beherrschung der ukrainischen Sprache als Fremdsprache in allen Arten von Sprachaktivitäten (Hören, Lesen, Schreiben, Sprechen) basieren, die in Übereinstimmung mit dem GERS von einer Gruppe ukrainischer Autoren entwickelt wurden, die auf die Methodik des Unterrichts von UaF (Ukrainisch als Fremdsprache, ukr. UMI «Ukrajins'ka mova jak inozemna») spezialisiert sind (Standartyzovani vymohy, 2020).

Бібліотека Collegium Polonicum
Лекторат української мови
Кафедра культури та історії Центрально-Східної Європи (KGMOE)
Кафедра історії України

запрошують
12 липня 2023 року о 17 годині
на творчу зустріч із українським письменником
Олександром Ірванцем

Фото: Тася Давиденко

Місце проведення: Бібліотека Collegium Polonicum
Мови заходу: українська, польська
Вхід вільний

 COLLEGIUM
POLONICUM

 SPRACHEN
ZENTRUM

Erwähnenswert ist auch, dass in den Semesterferien zweiwöchige Ukrainisch-Intensiv-Sprachkurse für alle Interessierten — sowohl Studierende als auch die Bevölkerung von Frankfurt (Oder) und Nachbarstädten in Brandenburg — angeboten werden. Bei diesen Treffen werden neben der ukrainischen Sprache auch wichtige Informationen über die Geschichte und Kultur der Ukraine vermittelt (Online-Quelle 5). Dies ist seit Beginn des vollumfänglichen russländischen Angriffskrieges gegen die Ukraine im Februar 2022 besonders wichtig geworden.

Лекторати української мови
Європейського університету Віадрина
у Франкфурті-на-Одері та Гумбольдтського університету в Берліні

запрошують студентів
на екскурсію
«Кляйст говорить українською»
15 липня 2023 року о 14 годині

Екскурсію проведе:
Вероніка Вайсхаймер,
наукова працівниця
Європейського університету Віадрина

Реєстрація: lazarenko@europa-uni.de
nataliya.isisar@hu-berlin.de

Місце проведення:
Kleist-Museum, Faberstraße 6-7, 15230 Frankfurt (Oder)

Unterstützung für die Ukraine und Ukraine-Studien durch die Europa-Universität Viadrina Frankfurt (Oder)

Die Europa-Universität Viadrina in Frankfurt (Oder) hat auf die schrecklichen Ereignisse im Februar 2022 sofort reagiert und die Ukraine und die ukrainische Studierende vielfältig unterstützt, was sich in der Einrichtung von Sonderfonds, Stipendienprogrammen und der Eröffnung von Forschungsprojekten für ukrainische Studierende, Promovierende und Forschende (Online-Quelle 6) sowie der Einladung von Mitarbeitenden ukrainischer Partneruniversitäten (Online-Quelle 6) zu Vorlesungen an der Viadrina zeigte, beispielsweise von der Ukrainischen Katholischen Universität in Lwiw, der Kyjiwer Mohyla-Akademie, der Karazin-Universität in Charkiw und der Taras-Schewtschenko-Universität Kyjiw (Online-Quelle 7).

An der Europa-Universität Viadrina in Frankfurt (Oder) stehen Ukraine-Studien sowohl in den Bereichen Geschichte, Kultur, Soziologie, Politik, Literatur als auch Spracherwerb seit langem im Mittelpunkt des Forschungsinteresses, kürzlich kündigte das brandenburgische Ministerium für Wissenschaft, Forschung und Kultur außerdem seine Absicht an, ein bundesweit prägendes Ukraine-Zentrum hier zu fördern (Lohse, 2023, S. 19, 21; Online-Quelle 8).

Im Juli 2023 wurde an der Viadrina ein neues Zentrum für polnische und ukrainische Studien eingerichtet: Viadrina Center of Polish and Ukrainian Studies (VCPU). Nach Angaben der Pressestelle der Viadrina: «Mit diesem Schritt werden zusätzliche Möglichkeiten

für die intensive akademische Beschäftigung mit der Geschichte und Kultur, Politik und Gesellschaft der Ukraine in ihren europäischen Bezügen und globalen Verflechtungen geschaffen. Das Center wird dazu neue Forschungsprojekte entwickeln, einschlägige Lehrangebote auflegen und einen auch für die allgemeine Öffentlichkeit gut zugänglichen Transfer von Wissen über die Ukraine in die Gesellschaft anbieten. Dazu wird es eng mit einschlägig ausgerichteten wissenschaftlichen Einrichtungen in Europa und Übersee, insbesondere mit Partnern in der Ukraine und Polen zusammenarbeiten» (Online-Quelle 9).

Unserer Meinung nach ist dies aus historischer als auch geopolitischer Sicht – hier meinen wir auch die physische Nähe zu Polen – eine sehr gute Entscheidung. Die Ukraine durchläuft derzeit komplexe Transformationsprozesse, insbesondere aufgrund der andauernden russländischen Militäraggression muss die gesamte Gesellschaft der Ukraine für ihr Recht auf einen eigenen Staat und die Zugehörigkeit zur europäischen demokratischen Familie kämpfen. Solche Ukraine-Zentra sollen die Ukraine bei ihrer Zusammenarbeit mit anderen westeuropäischen Ländern und der Europäischen Union in allen Bereichen von Wissenschaft, Kultur, Wirtschaft und Recht unterstützen. Dies wird speziell für den Wiederaufbau der Ukraine nach dem Krieg von besonderer Bedeutung sein.

Fazit

Wie wir sehen können, wächst das Interesse an der Ukrainistik in Deutschland seit einigen Jahren dynamisch. Wir halten dies für eine positive Entwicklung, insbesondere was die Einrichtung von Lehraufträgen für Ukrainisch als Fremdsprache betrifft. Schließlich ist die Sprache ein erster Schlüssel zum Verständnis für Kultur und Geschichte und eine Möglichkeit, sich mit authentischen historischen und literarischen Quellen (nicht durch Übersetzungen) vertraut zu machen. Sie ist außerdem ein Instrument der interkulturellen Kommunikation, das dazu beiträgt, die Grenzen von Missverständnissen und Ablehnung zu schwächen oder gar zu beseitigen. Solche Kontakte werden insbesondere durch das internationale ERASMUS-Austauschprogramm für Studierende erleichtert, das bereits vor dem Krieg von vielen Viadrina-Studierenden genutzt wurde, um die Universitäten in Kyjiw, Lwiw und Charkiw kennenzulernen.

Wir sind zuversichtlich, dass diese Tradition nach dem Krieg in vollem Umfang wieder aufgenommen werden kann, wozu auch die Ukrainisch-Sprachkurse an der Viadrina beitragen werden.

**Lehrbücher zum Erlernen des Ukrainischen
als Fremdsprache für deutschsprachige Zielgruppen:**

1. Бартків Н., Бородин К. «ЯБЛУКО»: Підручник з української мови як іноземної (Intermediate Ukrainian — Середній рівень). Львів: Вид-воУКУ, 2022. 196 с. / Bartkiv N., Borodin K. «JABLUKO»: Pidručnyk z ukrajins'koji movy jak inozemnoji (Intermediate Ukrainian — Serednij riven'). L'viv: Vyd-vo UKU, 2022. 196 s.

2. Бурак М. «ЯБЛУКО»: Підручник з української мови як іноземної (Elementary Ukrainian — Базовий рівень). Львів: Вид-воУКУ. 2015. 268 с. / Burak M. «JABLUKO»: Pidručnyk z ukrajins'koji movy jak inozemnoji (Elementary Ukrainian — Bazovyj riven'). L'viv: Vyd-vo UKU. 2015. 268 s.

3. Замбжицька М., Новікова О., Романюк С., Якубовська-Кравчик К. Українська культура на щодень. / Ukrainische Kultur für jeden Tag. У 2-х частинах. Мюнхен. 2022 / Zambžyc'ka M., Novikova O., Romanjuk S., Jakubovs'ka-Kravčuk K. Ukrajins'ka kul'turana ščoden' / Ukrainische Kultur für jeden Tag. U 2-ch častynach. Mjunchen. 2022.

4. Ключковська І., Палінська О., Пташник О., Туркевич О., Сиванич Б., Шміло Г. Мандрівка Україною. Львів: Дон Боско. 2012. 152 с. / Ključkovs'ka I., Palins'ka O., Ptašnyk O., Turkevyc' O., Syvanyc' B., Šmilo H. Mandrivka Ukrajinou. L'viv: Don Bosko. 2012. 152 s.

5. Ключковська І., Горда О., Трумко О., Мартинишин Н., Темник Г., Руснак О. Ключ до України: міста і люди. У 2-х частинах. Львів: Колір ПРО. 2020 / Ključkovs'ka I., Horda O., Trumko O., Martynyšin N., Temnyk H., Rusnak O. Ključ do Ukrajiny: mista i ljudy. U 2-ch častynach. L'viv: Kolir PRO. 2020.

6. Мазур Д. Українська мова для іноземців. Крок за кроком. Харків: Фоліо. 2017. 288 с. / Mazur D. Ukrajins'ka mova dlja inozemciv. Krok za krokom. Charkiv: Folio. 2017. 288 s.

7. Палінська О., Туркевич О. Крок-1 (рівень A1-A2). Українська мова як іноземна: книга для студента. Львів: Артос, 2011. 100 с. / Palins'ka O., Turkevyc' O. Krok-1 (riven' A1-A2). Ukrajins'ka mova jak inozemna: knyha dlja studenta. L'viv: Artos, 2011. 100 s.

8. Синчак О. «ЯБЛУКО»: Підручник з української мови як іноземної (Advanced Ukrainian — Вищий рівень). Львів: Вид-воУКУ. 2015. 367 с. / Synčak O. «JaBLUKO»: Pidručnyk z ukrajins'koji movy jak inozemnoji (Advanced Ukrainian — Vyščyj riven'). L'viv: Vyd-vo UKU. 2015. 367 s.

9. Amir-Babenko S. Lehrbuch der ukrainischen Sprache, Hamburg, 1999. 303 S. 10. Amir-Babenko S., Pfliegl F. Praktische Kurzgrammatik der ukrainischen Sprache. Hamburg. 2005. 120 S. 11. Kolbina V., Sotnykova S. Ukrainisch für Anfänger. Hamburg: Helmut Buske Verlag. 2022. 250 S. 12. Klymenko L., Kurzidim J. «Пазом. Ukrainisch für Anfänger und

Анфängerinnen» Wien. 2012. 257 S. 13. Schubert L. Ukrainisch für Anfänger und Fortgeschrittene. Lehrbuch und CD. 2., überarbeitete Auflage, Wiesbaden. 2008. 312 S.

10. Amir-Babenko S., Pfliegl F. Praktische Kurzgrammatik der ukrainischen Sprache. Hamburg. 2005. 120 s.

11. Kolbina V., Sotnykova S. Ukrainisch für Anfänger. Hamburg: Helmut Buske Verlag. 2022. 250 s.

12. Klymenko L., Kurzidim J. «Разом. Ukrainisch für Anfänger und Anfängerinnen» Wien. 2012. 257 s.

13. Schubert L. Ukrainisch für Anfänger und Fortgeschrittene. Lehrbuch und CD. 2., überarbeitete Auflage, Wiesbaden. 2008. 312 s.

Література

1. <https://ukrainet.eu/2017/11/30/ukrainian-in-germany-nov17-berlin/>

2. <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/2079802-ukraina-i-nimeccina-provedut-vzaemni-roki-movi.html>

3. <https://www.slawistik.hu-berlin.de/de/member/abergmann/archiv/ukrainisch-lernen>

4. https://www.europa-uni.de/de/ueber_uns/portrait/persoennlichkeiten/presidenten/president_prof_woell/lebenslauf.html

5. <https://www.europa-uni.de/de/struktur/unileitung/pressestelle/viadrina-logbuch/uni-leben/20230320-schnupperkurs-ukrainisch/Galerie/index.html>

6. <https://www.europa-uni.de/de/internationales/VIA-for-Ukraine/index.html>

7. <https://www.europa-uni.de/de/struktur/unileitung/pressestelle/ukraine/index.html>

8. <https://mwfk.brandenburg.de/sixcms/media.php/9/Frankfurter%20Erklaerung.pdf>

9. <https://www.europa-uni.de/de/struktur/unileitung/pressestelle/medieninformation/107-2023/index.html>

Портнов Андрій. Два роки катедри історії України на Віадрині // Історична правда, 7 квітня 2020 року / Portnov Andrii. Dva roky katedry istoriji Ukrajiny na Viadrini // Istoryčna pravda, 7 kvitnja 2020 roku (<https://www.istpravda.com.ua/columns/2020/04/7/157299/>)

Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною A1–C1. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Д. Мазурик, О. Антонів. О. Синчак, Г. Бойко. Київ: Фірма «ІНКОС». 2020. 186 с. / Standartyzovani vymohy: rivni volodinnja ukrajins'koju movojuk inozemnoju A1–S1. Zrazky sertyfikacijnych zavdan': posibnyk / D. Mazuryk, O. Antoniv. O. Synčak, H. Bojko. Kyjiv: Firma «INKOS». 2020. 186 s.

Шевченко Тетяна І. Науковий довідник: Українознавство в наукових центрах німецькомовного простору (Німеччина, Австрія, Швейцарія), 2004–2015 рр.). Київ: Науково-дослідний інститут українознавства. 2016. 307 с. / Ševčenko Tetjana I. Naukovyj dovidnyk: Ukrajinoznavstvo v naukovych centrach nimec'komovnoho prostoru

(Німеччина, Австрія, Словенія), 2004–2015 рр.). Київ: Naukovo-doslidnyj instytut ukrajinoznawstva. 2016. 307 s.

Шевченко Тетяна 2. Українські студії в Європейському університеті Відріна (Франкфурт-на-Одері): сучасний стан. *Українознавство*. 2016. № 2 (59). С. 194–206 / Ševčenko Tetjana 2. *Ukrajins'ki studiji v Jevropejs'komu universyteti Viadrina (Frankfurt-na-Oderi): sučasnyj stan. Ukrajinoznawstvo*. 2016. № 2 (59). S. 194–206.

Bergmann Anka, Kratochvil Alexander. Ukrainisch lernen in Deutschland: eine Einschätzung der Rahmenbedingungen, Möglichkeiten und Perspektive. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2017. Випуск 13. С. 17–27 / Teorija i praktyka vykladannja ukrajins'koji movy jak inozemnoji. 2017. Vypusk 13. S. 17–27.

Kratochvil A. Das Greifswalder Ukrainicum. *Biuletin der deutschen Slavistik*. 2008. S. 62–63.

Lohse Peggy. Vom Transitpunkt zum Ukraine-Zentrum / Від транзитного пункту до — Центру українознавства. Gel[b:]lau. Deutsch-ukrainisches Magazin, Ausgabe 28, 01.06.2023. S. 19–21. (<https://gelblau.net/wp-content/uploads/2023/06/Gelblau-Ausgabe-28-2.pdf>)

Worschech Sussan. Deutsch-ukrainische Kulturbeziehungen. Veränderungen nach dem Euromaidan. Stuttgart: Institut für Auslandbeziehungen, 2020. 172 s.

Олеся Лазаренко

ЛЕКТОРАТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВІДРІНА У ФРАНКФУРТІ-НА-ОДЕРІ: ЦІЛІ, РОЗВИТОК, ЗДОБУТКИ

Дослідження присвячене темі викладання української мови як іноземної на тлі розвитку україністичних студій в Німеччині. З'ясовано, що інтерес до вивчення мови, історії та культури України поступово зростає в німецьких академічних установах, що стало особливо помітним після Революції Гідності 2013/2014 рр. На прикладі Лекторату української мови, який був заснований в Європейському університеті Відріна у Франкфурті-на-Одері у 2016 році, представлено перебіг як традиційного навчального процесу (рівні вивчення мови, назви курсів), так і інших культурних заходів, присвячених Україні (показ фільмів, екскурсії, зустрічі з українськими письменниками).

Ключові слова: українська мова як іноземна в Німеччині, лекторат української мови, Європейський університет Відріна у Франкфурті-на-Одері.

УДОСКОНАЛЕННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В РАМКАХ КУРСУ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА» В ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Розглянуто особливості формування та вдосконалення термінологічної компетенції як складника міжкультурної компетенції на заняттях з української мови як іноземної в економічному університеті. Проаналізовано основні типи завдань, які сприяють кращому засвоєнню економічної термінології іноземцями. Доведено, що професійні та філологічні словники в сучасній мовній освіті є одним із найважливіших джерел підвищення мовної компетенції студентів-іноземців. Акцентовано, що мовні стартапи є популярними засобами, які активно сприяють вивченню мови в сучасній освіті.

Ключові слова: міжкультурна компетенція, термінологічна компетенція, українська мова як іноземна, економічна термінологія.

У сучасному економічному університеті процеси гуманізації у професійній освіті вимагають нового підходу до формування різноманітних освітніх компетенцій студентів. Так, студенти-іноземці, вивчаючи українську мову як іноземну, формують не лише міжкультурну компетенцію, але й активно вдосконалюють термінологічну, вокабулярну, професійну компетенції тощо. Вивчення студентами-іноземцями української мови як іноземної в економічному університеті є одночасно й опануванням мови професії. Набуваючи знання з фаху, студенти свідомо чи інтуїтивно порівнюють свою рідну та українську мови, зіставляють системи цінностей, проводять паралелі між економіками обох країн, а відтак і між термінологічними системами, які їх обслуговують. Отже, мовна компетенція в економічному університеті для студентів-іноземців відіграє важливу роль у формуванні міжкультурної системи цінностей.

Проблеми міжкультурної компетенції досліджували О. Гулинська, Т. Колосовська, В. Рошупкіна, Т. Олинець, Д. Хупс та ін. Значний внесок у розроблення питань формування термінологічної компетентності майбутніх фахівців зробили Н. Бородіна, З. Гирич, Н. Голуб, М. Гуць, І. Дроздова та ін. Формування термінологічної компетенції як складника міжкультурної компетенції предметом окремого розгляду ще не було, що й зумовлює актуальність теми дослідження.

Сьогодні все частіше з'являється попит на фахівців економічних спеціальностей з належним рівнем знань іноземної мови. Король С. В. вказує, що «у Європі, згідно з інформацією німецького Інституту економічних досліджень, кожний п'ятий працівник використовує знання іноземної мови в професійній діяльності» (Король, 2008, с. 127).

Проте на сучасному етапі професійної освіти існують нові вимоги до лінгвістичного компонента в освітній практиці в немовному (у нашому випадку — економічному) університеті — це оволодіти мовою професійного спілкування, отримати такий мовний рівень, який сформував би студента як майбутнього кваліфікованого фахівця. Розв'язанню цієї проблеми сприяє проведення лінгвістичної та культурологічної роботи зі студентами-іноземцями в рамках обов'язкових та спеціальних курсів мовної кафедри. Згідно з Рекомендаціями Європейського Парламенту про ключові компетенції навчання впродовж життя (Key Competences for Lifelong Learning), компетенція «спілкування іноземними мовами» передбачає: «знання прийнятих у суспільстві норм і звичаїв», «здатність розуміти, висловлювати і інтерпретувати поняття, думки, почуття, факти і судження у відповідному діапазоні соціальних і культурних контекстів». Отже, знання іноземної мови (у нашому випадку — української) для студента-економіста є надзвичайно важливим, що робить актуальним дослідження особливостей формування й удосконалення мовної компетенції як складника міжкультурної компетенції на заняттях з української мови як іноземної зі студентами-іноземцями в економічному університеті.

Терміни *міжкультурна комунікація*, *інтеркультурна комунікація*, *кроскультурна комунікація* часто використовують як синоніми на позначення понять, пов'язаних з мовними картинами світу різних народів. Формування у студентів-іноземців міжкультурної компетенції сприяє їх кращому розумінню іншої культури, підвищує рівень знання особливостей чужої мови, дає змогу уникати конфліктних ситуацій, що виникають унаслідок несхожості різних культур. Незнання особливостей системи цінностей інших народів іноді створює конфліктні ситуації на професійному рівні, що призводить до втрати капіталу, ринку збуту, до міжособистісних суперечок. Так, наприклад, у 2006 році компанія Walmart була змушена призупинити свою діяльність у Німеччині. Вона втратила близько одного мільярда доларів, оскільки не вивчила особливості сприйняття світу німецькими споживачами, яким не подобалося, коли на вході до магазину їх вітають широкою пос-

мішкою, як в американській культурі. В економічному університеті під час вивчення української мови як іноземної міжкультурний компонент є одним із найактуальніших та найважливіших, оскільки в групах є студенти з різних країн, що вимагає від викладача досить ґрунтового знання культурних особливостей останніх, аби не створити на заняттях некоректних ситуацій. Основною метою навчальної роботи іноземних громадян є вивчення української мови, яка дасть їм основу в оволодінні професійними знаннями, а також можливість ознайомитися з історією, культурою і традиціями українського народу. Ще одним необхідним елементом вивчення української мови для студентів-іноземців є ознайомлення з фаховою українською мовою, яка охоплює величезний запас загальнонаукової та економічної термінології. Формування й удосконалення термінологічної компетенції може бути реалізовано на практиці у вигляді окремих завдань-кейсів, що містять вправи, таблиці, тести, словникові мінімуми тощо. На заняттях з української мови як іноземної варто організувати активний пошук термінологічних паралелей української мови та мов тих країн, з яких приїхали студенти, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу та глибшому розумінню особливостей української культури, економіки, суспільного життя, підвищує рівень знань майбутніх фахівців. Ефективним видом роботи є проведення етимологічних розвідок і визначення походження загальнонаукових термінів, які часто є інтернаціоналізмами. Студенти розглядають загальнонауковий термін-інтернаціоналізм, подають його значення, складають із ним речення, наприклад: *ідентифікація* (від лат. *indenticus* — тотожний, *facio* — роблю) — це спосіб пізнання, при якому встановлюється подібність об'єктів шляхом знаходження спільного та відмінного в їх ознаках: *Ідентифікація оригінальності акцій біржі пройшла успішно*. Підвищенню рівня термінологічної компетенції сприяють завдання на з'ясування значень економічних термінів, які запозичено в українську мову з інших мов, наприклад: *емісія* — (лат. *emissio* — випуск, випромінювання) 1) випуск в обіг грошових знаків у всіх формах, акцій, сертифікатів, облігацій та інших цінних паперів; веде до збільшення грошової маси в обігу. Основні форми емісії: емісія кредитних грошей — банкнотів; депозитно-чекова емісія; емісія цінних паперів; 2) будь-який вид цінних паперів компанії або процес випуску в обіг таких паперів. Важливо також ознайомити студентів-іноземців із національними українськими економічними термінами та специфікою їх утворення: *норма часу* — встановлений для виконання певної роботи (операції) час за визначених органі-

заційно-технічних умов і передового виробничого досвіду; *пільги* — надання додаткових переваг, благ і послуг окремим особам у разі недостатньої соціальної захищеності окремих громадян, родин, а також за особливі заслуги в розбудові, захисті держави, за видатні досягнення в різних сферах громадсько-політичного життя.

Велику частину фахової української мови становлять професіоналізми та професійні жаргонізми, які ще не відомі студентам-іноземцям, а отже, потребують особливої уваги: *динамітчик* — енергійний торговець, що продає ненадійні цінні папери; *магазин* — дилерська компанія, яка проводить угоди з купівлі-продажу облігацій; *бовтанка* — 1) неперервні однотипні угоди купівлі або продажу цінностей, що проводяться спекулянтами, які не чинять істотного впливу на кон'юнктуру ринку, що склалася; 2) незаконна спроба брокера зібрати для себе додаткову суму комісійних шляхом прискореної купівлі-продажу цінних паперів за вказівками клієнтів; *сліпий брокер* — брокер, який виступає від свого імені і не розкриває імен своїх клієнтів іншим учасникам операцій. Цей порядок є загальноприйнятим, але на ринку термінових євродепозитів не застосовується.

Варто звернути увагу на активне засвоєння студентами термінів-неологізмів, які на сучасному етапі широко запозичуються до економічної термінології з англійської мови: *скелпер* — дрібний маклер, який діє від свого імені чи за дорученням клієнта й оперує невеликими партіями реального товару на біржі. Склпер одержує прибуток, як правило, за рахунок змін ціни на товар упродовж біржового дня; *блю-чипс* — акції здебільшого великого, фінансово міцного та визнаного підприємства, прибутки і дивіденди якого є стабільними чи зростають повільно, але постійно оцінюються високо, оскільки ризик втрати коштів за ними є незначним; *брейківен* — обсяг виробництва продукції (робіт, послуг), за якого сукупні витрати на виробництво відповідають виторгові від реалізації продукції (Словник економічних термінів онлайн, 2013).

Сучасний текст як інструмент вдосконалення мовної компетенції

Оволодіння мовою і мовленням — необхідна умова формування соціально активної особистості. Мовлення є не лише засобом спілкування, але й засобом мислення, носієм свідомості, пам'яті, інформації, засобом управління своєю поведінкою.

Удосконалення мовної компетентності не може обійтися без опори на національну мову, на мовні знаки національної культури. Тільки той, хто засвоює мовну культуру в усій її сукупності й багатогранності, здатен стати творцем мовних цінностей. Це відбувається тоді, коли у мовному вихованні закладено можливості активного використання текстів усіх мовних стилів — від розмовно-побутового до офіційно-ділового та наукового.

На заняттях з курсу «Українська мова як іноземна» у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана використовуємо різні типи практичних завдань для вдосконалення мовної компетенції студентів-економістів. Зокрема, сприяють вдосконаленню мовної компетенції студентів такі напрямки роботи:

1. Читання та обговорення творів класичної та сучасної української літератури, що збагачує словниковий запас, формує мовну картину світу.

2. Критичний аналіз текстів сучасної української літератури, де використовуються ненормативні мовні засоби, аналіз причин використання таких мовних засобів у творах.

3. Збагачення лексичного запасу внаслідок використання лексикографічних джерел, адже це сприяє розумінню нюансів значення слів, особливостей слововживання тощо.

4. Підвищення рівня мовної професійної підготовки, збагачення запасу термінів зі спеціальності, знання значень термінів фаху, ведення індивідуального мінісловника термінів тощо.

5. Ознайомлення з фразеологічним багатством рідної мови, оскільки використання фразеологічних одиниць різних типів не тільки сприяє розвитку зв'язного мовлення, збагачує словник, а й створює умови для формування національно свідомої особистості.

6. Свідоме уникнення негативно забарвленої лексики, суржику, жаргонізмів.

7. Вивчення українських формул ввічливості, вживаних у мовленні в різних ситуаціях.

8. Аналіз помилок мови засобів масової інформації та реклами: такий досвід захищає індивідуальне мовлення від негативно-го зовнішнього впливу.

9. Формування пошани до української мови, її ідентифікація як мови своєї нації.

Отже, мовна компетенція — це засвоєння, усвідомлення мовних норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфографії, семантиці, стилістиці, та адекватне їх застосування в будь-якій

людській діяльності при використанні певної мови. Мовна компетенція — це явище, яке охоплює цілу низку спеціальних здібностей, знань, умінь, навичок, стратегій і тактик мовної поведінки, установок для успішного здійснення мовленнєвої діяльності в конкретних умовах спілкування. Цей вид компетенції властивий високоосвіченій, культурній людині, сформованій особистості.

Для отримання високого рівня мовної компетенції позитивною практикою є робота з сучасними текстами.

Слово *текст* (від лат. *textus* — тканина, з'єднання) має чимало визначень, наведемо окремі з них.

1. Текст — це витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документа, літературно опрацьований відповідно до типу документа, витвір, який складається із заголовка і ряду особливих одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, і має певну цілеспрямованість і прагматичну визначеність.

2. Текст — друкарський шрифт, кегель якого становить 20 пунктів.

3. Текст — певна з функціонально-смыслового погляду упорядкована група речень або їх аналогів, які являють собою завдяки семантичним і функціональним взаємовідношенням елементів завершену смыслову єдність.

Найістотнішими текстовими ознаками є: 1) цілісність; 2) зв'язність; 3) структурна організованість; 4) завершеність.

Робота студентів із текстом, особливо художнім, сприяє активному розвитку та вдосконаленню мовної компетенції. Текст є складним і багатоплановим, а отже, завданням його інтерпретації є вияв максимуму закладених у ньому думок і почуттів. Тексти сучасної української літератури є надзвичайно гарним матеріалом та інструментом для вдосконалення мовної компетенції студентів. Робота з художніми текстами таких сучасних українських авторів, як Люко Дашвар («Село не люди», «РАЙ. Центр», «На запах м'яса»), Любо Дереш («Культ», «Поклоніння ящірці», «Намір!», «Трохи п'їтьми»), Юрій Андрухович («Рекреації», «Московіада», «Дванадцять обручів», «Тасмания») та інших сприяє активному засвоєнню теоретичного та практичного матеріалу з мови та літератури.

На заняттях студенти аналізують:

1. Змістові, логічні і психологічні зв'язки у тексті:

а) єдність місця, часу, дійових осіб;

б) зв'язок з минулим і майбутнім (єдність сюжету).

2. Літературні, риторичні засоби зв'язку:

а) прийоми композиції літературного твору (сюжетні лінії, обрамлення тощо);

б) дотримання законів жанру (байки, сонету, інтерв'ю і под.);

в) побудова компонента тексту як риторичної фігури (анафори тощо).

3. Лексичні засоби зв'язку:

а) вибір вдалого, доречного слова, використання синонімів;

б) асоціативний вибір слів;

в) займенникові заміни іменників;

г) вживання антонімів, професійної, іншомовної лексики;

г) вживання фразеологізмів;

д) слова-узагальнення.

4. Граматичні зв'язки: морфологія і синтаксис:

а) сполучники, їх повтор;

б) співвідносні зі сполучниками займенники, прислівники;

в) питальні речення і відповіді на них;

г) побудова тексту з однорідними членами речення;

г) ланцюжковий чи паралельний зв'язок речень;

д) вставні одиниці тощо.

5. Стилїстичні зв'язки:

а) весь текст витримано в одному стилі;

б) відбувається доцільна зміна стилів.

6. Інтонаційні засоби (усне мовлення):

а) інтонація початку і кінця абзацу, відповідні паузи;

б) емоційні інтонації, тембр голосу;

в) логічні, фразові наголоси, психологічні паузи тощо (Руколянська, 2016).

Отже, формування, підвищення та вдосконалення мовної компетенції студентів-економістів як провідної базисної характеристики освіченої людини, однієї з найважливіших рис її цілісності й самодостатності на сьогодні є надзвичайно актуальним. А власне робота з сучасними текстами на різних мовних рівнях сприяє підвищенню мовної компетенції, що включає в себе мовну культуру, сприяє формуванню мовної картини світу.

Лінгвістичний компонент професійної освіти студентів-іноземців

На сьогодні розв'язання проблем з удосконалення сучасного освітнього процесу, введення інноваційних методик і технологій до науково-навчальних планів українських ЗВО, гуманізація на-

вчання в контексті європейських вимог щодо практичного приєднання України до європейського освітнього простору набувають все більшої ваги. Вихід України на ринок світових освітніх послуг і проведення державою заходів щодо розвитку взаємовигідного міжнародного співробітництва в галузі вищої освіти потребує якісної підготовки спеціалістів-іноземців.

Щороку Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана зараховує на навчання студентів з таких країн, як Китай, В'єтнам, Кот-д'Івуар, Алжир, Гвінея, Туркменістан, Азербайджан, Молдова та інших. Основною метою навчальної роботи іноземних громадян є вивчення студентами-іноземцями української мови, яка дасть їм основу в оволодінні професійними знаннями, а також можливість ознайомитися з історією, культурою і традиціями українського народу. Володіння українською мовою для іноземного студента є гарантією якісної професійної підготовки сучасного кваліфікованого спеціаліста-економіста.

Уже після першого року вивчення української мови у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана іноземні студенти накопичують той необхідний багаж знань із мови, який дає змогу не тільки висловлювати свою думку і розуміти інших, але й отримувати базові навички професійної мови, що сприяє кращому засвоєнню знань під час вивчення спеціальних дисциплін, дає чітку орієнтацію в реаліях сучасної економіки. Лінгвістичний компонент у професійній освіті студентів-іноземців є важливою частиною комплексної освітньої роботи на різних етапах навчання іноземних студентів в економічному університеті. Викладачі кафедри бізнес-лінгвістики Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана плідно працюють у цій сфері, видають підручники, монографії, посібники, збірники вправ і завдань, розглядають теоретичні аспекти питання (Чезганов, 2008; Bondarchuk, Podgurska, Kovtunets, 2020; Ярошевич, Бондарчук, Краснопольська, Подгурська, 2012; Ярошевич, 2012).

Цей напрям роботи полягає в написанні курсових робіт із певних проблемних питань з економіки та суміжних з нею сфер, підготовці рефератів майже з усіх дисциплін протягом усіх років навчання, створенні усних, письмових та електронних презентацій, написанні та захисті бакалаврської та магістерської робіт на заключному етапі свого навчання тощо, і все це українською мовою як мовою іноземного спілкування. Така праця вимагає чіткого знання наукових термінів різних типів, досконалого володіння

українською мовою, особливостями наукового стилю, специфічними мовними засобами, властивими фаховій мові, оскільки саме від цього залежить рівень професійної підготовки студентів, успішність та результативність їхнього навчання, перспективи в пошуках роботи.

Отже, в економічному університеті лінгвістичний компонент у професійній освіті студентів-іноземців є надзвичайно важливим та необхідним. Наприклад, під час вивчення курсу «Українська мова як іноземна» студенти-іноземці близького зарубіжжя не тільки вивчають основи української мови, але й отримують знання із професійної сфери, запропоновані українською мовою, вивчають українську економічну термінологію, пишуть наукові праці, реферати, курсові, презентації тощо по-українськи.

Роль мовних стартапів у сучасній освіті

Сучасна вища освіта орієнтується на різні типи організації навчального процесу. Успішними вважаються фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, працювати в команді, досягти поставленої мети, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами студента, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Вивчення мов докорінно змінює специфіку навчальної діяльності: модернізація змісту освіти, упровадження компетентнісного підходу і нових технологій, активне впровадження навчально-ігрових комунікацій, оволодіння різноманітними компетентностями. Знання мови — це ключ до успіху в сучасному світі, де міжкультурне спілкування та обробка величезних обсягів інформації набуває все більшого значення.

Нині дуже популярними є так звані стартапи, які охоплюють і сферу освіти, зокрема вивчення різних мов: як української, так й іноземних. Стартап (від англ. startup, букв. «стартує») — це компанія з нещодавно створеною операційною діяльністю, де біля витоків створення є пошук і реалізація бізнес-ідеї для подальшого втілення в життя. Якщо охарактеризувати стартап простими словами, то це якийсь новий комерційний проект, втіливши який в маси, творець отримає прибуток, за умови успішного розвитку ідеї.

Отже, стартап — це тимчасова організація, яка намагається реалізувати якусь бізнес-ідею і перебуває в постійному пошуку повторюваної, масштабованої та прибуткової бізнес-моделі. Бу-

дує свій бізнес на основі інновацій або інноваційних технологій, тільки почала виходити на ринок і володіє обмеженими ресурсами. Часто стартап-компанії називають «гаражними».

Ключовими ознаками стартапу є:

- швидкий розвиток,
- невелика кількість засновників,
- інвестиції,
- глобальний погляд,
- зростання,
- обмеження,
- інноваційність,
- вирішення проблем,
- корпоративна культура,
- невизначеність.

Розглянемо три досить успішні українські стартап-проекти, що стосуються мов, в основі яких — вивчення, презентація, огляд, управління, тестування тощо.

Preply — це програма для вивчення мов та платформа для електронного навчання. Має штаб-квартиру в Києві та офіси в Барселоні. Preply має 300 співробітників 35 різних національностей. Станом на 2021 рік Preply об'єднувала понад 140 000 репетиторів, які викладають 50 мов у 203 країнах по всьому світу. Додаток отримав 50,6 мільйонів доларів інвестицій за 8 раундів фінансування.

Компанію заснували у 2012 році українські підприємці Кирило Бігай, Дмитро Волошин та Сергій Лук'янов. Вебсайт preply.com було перезапущено в листопаді 2013 року з акцентом на онлайн-мовному вивченні мови. Продукт Preply заснований на індивідуальному навчанні людини. Компанія використовує алгоритм машинного навчання, щоб підвищити ефективність зіставлення між учнями та викладачами за різними параметрами, такими як ціна, доступність, країна народження, інші мови, цілі навчання тощо. Preply також розробила запатентований продукт Curriculum, який доповнює навчання людини, надаючи тести для проходження навчання з розпізнаванням голосу штучним інтелектом, інтерактивні вправи зі словниковим запасом, доступні на всіх платформах, та інші функції.

Grammarly — онлайн-сервіс на основі штучного інтелекту для допомоги в написанні текстів. Сервіс допомагає писати правильно і видає рекомендації щодо покращення текстів. Засновники компанії — Олексій Шевченко, Максим Литвин та Дмитро Лідер — вихідці з України. Головний виконавчий директор

компанії — Бред Хувер. Grammarly використовує штучний інтелект для аналізу тексту англійською мовою та пропозиції змін з метою усунення помилок та покращення якості. Поради сервісу згруповані в 4 категорії: правильність (граматичні, орфографічні, пунктуаційні та інші помилки), чіткість (лаконічність та зрозумілість), цікавість (словниковий запас та різноманітність), манера подання інформації (формальність, ввічливість, впевненість). Продукт Grammarly доступний у кількох інтерфейсах: як вебредактор, додаток для гаджетів, браузерне розширення (для Google Chrome, Safari, Mozilla Firefox, Microsoft Edge), додаток для iPad, мобільні клавіатури (iOS, Android) та надбудова для Microsoft Office. Для підприємств компанія Grammarly Inc. розробила корпоративний продукт для підтримки контекстного професійного спілкування у робітничих колективах. У жовтні 2019 року після закриття 2-го раунду фінансування у 90 млн доларів стартап Grammarly досяг статусу єдинорога (такий термін використовується для позначення технологічних стартапів вартістю понад 1 млрд доларів). Станом на 2020 рік, онлайн-сервіс Grammarly має 30 мільйонів активних користувачів щодня. Grammarly потрапила до рейтингу «Найбільш інноваційних компаній світу 2019» у категорії «Штучний інтелект» за версією видання Fast Company, а також до списку «Найкращих компаній для запуску кар'єри» за версією Wealthfront у 2021 році. У вересні 2020 року видання Forbes включило Grammarly до рейтингу Cloud 100, присвяченого кращим компаніям, що працюють з хмарними технологіями.

TemplateMonster — ІТ-компанія, що розробляє та продає шаблони сайтів та інші вебрішення. Штаб-квартира TemplateMonster знаходиться у Брукліні, Нью-Йорк. Сайт компанії templatemonster.com входить до 5000 найбільш відвідуваних світових сайтів за версією Alexa. Компанія TemplateMonster була створена 24 травня 2002. В основі ідеї нового бізнесу знаходилось розуміння, що індивідуальна розробка сайту була занадто дорогою для багатьох замовників. У результаті однієї з основних цілей TemplateMonster стала пропозиція готових рішень для створення сайтів, які будуть доступнішими за індивідуальну розробку, пропоновану вебстудіями. У 2002 команда дизайнерів і розробників TemplateMonster сконцентрувалася на шаблонах HTML і Flash для сайтів. Крім того, компанія пропонувала елементи корпоративного стилю (наприклад, шаблони логотипів) для різних галузей. Пізніше в портфоліо TemplateMonster додалися рішення для популярних CMS, конструкторів сайтів і платформ E-commerce. Кожен шаблон, створений TemplateMonster,

орієнтований на конкретні галузі: фотостудії, ресторани, клініки і т. д. Станом на сьогодні, з асортиментом більш ніж 100 000 одиниць продукції компанія входить до найкращих трьох світових виробників вебрішень для сайтів. Серед веброзробників складно знайти людей, які не чули б про проєкт: кількість проданих ними продуктів обчислюється сотнями тисяч, а щомісячна відвідуваність сайту перевищує 5 млн чоловік з усього світу. Зараз на цій платформі також нараховується понад 1 700 авторів.

Отже, українська екосистема є сприятливою для розвитку мовних стартапів. Українські проєкти займають високі позиції на світовому IT-ринку і з кожним роком вдосконалюються все більше і більше. Зрозуміло, що ця тенденція буде розвиватися й надалі. Зараз на кафедрі бізнес-лінгвістики Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана викладачами створені сучасні мовні дистанційні курси, які сприяють вивченню української мови як іноземної, організовують навчальний процес, допомагають студентам-іноземцям орієнтуватися в правилах, нормах і комунікативних особливостях української мови (Чезганов, Подгурська, 2019–2023).

В епоху інформаційних технологій сучасні студенти відрізняються від попередніх поколінь особливим стилем сприйняття інформації, новими уподобаннями, іншим способом мислення. Саме тому мовні стартапи є популярними засобами, які активно сприятимуть вивченню мови в сучасній освіті.

Професійні та філологічні словники як джерело підвищення мовної компетенції студентів-іноземців

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні, ураховуючи як її євроінтеграційні амбіції, так і одночасно прагнення зберегти національну специфіку, навчання української мови студентів-іноземців є процесом складним, хоча методично та інформаційно непогано обґрунтованим. В Україні існує кілька мовних концепцій, які охоплюють ту чи ту сферу використання мови (рідної чи іноземної) в освітньому процесі на рівні бакалаврату чи магістратури.

Це, по-перше, так званий Проєкт «Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років», який розробила Стратегічна дорадча група «Освіта» (СДГ «Освіта»), створена в рамках спільного проєкту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти» у липні 2014 року для надання консультативної й експертної підтримки Міністерству освіти і науки в

розробленні Дорожньої карти освітньої реформи. У проєкті зазначено, що упродовж 2015–2017 років буде розроблене та запроваджене нове покоління стандартів вищої освіти на компетентній основі з урахуванням модельних стандартів євробакалаврів та євромагістрів. Такі стандарти неодмінним компонентом мають мовні та мовленнєві компетентності.

Другим відомим проєктом є «Концепція мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України», датована ще 2013 роком, де зазначено, що «мовна підготовка іноземних студентів, магістрантів, аспірантів, стажистів повинна ураховувати їхні потреби в отриманні якісної освіти, що сприятиме подальшому особистісному зростанню, а також підвищенню престижу українських вищих навчальних закладів, української системи освіти». Власне ця Концепція підкреслює важливість мовного компоненту професійної освіти, який є основою для «...формування в іноземців умінь і навичок самостійної навчальної діяльності, вмінь навчатися вчитися, вдосконалювати когнітивно-операційний компонент мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості» (Проект Концепції розвитку освіти до 2025 року, 2014, osvita.ua).

Невід’ємною частиною мовної освіти є вивчення різного типу лексикографічних джерел окремої мови: чи рідної, чи іноземної, залежно від поставленої мети при отриманні знань.

У професійній діяльності, як правило, використовують словники термінів конкретної галузі діяльності (наприклад, «Словник економічних термінів», «Словник юридичних термінів», «Словник фінансових термінів» і под.), а також орфографічні, тлумачні, перекладні словники тощо. Отримання професійної освіти в економічному університеті сприяє тому, що студенти-іноземці використовують не лише звичайні філологічні словники (під час вивчення мови країни, де вони навчаються), але й словники термінологічного типу, що значно підвищує їхню мовну компетенцію як майбутніх професіоналів європейського рівня. Робота зі словниками формує лексикографічну компетенцію майбутнього фахівця, сприяє досконалості оволодінню мовою.

Як зазначає відомий мовознавець Тараненко О.О., «...лексикографія (грец. λεξικογραφία, від λεξικόν — словник і γράφω — пишу), словникарство — розділ мовознавства, пов’язаний зі створенням словників та опрацюванням їх теоретичних засад. Відповідно до цього виділяють практичну і теоретичну лексикографію. Тісно пов’язана з лексикологією. Лексикографія виникла з практичних потреб пояснення незрозумілих слів, яке початково

здійснювалося у вигляді глос, тобто тлумачення написів на полях і в тексті рукописів книг» (Тараненко, 2004, с. 610).

Дослідник вказує, що словником вважається «довідкове зібрання у вигляді книги слів, а також інших мовних одиниць з інформацією про їхнє значення, вживання, будову і походження тощо чи з перекладом їх на іншу мову (мовні, або лінгвістичні, філологічні словники) або про поняття та предмети, що ними позначаються (енциклопедичні словники)» (Тараненко, 2004, с. 611).

Поділ словників на філологічні та енциклопедичні, їх величезне розмаїття у принципі побудови, особливостях укладання, нагромадження лексичного матеріалу прекрасно сприяють тому, що студенти-іноземці завжди можуть знайти відповідний словник і використати у навчанні та праці. Хоча філологічні словники мають багато різновидів, все одно об'єктом вивчення в них завжди є власне слово. Залежно від типу й характеру філологічного словника, конкретне слово в ньому може розглядатися в одному чи в кількох аспектах, скажімо, з погляду походження чи функціонування протягом певного історичного періоду, правопису, вимови і т.д., а це допоможе студентові-іноземцю, який вивчає українську мову, знайти правильний відповідник у перекладі, правильне написання того чи того слова, правильну вимову тощо.

Інноваційні методи та програми вимагають також на сучасному етапі розвитку вищої освіти використовувати і словники електронного типу. Електронний словник — комп'ютерна база даних, що містить особливим чином закодовані словникові статті, що дають змогу здійснювати швидкий пошук потрібних слів, часто з урахуванням морфологічних форм і з можливістю пошуку словосполучень (прикладів уживання), а також з можливістю зміни напряму перекладу (наприклад, українсько-англійський або англо-український). Сьогодні електронні словники відіграють важливу роль не тільки для перекладачів та лінгвістів, але і для найрізноманітніших користувачів, що потребують оперативного перекладу іншомовної інформації. Електронні словники, забезпечені зручною системою пошуку, покликані полегшити таку діяльність.

Лексикографічний компонент у професійній освіті студентів-іноземців є важливою частиною комплексної освітньої роботи на різних етапах їхнього навчання в економічному університеті. Студенти поступово починають використовувати не тільки філологічні, але й професійні словники, які активно сприяють підвищенню їхньої

мовної та мовленнєвої компетенції. Словники різних типів допомагають студентам правильно використовувати економічні терміни у професійному мовленні. Робота з лексикографічними джерелами на заняттях з курсу «Українська мова як іноземна» зі студентами-іноземцями спрямована на розвиток таких умінь і навичок: доцільно та доречно використовувати терміни і професіоналізми в усному і писемному мовленні; правильно визначати їх у тексті, пояснювати значення; працювати з термінологічними словниками для вибору відповідних термінів тощо.

Відомий мовознавець Олекса Синявський наголошував: «... Працювати над своїм словником, себто над тим, щоб до речі й якнайкраще вжити слово, треба б далеко більше, ніж то в нас ведеться, а надто щодо таких чинників у розвитку й формуванні нашої літературної мови, як учительство та автори художньої літератури. Така праця... збагачує лексику, витоншує її і зменшує лексичну однобокість, хибні нахили залюблятися в одних словах (чи з певними наростками) і обминати інші» (Синявський, 2018, с. 6).

ВИСНОВКИ

Отже, формування й удосконалення мовної компетенції надзвичайно важливе у вивченні української мови як іноземної. Така компетенція формується у непрофільних ЗВО обов'язково як компонент міжкультурної компетенції, що сприяє кращому розумінню іноземцями особливостей української культури, економіки, суспільного життя, підвищує рівень знань майбутніх фахівців. Користуючись словниками різних типів на заняттях з української мови, студенти-іноземці підвищують свою фахову культуру мовлення, зокрема опановують правила правопису, вимови, наголошення, учаться семантично точно і стилістично доречно вибирати слова та терміни. Професійні та філологічні словники в сучасній мовній освіті є одним із найважливіших джерел підвищення мовної компетенції студентів-іноземців.

У Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана лінгвістичний компонент у професійній освіті студентів-іноземців є надзвичайно актуалізованим. Під час вивчення курсу «Українська мова як іноземна» студенти-іноземці отримують знання з професійної сфери, запропоновані українською мовою, вивчають українську економічну термінологію. Робота з сучасними текстами на різних мовних рівнях сприяє підвищенню мовної компетенції, що включає в себе мовну культуру, сприяє формуванню мовної картини світу. Сучасні мовні старта-

пи допомагають студентам вдосконалити професійну українську мову, а створені викладачами мовні дистанційні курси роблять навчання результативним та організованим.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bondarchuk L., Podgurska T., Iermak L. Innovative methods and IT technologies in the teaching of modern languages at the economic university (on the example of teaching Ukrainian and Polish languages as foreign). *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej (Scientific Journal of Polonia University)*. Częstochowa, 2018. Vol. 28, № 3. P. 121–129.
2. Bondarchuk L., Podgurska T., Kovtunets O. Intercultural component in teaching foreign students in Ukraine. *Advances in Economics, Business and Management Research*, III International Scientific Congress Society of Ambient Intelligence 2020 (ISC-SAI 2020). Paris, 2020. Vol. 129. P. 316–322.
3. <https://preply.com/>
4. <https://www.grammarly.com/>
5. <https://www.templatemonster.com/>
6. Larysa Bondarchuk, Nataliia Boiko, Tamara Podgurska, Victoria Tovstenko and Nina Kryvykh. Linguistic and Communicative Aspect of Business Education in A Modern Economic University Society of ambient intelligence. *IV International Scientific Congress*. April 12–16, 2021. Ukraine-Uzbekistan-Latvia. SHS Web Conferences. (ISC-SAI 2021). Les Ulis Cedex, 2021. Vol 100. №02009. P. 1–8.
7. Алферова З. І., Алферов А. Н. Національне та європейське в сучасній українській медіаосвіті. *Культура України*. 2016. Вип. 53. С. 174–185.
8. Економічний словник-довідник. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.subject.com.ua/economic/slovník/701.html>
9. Електронні словники // <http://uk.wikipedia.org/wiki>
10. Загнітко А.П., Домрачева І.Р. Основи мовленнєвої діяльності. Навчальний посібник для студентів денної, безвідривної та очно-заочної прискореної форми навчання спеціальності. Донецьк, Український культурологічний центр, 2001. 56 с.
11. Козловська Л. Терміни у професійно орієнтованому навчанні студентів-економістів. *Гуманітарна складова у світлі сучасних освітніх парадигм*. Мат-ли Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (14-15 квітня 2016, Харків). Х.: Вид-во НФаУ, 2016. С. 114–117.
12. Козловська Л. Термінологічний словник як фрагмент національної мовної картини світу. *Українська термінологія і сучасність*: збірник матеріалів міжнародної наукової конференції. Київ, 2005. С. 367–371.

13. Король С. В. Специфіка навчання іноземній мові студентів технічних університетів. *Вісн. Запоріж. націонал. ун-ту*. Сер.: Пед. науки. 2008. №1. С. 127–132.
14. Олинець Т.В. Особливості формування крос-культурних цінностей студентів вищих навчальних закладів. *Педагогічний дискурс* : зб. наук. праць. Хмельницький : ХГПА, 2012. Вип. 13. С. 251–256.
15. Онищенко Оксана. Як навчатимуть іноземців в Україні. Портал Osvita.ua. http://osvita.ua/vnz/high_school/33643/ Педагогіка. 2016. № 4. С. 31–38.
16. Проект Концепції розвитку освіти до 2025 року. Портал Osvita.ua. <http://osvita.ua/news/43501/>
17. Руколяньська Н. Конспект лекцій з дисципліни «Українська мова професійного спрямування». Дніпро, 2016. 76 с.
18. Синявський Олекса. Норми української літературної мови. Київ: Видавничий Дім Дмитра Бураго. 2018. 368 с.
19. Словник економічних термінів онлайн (2013) <http://epi.cc.ua/slovar-ekonomicheskikh-terminov.html>
20. Стегній О.Г. Методологічні складності крос-культурних досліджень. *Український соціум*. Київ, 2013. № 2 (45). С. 99–111.
21. Тараненко О. О. Лексикографія. Енциклопедія «Українська мова». Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2004. С. 296.
22. Тараненко О. О. Словник. Енциклопедія «Українська мова». Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М.П.Бажана, 2004. С. 610–612.
23. Товстенко В.Р., Бондарчук Л.М., Подгурська Т.А. Інтернаціональне та національне в термінотворчому процесі. *Термінологічний вісник*: Збірник наукових праць / Відп. ред. І.А. Казимирова. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2023. Вип. 7. С. 110–123.
24. Чезганов С.А. Українська мова як іноземна : навчальний посібник : у 2 ч. / С.А. Чезганов; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». К.: КНЕУ, 2008. 232 с.
25. Чезганов С.А., Подгурська Т.А. Українська мова як іноземна [Електронний ресурс]. Чезганов С.А., Подгурська Т.А. IESU13014U, 2019-2023. Режим доступу: <http://193.110.163.11/moodle/enrol/index.php?id=1629>
26. Ярошевич І.А., Бондарчук Л.М., Краснопольська Н.Л., Подгурська Т.А. Українська мова для студентів-економістів із близького зарубіжжя: практикум: у 2 ч. Ч.1. Збірник вправ, завдань і тестів. К.: КНЕУ, 2012. 213 с.
27. Ярошевич І.А. Українська мова як іноземна. Фонетико-орфографічний курс. Методичні поради та завдання для самост. роботи студентів-економістів із близького зарубіжжя. К.: КНЕУ, 2012. 64 с.

An Approach to Enhancing Students' Linguistic Competence via *Ukrainian as a Foreign Language* Course Taught at a University of Economics

The features of formation and perfection of terminological competence as a part of intercultural competence in the classroom with Ukrainian as a foreign language in economic institutions are considered. The basic types of tasks which promote better learning of economic terminology by foreigners are analyzed. It is proved that professional and philological dictionaries in modern language education are one of the most important sources of increasing the linguistic competence of foreign students. It is emphasized that language startups are popular tools that actively contribute to language learning in modern education.

Keywords: *terminological competence, intercultural competence, Ukrainian as a foreign language, economic terminology.*

TEACHING AND LEARNING CULTURE AT AN INNOVATIVE UNIVERSITY: CONCEPTUAL SCHEMA AND PRACTICAL SPECIFICS

The paper analyses the impact of globalization and digitalization on culture and intercultural communication in the first decades of the 21st century. It covers various theories of culture and communication as well as cultural systems and dimensions offered by major intercultural scholars. The author addresses these concerns through the lens of interdisciplinary approach and cross-cultural analysis methodology which help to explore the set of values, beliefs and behavioural patterns demonstrated by specific national cultures. Practical emphasis is on the schemata of teaching and learning culture which, in our opinion, may help students from Ukraine acquire the in-demand soft skills and overcome the communication challenges in the information society.

Keywords: *information society, cross-cultural interaction, cultural variables, intercultural awareness, intercultural intelligence, soft skills, educational competencies, didactics of intercultural training, modern university.*

Introduction

More and more research conducted in the 21st century claims that globalization and digitalization are the two substantial and interrelated phenomena which converge and considerably influence all types of cross-cultural interactions. As a result, new markets and communities are created and businesses and individuals use digital platforms to communicate on a global scale.

In the process of globalization individual micro- and macro-cultures are slowly integrating into a single world culture. From this point of view, globalization can be regarded as a set of cultural interpenetration processes, intertwined discourses, unified ideas, values, structures and institutions. Alongside with that, new technologies facilitate the fast and free movement of information and cultural exchanges across national boundaries and have overcome the limits of geography, language, and ethnicity (Castells M., 1996).

Globalizing processes are being implemented in all areas of human activity: economy, politics, science, culture, personal contacts, etc. Cultural convergence is visible particularly in music, fashion, food, entertainment, software, transport, and architecture. International markets are

gradually pushing all the world's nations to embrace the value systems of the established economies that are richer, stronger, and more attractive. Consequently, there is a risk of losing cultural identities by the local communities that also tend to converge toward the global values (Ritzer, G., & Atalay, Z. 2010). Some scholars characterize globalization as an assault of multinational corporations on local cultures, religions, traditions, and identities (Beck, 1992; Berger & Huntington, 2003; Pieterse, 1996, Berger, P. L., & Huntington, S. P., 2003).

At the same time globalization leads to the emergence of new forms of culture and intercultural contacts. It does not eliminate the phenomenon of cultural diversity, but rather integrates the new forms with the previous ones. No culture, social group or ethnic community remains aloof from this process. Cultures hardly become standardized, because, in a globalized world, people become much more aware of their unique values and take pride in their cultural identities. In a sense, globalization has made people aware of their diverse national cultures (Tomlinson, 2003).

There is a constant battle between convergence (global) and divergence (local) forces in which global culture is adapted to local cultures. In other words, the push toward cultural convergence is countered by cultural divergence because in many countries people seek to protect their cultures (H. Yeganeh, 2019).

From a cultural point of view, globalization is a dialectical process – integration and differentiation, conflicts and cooperation, universalization and particularization – are not mutually exclusive but mutually dependent trends of modern cultural and civilizational development. (Cleveland & Bartsch, 2018; Ghemawat, 2017; Kjeldgaard & Askegaard, 2006; Meunier, 2010).

On the basis of the above opinions, we may conclude that the power of globalization and digitalization is not merely changing the environment, it is also changing human mentality, simplifying the exchange of opinions, increasing the role of interpersonal and intergroup differences in various cultural variables (time and space orientation, degrees of individualism-collectivism, attitudes to nature, perception of wealth and power, ability to avoid uncertainties etc.). In light of these shifts, building a resilient and sustainable education in which universities are called upon producing knowledge for new technologies and sociocultural innovation, seems to be the major premise and acquires additional topicality.

The development of the information society, globalization processes, and the progress of the international community at the economic, political, and cultural levels places new requirements on the

conceptual schema and approaches to teaching and learning culture in the sphere of higher education. Hence, the current study explores the of cultural flows in the digital age and correlates them with the conceptual schema and empirical experience of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman (KNEU) in developing interculturally competent professionals and leaders of the future.

Methodology

To address the purpose of the study, the author employs a multi-disciplinary approach and relies on systematic, functional, and retrospective research methods. At the theoretical level, the paper examines the studies related to the above areas. At the practical level, the paper is based on a number of pedagogical materials and recommendations for the development of standards of higher education in Ukraine. At the empirical level, it provides the insights into the methodologies and educational strategies aimed at mastering discourse and intercultural competencies of the students at KNEU. More specifically, the paper deals with the axiological basis of the curriculum design which implies the transition from theoretical theses to the formation of individual judgments and conclusions in teaching ICC; cross-cultural analysis and cross-cultural interaction modelling approach; contextual teaching methodology and some empirical research methods, such as interactive questionnaire and experiment.

Analysis of research on the topic

In this part we will make a concise overview of the theories which have cross-cultural appropriateness and are looked at while designing a teaching-learning schema of ICC at KNEU, which is one of the established centers for science and innovative education in Ukraine.

A lot of authors have attempted to define globalization in a variety of ways. Basically, most of them agree that globalization is a process that encompasses the causes, course, and consequences of transnational and transcultural integration of human and non-human activities (N.R.F. Al-Rodhan, G. Stoudmann, 2006).

Consequently, by its nature, globalization spans a multitude of disciplines, communities, and cultures. This, of course, allows for a variety of viewpoints, be they economic, social, political or cultural. M. Featherstone's viewpoint deserves special emphasis as it focuses on the interrelation between globalization and culture. According to him, the process of globalization suggests simultaneously two images of

culture. The first image entails the extension outwards of a particular culture to its limit, the globe. Heterogeneous cultures become incorporated and integrated into a dominant culture which eventually covers the whole world. The second image points to the compression of cultures. Things formerly held apart are now brought into contact and juxtaposition (M. Featherstone, 2000).

The recognized theorists D. Bell, M. Castells, Z. Brzezinski, Y. Masuda, E. Giddens, J. Habermas, D. Martin, G. Molitor, Z. Brzezinski, A. King, D. Nesbit, A. Touraine, P. Drucker, M. McLuhan explored the concepts of post-industrial and information society in the context of intercultural communication.

In *Theories of the Information Society*, F. Webster proposed the term *information society* to refer to the post-industrial society in which information plays a pivotal role. It reveals the objective process of society becoming gradually aware of the importance of information as some independent fundamental entity and its transformation into a real productive force (Webster, F., 2006).

M. McLuhan puts forward the concept of the world «as a global village». According to the author, technologies influence a person's sensory perception of reality, changing it and often transforming their identity (McLuhan, M., 1963).

The concept of the world as a «global village» was supported by A. Toffler who included it in the list of the main features of the information society. As he puts it, technologies noticeably and inexorably become part of human life and transform all spheres of it (Toffler A., 1970).

One of the theoretical researchers of the information society, American sociologist D. Bell also lists the characteristics of the IT epoch, which are expressed in: the change in the structure of communication, caused by the diversity of communicative means and the increase in the volume of communication; narrowing the boundaries of a person's private sphere as a result of information transparency; virtualization of human activity; an increase in the creative and playful components in a person's life (Bell D., 1976).

A number of foundational concepts are found behind the design, development and delivery of the course on Intercultural Communication taught at KNEU. The literature review presents diverse views on the widely used cross-cultural models by Kluckhohn and Strodtbeck, Hall, Schein, Hofstede, Trompenaars, Triandis, Lewis and others. It is also worth mentioning that these scholars offer the systems of cultural dimensions which help to study and compare cultures using a number of cultural phenomena systemically and methodically.

Thus, F.R. Kluckhohn and F. Strodtbeck, in their *Values Orientation Theory*, proposed categorizing culture in six dimensions: the nature of people; the person's relationship to nature; the person's relationship to others; the modality of human activity; temporal focus of human activity; conception of space (Kluckhohn F., Strodtbeck F., 1961).

G. Hofstede and his colleagues provide deep analysis of national cultures' dimensions, which distinguish countries from each other. Hofstede's model of national culture consists of six dimensions including power distance, individualism/collectivism, masculinity/femininity, uncertainty avoidance, long term/short term orientation, indulgence/restraint (Hofstede G. 1991).

E.T. Hall developed a cultural model focusing on non-verbal signals that pioneered the study of non-verbal communication and interactions between different ethnical groups. In his books, «The Silent Language» and «The Hidden Dimension» he identified two key elements of cultural differences by describing low and high context cultures. Furthermore, Hall defined the new field of «Proxemics», the study of human experience of distance and use of space as a function of culture, status, and personality (Hall E. T., 1977).

F. Trompenaars and H. Turner developed their model of the «7 Dimensions» (for seven value orientations) which are the following: 1) Universalism versus Particularism 2) Communitarianism versus Individualism 3) Neutral versus Emotional 4) Diffuse versus Specific Cultures 5) Achievement versus Ascription 6) Human-Time Relationship 7) Human-Nature Relationship (internal versus external control) (Trompenaars F., 1993).

According to G. Triandis, the cross-cultural method of research should be carried out taking into account two approaches: ethic and emic ones. The emic approach examines human behavior within the system and investigates only one culture, while the ethic approach assesses human behavior from outside the system and studies diverse cultures in a comparative context. Additionally, Triandis introduces the concept of a cultural syndrome which is viewed by the author as a model of beliefs, attitudes, norms and values organized around certain objects and areas. These syndromes are: 1) cultural complexity 2) individualism vs collectivism 4) tight cultures vs loose cultures (Triandis H., 1995).

The formation of the modern information society is based on the deep processes of integration, introduction of innovative solutions, as well as the growth of interaction at the intercultural level. Orientation in fast-moving and changing conditions has thus turned into the com-

petencies that must be mastered at the level of higher education. According to recent research, intercultural communication competence can be affected by various factors: cultural sensitivity (motivation to accept and respect intercultural differences); knowledge (information gained through learning cultures, personal experiences, and observations); communication skills (observation, listening, sensitivity, empathy, flexibility etc.). Researchers describe components of cultural competence (IC) using various terminology: «intercultural sensitivity» (Green, 1999; Hammer, Bennett, & Wiseman, 2003; Hawes & Kealey, 1981), «cultural flexibility» (Arthur & Bennett, 1995), «cultural empathy» (Hannigan, 1990), «cross-cultural competence» (Barrera & Corso, 2003; Hampden-Turner & Trompenaars, 2000; Lynch & Hanson, 1993, 2004; Magala, 2005), etc. The very interpretation of intercultural competence and its tasks often becomes an important problem for teaching and practical use. For example, D. Kaur and R. Batra (2018) believed that intercultural competence forms a special set of social skills and abilities in specialists, using which they can freely communicate with partners from other cultures on professional and everyday topics.

H.-Y.S. Cherng and L.A. Davis (2019) determined that intercultural competence is a unique characteristic of any person who possesses such qualities as a real assessment of the situation, knowledge of the past, and a constant readiness to act.

S. Ting-Toomey (1994) believes that intercultural communication competence refers to an integrative theory-practice approach enabling us to mindfully apply the intercultural knowledge which we have learned in a sensitive manner.

The above approaches were considered by the team of educators at KNEU while designing a course on Intercultural Communication in 2017.

Main material exposition

Conceptual frameworks of cross-cultural training at KNEU. As of today, even despite the hybrid and military challenges and global instability, Ukraine conducts active policies boosting its competitiveness in the international arena. The transformational processes taking place in the early decades of the 21st century call for the creation of a qualitatively new, synergistic, systemic education as a social institution and a means of human socialization in the conditions of the transition from a post-industrial to information society. The development of science and technology in digital era requires that the students possess a number of the

soft skills of the future, such as critical thinking, communication, collaboration, creativity, and cross-cultural awareness.

However, the realization of these tasks requires profound theoretical preparation focused on the perspective of Ukrainian sociocultural realities of today within the dominant humanistic trends of the superintelligent creative society in the future. Thus, the educators at KNEU seek to establish new understanding of the theoretical and methodological bases explaining the model of socio-cultural competence of the students specializing in international economics and management. The model has been designed by the Foreign Languages and Intercultural Communication Department at KNEU who consider multidisciplinary and synergetic approaches to be the philosophy and practical strategy in achieving the above ambitious goals.

The key concepts here are «systematicity» and «synergy». Let us briefly dwell on each of them. It is generally known that the methodological specificity of the systems approach consists in considering certain objects as complex systems. It is the branch of the methodology of scientific cognition and social practice that claims to be of general scientific significance and interdisciplinarity (Bertalanffy, L. 1962).

Synergy, in contrast to the systems approach, is interested in the processes of restructuring, orientation towards new cooperative relationships, certain self-regulation, and socio-cultural order. However, synergy as an integrative methodology does not ignore dialectical systematicity, but, on the contrary, integrates into a single systemic acquisition of knowledge and its practical use in all areas of life.

Thus, the model of the formation of intercultural competence (IC) of the future leaders in the sphere of international economics and management should be considered as a multi-level, multi-factor humanitarian system that is formed, structured and improved in view of both the divergent and convergent global cultural processes (Sluchaina L., 2016).

Since the course on Intercultural Competence (ICC) at the university of economics is integrated into the system of professional courses, the following system of principles should be considered:

- the principle of interdisciplinarity;
- the principle of self-education;
- the principle of thoughtful cultural awareness;
- the principle of sociability;
- the principle of interactivity;
- the principle of comparability;
- the principle of adaptability.

Speaking about the formation of ICC at the modern university of economics, it is necessary to determine what the concept of culture in-

cludes and what culture should be taught. Thus, Ukrainian scientists believe that the professional culture of an economics specialist is at the juxtaposition of a number of disciplines and consists of:

- business culture (mastery the basics of entrepreneurial activity and management);
- information culture (mastery of the basics of information activities and knowledge of the latest information technologies);
- the culture of business communication (knowledge of the norms of business etiquette, norms of oral and written business communication);
- legal culture (knowledge of the basics of law and norms of legal behavior);
- psychological culture (understanding of psychological phenomena related to people's business relations);
- economic culture (mastery of the basics of economic theories, micro- and macroeconomics, marketing, etc.) (Івахова І.В., 2008).

For our part, we would like to add that thoughtful intercultural education should be aimed to sensitize the students and the teaching staff to develop their Cultural Intelligence, acquire appropriate intercultural competencies, knowledge and skills. Hence, there are additional theoretical viewpoints which are worth our further consideration.

1) As technology advances and workplace strategies evolve, there comes a need for professionals to align with these changes in terms of knowledge and skills. One of the best ways to enhance knowledge and skills is through learning and training. Several important conceptualizations of the role of socio-cultural issues in *Information society*, which seem to be relevant to our study, have been developed by the scholars over the past few years. According to them, the main value of *Society 5.0* is the management of socioeconomic problems by focusing on individuals' best interests, including sustainable programs that ensure social equity (Nagy and Hajrizi, 2019). They also dwell on what education should be like in the future and believe that the connections between different disciplines are becoming the core of the new educational technologies, in a not multi-, not inter-, but in a trans-disciplinary, seamless manner (Broo, Kaynak and Sait, 2021). Some opinions suggest incorporating the assumptions of *Society 5.0* into the universities practices and policies. From their point of view, it will allow both universities and societies to fully benefit from such transformation (Carayannis E., Morawska-Jancelewicz J., 2022).

The future economies are expected to have a profound effect on the cultural variables, such as the generation and distribution of wealth and power, for instance. As the future economies evolve, societies, enterprises, and governments will find themselves in new roles

when it comes to the use or control of wealth and power, each as an instrument to influence the other (Kasinathan P. et al, 2022).

Additionally, the scholars of KNEU note that the modern studies on economics should be understood in the context of political, legal, information, cultural and other components. They consider social economic attitudes to be the basic foundation of the individual's behaviour in the sphere of consumption, employment, conflict resolution etc. One of the fundamental and principled positions of Prof. Kolot is as follows, «...the new opportunities arising for an employee in the new economy (digital, network, smart, creative etc.) continue to be limited by the factors of material, social mental, psychological, and sociocultural character. An employee cannot acquire more confidence in the labor market, facing physical, psychological, technical, and technogenic dangers which are becoming the norm of today» (Kolot, 2020, p. 99).

To further emphasize the significant impact of cultural issues on social, economic and technological development of future societies, the following viewpoints assume the highest relevance to our understanding of the significance of cultural issues in the foreseeable future:

- It would be a mistake, however, to assume that these innovations have an identical, homogenizing effect wherever they appear. It remains difficult to argue that the globalization of technologies is making the world everywhere the same. The «sameness» hypothesis is only sustainable if one ignores the internal meanings that people assign to cultural innovations (Watson J.L., 2002).

- Cultural Awareness and Cultural Intelligence are skills that are too often underestimated and that despite increasing globalisation, cultural misunderstanding remains an important impediment to successful business relationships (Alfandary P., 2014).

2) There are at least several approaches to defining culture: the normative approach, the evolutionist approach, the relativistic approach, the anthropobiological approach, the anthropological approach etc. Thus, the definitions of culture which have been given over time by anthropologists, sociologists, psychologists, and other researchers are numerous.

R.G. D'Andrade, the American cultural anthropologist and a founder of cognitive anthropology, conceptualizes culture as a complex system that consists of patterns of traditions, beliefs, values, norms, symbols and meanings that are shared to varying degrees by interacting members of the society (R.G. D'Andrade, 1981).

This definition lies at the core of the course of ICC at KNEU as it allows us to perceive culture as a multi-layer, multi-factor construct where each layer consists of various elements and can be systemically analyzed and explored. See Fig. 1.

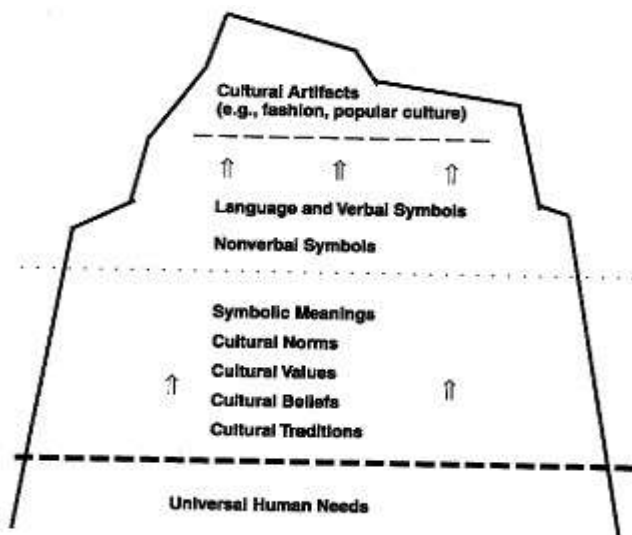

Fig. 1. Ting-Toomey S. Communicating across cultures, p.10

The course on ICC designed by the group of multiculturalists of the Department of Foreign Languages and Intercultural Communication at KNEU is multidisciplinary and multiparadigmatic in its nature, which means that the educators can apply various scientific tools, educational techniques and practices. The methodology of cross-cultural analysis is among them. The basic premise of Cross-Cultural Analysis is that statistical cross-cultural comparisons can be used to discover traits shared between cultures and generate ideas about cultural universals. Cross-cultural analysts create hypotheses and consult data in-to order to draw statistical correlations about the relationships among certain cultural traits (Ember C.R., 1988).

According to researchers, the methods that are specific to Cross-Cultural Analysis are as follows:

- Cases and cultural factors, i.e. set of values and ideologies of a particular community or group of individuals, must be chosen from different cultures.
- Research aims must represent the entire ethnographic record or geographic region.
- Research must compare cases and cultural factors that agree with hypothesis with and without the presumed causes to verify if the presumed effect is associated with causes.

- Cultural factors have a significant effect on all individual's decisions. Every individual has different sets of habits, beliefs and principles which he/she develops from their family status and background (Levinson and Ember, 1996).

Features of Cross-cultural Research

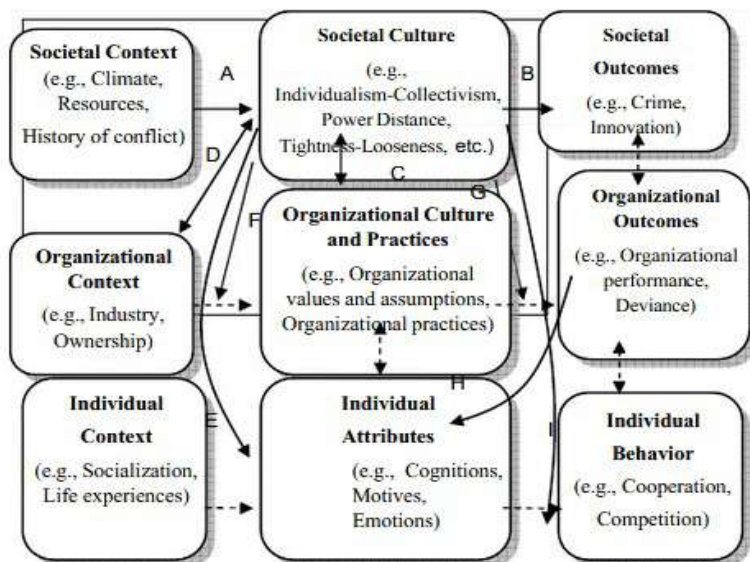

Fig 2. Typology of cross-cultural analysis

Cross-cultural analysis is a scientific method of comparative research which focuses on systematic comparisons that compares culture to culture and explicitly aims to answer questions about the incidence, distributions, and causes of cultural variation and complex problems across a wide domain (Ilesanmi O., 2009). See Fig. 2.

Among the societies with different cultural factors (dimensions/variables) researchers indicate:

- Low-context and High-context societies (Hall, 1976);
- Individualistic and Collectivistic societies (Hofstede, 1965);
- Masculine and Feminine societies (Hofstede, 1965);
- Societies with a Higher/Lower Degree of Power Distance Index (Hofstede, 1965);
- Societies with a Higher/Lower degree of Uncertainty Avoidance Index (Hofstede, 1965);
- Societies with different attitude to Time: Linear, Flexible, Cyclical. (Trompenaars F., Hampden-Turner C., 1997).

The syllabus of the course on ICC devotes large portion of its content to the above fundamental cultural theories.

Specifics of the formation Intercultural Competency and Cultural Intelligence at KNEU. Development of cognitive, sociocultural and discursive skills is the strategic goal of intercultural training. Achievement of this goal may result in the students' enhanced critical thinking, increased cultural awareness and improved communicability.

Van Dijk triangulates *discourse, cognition and society* by defining discourse as a form of social interaction in a society and at the same time as the expression and reproduction of social cognition. He also characterizes discourse as the mental model of the communicative situation construed by the participants. The parameters of such situations, their spatiotemporal perceptions, social and cultural identities, roles and relations of participants are typical social and cultural dimensions (Teun A. van Dijk, 2014).

According to E. Frendo, discourse is used to describe how people interact with each other within context. Typical examples of this include negotiations, correspondence, presentations, meetings and so on (E. Frendo, 2005).

Considering the influence of culture on perception, M. Cole and S. Scribner in their work «Culture and Thinking» explore the specifics of perception in a culturally specific way. The main question is whether the main categories of perception are innate or they are the result of cultural-historical experience. (Cole, Scribner, 1977).

According to D. Matsumoto, representatives of different cultural groups may use different strategies for processing information. North Americans, for example, may consider and test a number of possibilities, and then choose the best solution based on the available information and rational approach. In more rigid, homogeneous cultures and cultures with a high degree of uncertainty avoidance, there is a greater tendency to make decisions based on representativeness, i.e. in addition to argumentation, graphic applications are needed in the form of presentations, layouts, etc. In addition, D. Matsumoto argues that people in different cultures choose certain types of strategies and use them differently. For example, the decision-making process in different cultures is heterogeneous: in individualistic cultures, it is customary to independently seek additional information about events (Matsumoto, 2002).

Speaking about such cognitive phenomenon as creativity, it should be noted that in countries with a high index of individualism, a creative approach to solving problems and making decisions is encouraged more than in collectivist cultures. R. Nisbet in his works describes the specifics of how different systems of thinking arise from

different cultural practices, comparing Western and Eastern traditions. The author argues that the social differences that exist between cultures affect not only specific ideas about the world, but also the very nature of cognitive processes (Ross, Nisbet, 1999).

The schema of the formation of intercultural competency of master’s students at KNEU is quite functional as it is based on the classical cultural theories of H. Hofstede, E. Hall, E. Hirsch, S. Ting-Toomey, H. Triandis, F. Trompenaars, R. Lewis and others.

In our opinion, the course is an innovative theoretical and methodological complex that meets the requirements of synergetic and systemic education. It consists of the scientific, educational, and cultural components which are fused into a monolithic unit by a communicative linguistic trajectory. The basis of intercultural didactics encompasses a number of directions: detailed descriptors of goals and values of the academic process in each group of learners; culturally specific features of cognitive activity; diverse styles of training; specifics of pedagogical discourse; control and measurement the level of intercultural competency and cultural intelligence (CQ) of both the learners and the educators (Sluchaina, 2023).

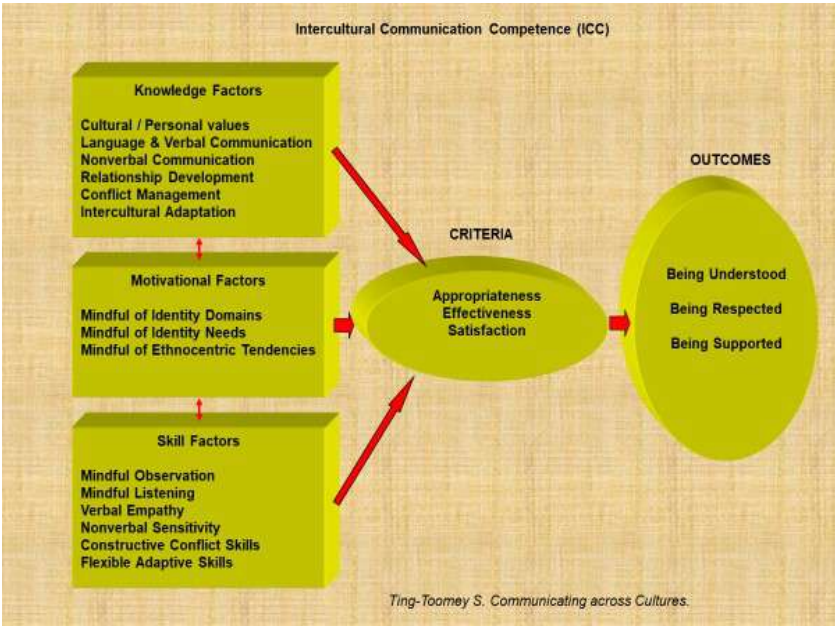

Fig. 3. Intercultural Communication Competence

S. Ting-Toomey's integrative model of intercultural competence portrays a cultural interaction as a motivation to communicate, skills to communicate, and knowledge which is learned and applied in a sensitive manner (See Fig. 3.)

The researchers believe that the formation of Intercultural Competency of the future leaders in the sphere of international economics and management can be facilitated by the linguistic and intercultural environment of a higher education institution (Lnenicka et al., 2020). The IC is understood as a condition of the subject context of the future professional work of students (Slamet et al., 2021). Despite this, the teacher's function is essential in the educational communicative space, and their work should be aimed at forming an appropriate atmosphere of mental support for students at a modern university (Alexandrova N., Sluchaina L., Shevchenko O., 2016).

Therefore, the course helps students develop not only the awareness of intercultural communication but also introduces students to various communicative strategies that contribute to intercultural interaction. Therefore, the coordination of educational programs makes it possible to apply the capabilities of certain educational disciplines in practice.

The organizational schema of pedagogic provision for the development of Intercultural Communication Competency at KNEU comprises: 1) exploration of key scientific theories and approaches 2) generating the system of didactic principles of intercultural training 3) study of foreign and domestic pedagogic experience in teaching and learning Intercultural Communication 4) design of the model of the Intercultural Communication Competency 5) accumulation of intercultural and interdisciplinary content of training 6) specification of training practices and forms of training 7) development of the syllabus and methodological recommendations 8) development of the assessment kit 9) design of a culturally adapted distance course 10) design of the digital simulator of intercultural interactions.

Since the course is taught at the Faculty of International Economics and Management, the competency of intercultural communication is integrated into the Standards of Higher Education majoring in appropriate branches of science.

Thus, the matrix of some competencies and learning outcomes of IC to be formed in accordance with the Standard in International Economy (2019), for instance, is as in *Table 1*.

Competencies	Learning outcomes
The ability to communicate with representatives of other professional groups at different levels (experts in various fields of knowledge/types of economic activity)	Communicate freely on professional and scientific issues in national and foreign languages orally and in writing
The ability to act on the basis of ethical considerations (motives)	Assess possible risks, socio-economic consequences of management decisions
The ability to develop emotional intelligence in the paradigm of behavioral economics and ensure the convergence of personal and corporate interests	Be able to develop emotional intelligence in the paradigm of behavioral economics and ensure the convergence of personal and corporate interests
The ability to manage changes and establish partnerships, to form and successfully manage the work of a team based on the principles of trust, personal responsibility and time management	Demonstrate the ability to independently manage changes and establish partnerships, form and successfully manage the work of a team based on the principles of trust, personal responsibility and time management
Ability to professional communication in the field of economics in a foreign language	Communicate freely on professional and scientific issues in national and foreign languages orally and in writing

Table 1. Matrix of competencies and learning outcomes of IC in accordance with the Standard in International Economics

Table 2 shows the integrated schema which correlates the learning outcomes of IC with the teaching methods, learning practices and assessment tools in the areas of knowledge, skills, communication, autonomy and responsibility of the learners. The schema has been developed by the educators of the Department of Foreign Languages and Intercultural Communication in 2019.

Learning outcomes	Teaching methods	Assessment tools
Knowledge:		
fundamental concepts of intercultural communication, methodological principles of cross-cultural analysis for researching the peculiarities of national corporate cultures in a foreign language	Analytical processing of information Interactive mini-lecture. Analytical report. Discourse. Extensive conversation on problematic issues. Report-presentation	Interactive polling. Blitz survey. Quiz. Testing. Evaluating presentation. Assessing the results of individual tasks. Essay. Control work. Exam.
specifics of cultural behavioral models and cultural value systems demonstrated by national cultures	Interactive lecture. Brain storm. Report-presentation. Case Study. PBL.	

Learning outcomes	Teaching methods	Assessment tools
causes of failures in intercultural communication and intercultural conflicts	Interactive lecture. Brain storm. Report-presentation. Discussion. Debate. Case Study.	
factors affecting the interpretation of cultural phenomena	Report-presentation. Extensive conversation on problematic issues. Brain storm. Work in small groups. Discourse.	
features of language and communication styles and strategies inherent in different cultures	Mini-lecture. Work in small groups. Discourse. Discussion. Report-presentation. Round Table Discussion. Extensive conversation on problematic issues. Case Study. PBL.	
Skills:		
apply the methodology of cross-cultural analysis to study the peculiarities of national corporate cultures in a foreign language	Debate. Discussion. Report-presentation Round Table. Extensive conversation on problematic issues. Case Study. PBL.	Interactive polling. Blitz survey. Quiz. Testing. Evaluating presentation. Assessing the results of individual tasks. Essay. Control work. Exam.
apply the methodology of cross-cultural analysis for own cultural identification	Work in small groups. Discussion. Case Study. PBL.	
conduct scientific research and produce creative ideas in the field of intercultural communications	Mini-lecture. Analytical report. Discourse. Conversation on problematic issues. Report-presentation. PBL.	
analyze the peculiarities of different corporate cultures in professional contexts and integrate into an international team, applying strategies of language and communicative behavior with a high degree of intercultural correctness	Debate, discussion. Work in small groups. Round Table Discussion. Case Study. PBL.	
demonstrate awareness of the basic principles, modern theories, concepts, technologies and methods in the field of intercultural communication	Analytical processing of information. Discourse. Discussion.	Interactive polling. Blitz survey. Quiz. Testing. Evaluating presentation. Assessing the results of individual tasks. Essay. Control work. Exam.
research and analyze in a foreign language the peculiarities of national corporate cultures using the systematic approach proposed in the works of H. Triandis, H. Hofstede and E. Hall.	Analytical processing of information. Mini-lecture. Analytical report. Discourse. Extensive conversation on problematic issues. Report-presentation. PBL.	

Learning outcomes	Teaching methods	Assessment tools
effectively integrate into an international environment, applying strategies of language and communicative behavior with a high degree of intercultural correctness	Work in small groups. Round Table Discussion. Case Study. PBL. Report-presentation. Briefing. Role play.	
demonstrate research skills and the ability to identify scientific and practical problems, prepare scientific texts on intercultural communication and carry out public approval of research results in a foreign language	Analytical information processing Briefing. Analytical report. Discourse. Extensive conversation on problematic issues. Report-presentation. PBL.	
3. Communication:		
conduct a logical, structured discourse on the basis of partnership within the negotiation process	Analytical processing of information. Referral Debate. Discussion.	Interactive polling. Blitz survey. Quiz. Testing. Evaluating presentation. Assessing the results of individual tasks. Essay. Control work. Questionnaire. Exam.
participate in conferences on academic and professional issues	Report-presentation. Debate. Discussion.	
to have the etiquette of language communication in academic and professional situations	Interactive lecture. Work in small groups. Brain storm. Case Study	
react flexibly to the course of events and adapt to changes in the intercultural environment	Work in small groups. Brain storm. Case Study. Role play.	
communicate freely in formal and informal conversation, when making transactions to receive certain services, during interviews	Work in small groups. Brain storm. Case Study.	
understand how key values, beliefs and behavior in the academic and professional environment of Ukraine differ when comparing one culture with another	Analytical processing of information. Referral Debate. Discussion	
understand different corporate cultures in specific professional contexts	Work in small groups. Brain storm. Case Study. Interactive forum.	
apply intercultural understanding in the process of direct oral and written communication	Work in small groups. Brain storm. Case Study. Role play.	

Learning outcomes	Teaching methods	Assessment tools
Responsibility and autonomy:		
independently monitor the development of one's own cultural intelligence (CQ)	Interactive forum. Interactive questionnaire.	Interactive polling. Blitz survey. Quiz. Testing. Evaluating presentation. Assessing the results of individual tasks. Essay. Control work. Questionnaire. Exam
analyze foreign language sources of information to obtain data necessary for performing professional tasks and making professional decisions	Analytical processing of information. Referral Debate. Discussion.	
find independently the information in a foreign language, using the library catalog, reference books, dictionaries and the Internet for this purpose	Analytical processing of information. Referencing.	

Table 2. Методичні рекомендації щодо викладання навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація»

The above schemata reflect the pedagogical philosophy in which the formation of the in-demand *soft skills* is integrated into the process of acquiring procedural knowledge at the macro level and creates a reliable basis for training KNEU's masters as competitive participants in the international labor market at the micro level (Sluchaina, 2020).

Assessment of learning achievements. This study attempts to give theoretical support to the methods of assessing the masters' learning achievements in Intercultural communication and measuring their Cultural Intelligence (CQ).

The system of higher education in Ukraine has been transformed in accordance with the provisions of the Bologna Convention with the aim to form a personality able to perform efficiently in the dynamic, non-linear, globalized world.

The experience of the countries that have joined the Bologna process, gives reasons to single out the following general aspects of the evaluation and assessment system at a modern university:

- introduction of complex evaluation and assessment systems, various scales and criteria for diagnosing the outcomes of the academic process;
- strengthening the role of the current evaluation practice;
- transparency of the educational process, students' awareness of the content of the syllabi and academic schemata;
- provision of tools for self-monitoring and self-assessment;
- emphasis on test technology (on-line testing and other digital instruments).

The issues of evaluation and assessment of learning achievements in higher education were studied by domestic and foreign scholars (Iurieva K., O. Tishchenko, M. Yevtukh, E. Luzyk, A. Kolot, L. Dybkova, G. Golub, V. Kokkota, N. Krylova, L. Oderii, N. Yatskanych, T. Kolbina, K. Ingenkamp, N. Gronlund, R. Milrud, C. Stansfield, D. Kenyon, J. Clark, J. Liskin-Gasparro, Griffit et al., D.K. Deardorf, etc.).

The assessment inventory at KNEU is based on the law of Ukraine «On Higher Education» 2014, which contains a set of innovative norms for adapting domestic educational norms to international standards. The process of adaptation is aimed at towards the unification of the Ukrainian and European diplomas on the basis of clear-cut-principles and criteria. Undoubtedly, the implementation of this policy could secure the unification of the quality of higher education as well.

The Programme of Innovative Development of the Department of Foreign Languages and Intercultural Communication envisages the student-centered linguistic training; it aims to develop high-quality business English skills and facilitates further smooth integration of students into the global business community.

Pedagogic evaluation and assessment technologies are the tools (methods, means, tasks) that make it possible to diagnose and predict the quality of training. The master's level of higher education involves the acquisition of in-depth knowledge for the effective performance of tasks of an innovative nature, therefore, the concept of evaluation and assessment of IC should be based on the scientific approaches regarding criteria, indicators and levels of its formation.

A criterion is a certain sign on the basis of which the quality of knowledge is assessed and the changes in it are also considered. The scientific literature distinguishes cognitive, motivational, axiological, and perceptual criteria for the formation of the IC are distinguished.

Ukrainian scholars specify the levels, criteria and indicators of the formation of IC as in *Table 3*.

The experts at KNEU add that the indicators of a motivational criterion are the ability to analyze one's own motives and meanings in educational activity; strive for self-improvement and self-education; humanistic orientation of views and aspirations; axiological criterion means understanding the importance of knowledge for professional improvement; having its own hierarchy of values; cognitive criterion is associated with the flexibility of thinking and awareness of psychological traits of foreign business partners (Alexandrova N., 2015).

From the point of view of foreign specialists, the system for assessing the level of Intercultural competency should consist of qualitative and quantitative components. The tools of the qualitative compo-

ment include the descriptors of the Intercultural Developmental Inventory (ICD), quotient of cultural development (CQ), Multicultural Personality Questionnaire.

Levels	Criteria and indicators
L. 1 Cognitive and epistemological level (knowledge-oriented level)	Knowledge of the theoretical foundations of intercultural communication, awareness of sociocultural information; linguistic and countries lore; knowledge of foreign languages.
L. 2 Axiological and motivational level (value-oriented level)	Ability to respect cultural identity; willingness to tolerate and cooperate; strive for systematic self-education in intercultural communication
L. 3 Reflexive level (procedural level)	Ability to perform in a multicultural team; objective self-assessment of one’s own intercultural competence; the ability to apply communicative strategies in multicultural environment
L. 4 Analytical and affective level (perceptual level)	Tolerant attitude towards partners as representatives of dissimilar cultures; empathy in intercultural business communication; willingness to cooperate internationally

Table 3. Levels, criteria and indicators the formation of intercultural competency (retrieved from Gnatenko Ya. 2021)

Intercultural Communication and Collaboration Appraisal is considered a qualitative indicator of the IC level (Griffith R. et al., 2016).

Some of the interactive Questionnaires based on the above methodologies have been uploaded to the site of the Department of Foreign Languages and Intercultural Communication and widely used with the aim of measuring the level of IC and IQ both of the participants of the academic process (See Annexes).

In 2017, motivational and personal criteria were checked using an anonymous questionnaire. Respondents (50 people) had to answer questions about self-analysis of their own abilities to perceive IC. At the cognitive stage, the grades obtained by the representatives of the focus group during their studies at the previous courses were taken into account. The communicative criterion was formed on the basis of standard situations simulated in communication with the foreign students (from Ghana, Zimbabwe and Tanzania) who also voluntarily agreed to participate in the study. All this made it possible to formulate a general impression of the initial level of mastery of intercultural competency in a focus group of 50 students. The majority of respondents (32 out of 50) did not express a desire (motivation for actions) to acquire cross-cultural competence. Simulated situations demonstrated that it was difficult for students to es-

establish communication and act as managers of a simulated division of foreigners, to resolve conflict situations in a cross-cultural environment. Only 8 people managed this task at a high level. There was also an issue of understanding the culture of communication, because there wasn't much previous experience of communication with foreigners. The obtained data are summarized in *Table 4*.

Level	Experimental group. Initial stage
High	25.6
Average	30.8
Low	43.6

Source: compiled by the authors.

Table 4. Levels of intercultural competence among students majoring in International Economic Relations

In 2020, significant progress was achieved after the implementation of the indicated pedagogical conditions and a detailed study of the course on Intercultural Communication.

The conducted questionnaire showed that the students understood the importance of the ability to work in an intercultural environment, realized the key needs and motives in the content of intercultural competency. Progress in communication was also noted by foreign students (from France and Germany), which indicates an improvement in the communicative criterion of the studied group. All this made it possible to form an idea about the relevance of measuring the level of IC in a focus group of 50 students. Most of the students improved their performance, mostly understanding the essence of working in a multicultural environment. Simulated situations demonstrated that students mostly know how to establish communication in a cross-cultural environment, resolve conflicts and motivate them to perform their duties well. Only 6 people failed this task (Alexandrova N. et.al., 2023) The obtained data are shown in *Table 5*.

Table 5. Levels of intercultural competence among the students majoring in International Economic Relations

Level	Experimental group. Control stage
High	35.6
Average	41.8
Low	22.6

Source: compiled by the authors.

In the process of intercultural training, our specialists have developed a variety of diagnostic tools which can secure the holistic system of assessment technologies that would fully correspond to the theoretical and scientific approaches outlined above. As an example, we present two samples from the documentary support of the course and schemata for evaluating learning achievements from the course Intercultural Communication course. *See Tables 7-8.*

Sample 1) Assessment of learning achievements of an individual module

Module 6. High Context vs Low Context Cultures. Communicating Non-Verbally.

№	Areas	Tasks	Time limits	Assessment tools	Points
1	M 6. Questions for self-assessment	Read the lecture and answer the questions for self-assessment	15 May, 2022	Blitz-polling	1
2	M 6. Case studies	Comment on the cultural failures of the cases	15 May, 2022	Typing test	1
3	M 6. Forum	Watch the video and take part in the interactive forum	15 May, 2022	Interactive discussion forum	2
4	M 6. Individual task	Prepare a report and a PowerPoint presentation	15 May, 2022	Evaluation metric (the criteria posted to Moodle)	2
Total				6	

*Table 7. Intercultural Communication. Distance Course.
Available at <http://193.110.163.11/moodle/course/view.php?id=266>*

2) Assessment of learning achievements of an individual term

Topics	Points
Topic 7. Masculine and Feminine Cultures	6
Topic 8. Uncertainty Avoidance	6
Topic 9. Cultural Attitude towards Corruption	6
Topic 10. Communicative strategies	6
Topic 11. Presenting internationally	6
Topic 12. International Negotiations	6

Topics	Points
Total current assessment	30
Module Control	10
Individual task	10
Optional Individual tasks (one task per term)	
1. Functional Topic Presentation	10
2. Essay. Survey of Scientific Resources	10
3. Project work	10
4. Multimedia Report of an Individual Research	10
5. Participation in the Annual Scientific Conference «Strategies of Intercultural Communication at a Modern University» (abstract, report at a plenary session)	10

*Table 8. Intercultural Communication. Distance Course.
Available at <http://193.110.163.11/moodle/course/view.php?id=266>*

It is worth mentioning that technological breakthroughs at the beginning of the 21st century have not only accelerated the pace of the intercultural interactions but also have provided greater opportunities for their implementation which adds topicality to any research into the sphere of cultural adjustment to digital novelties.

As the educators at KNEU continue to work with increasingly diverse audience, their roles have become more complex in achieving not only the intercultural but also the interpersonal demands of the learners. The basis of such intercultural didactics encompasses a number of directions: detailed descriptors of goals and values of the academic process in each group of learners; culturally specific features of cognitive activity; diverse styles of training; specifics of pedagogical discourse; evaluation and measurement of learners' achievements. The above arguments make us believe that the developed intercultural competence and cultural intelligence have become indispensable attributes of Ukrainian teachers' professional profile.

At present, the concept of modern education is being reconsidered with the purpose of addressing the challenges of digital epoch promoting an awareness of new realities and improving to this end both curriculum design and teacher education.

This idea is reflected in a number of international documents. In 2022, the Ukrainian Government adopted The Strategy of the Development of Higher Education for 2022-2032 with the aim of harmoniz-

ing the system of national education with the international economic, social, and cultural space.

Therefore, the development of intercultural competence in the context of the cultural intelligence (CQ) framework is relevant to all participants of the educational process, both to the teachers and the learners.

The following theoretical assumptions give the scientific background to the practical intercultural training: 1) the definition of Cultural Intelligence (CQ) as an «individual's capability to function effectively in situations characterized by cultural diversity» given by Ang & Dyne (Ang, S., & Van Dyne, L., 2008); 2) the definitions of four components that make up basic model of cultural intelligence listed by Earley, C.P., & Ang, S: 1. Motivational component (motivation); 2. Cognitive component (knowledge); 3. Metacognitive component (strategy); 4. Activity component (action) (Earley, C. P., & Ang, S., 2003).

Our educators hold that teachers and students engage in the academic process equally. Thus, teachers may become learners not only of their students, but also of their pedagogical practice and their roles in these culturally shaped interactions.

The platform of the annual international scientific Conference «Strategies of Intercultural Communication in Teaching Languages at Modern Universities» (the Conference) which has been held at KNEU since 2015 is a powerful tool of intercultural training for all the participants of the educational process.

The results of a deep mastery of the functional synergistic model of the formation of IC in the context of the cultural intelligence (CQ) framework are reflected in the collections of Conference materials that were organized on the following platforms:

- 2014 — Creative potential of linguistic departments at the innovative research university;
- 2015 — Linguistic and cultural discourse in the paradigm of professional education;
- 2016—Strategies of intercultural communication in linguistic education at modern universities;
- 2017—2023 – Strategies of intercultural communication in linguistic education at modern universities.

Currently, the co-founders of the project involve more than 550 authors from Ukraine and Poland; Austria and the Czech Republic; Georgia and Bulgaria; Uzbekistan and Kazakhstan; China and France; Ghana, Zimbabwe and Tanzania.

The wealth of ideas has been put forward on the panels for scholars and educators; symposia — for students and postgraduates:

- Theoretical and practical approaches to developing intercultural competence.
- Linguistic modeling of intercultural communication in globalized world.
- Multiculturalism and its trends in the context of globalization.
- Transformation of national pedagogic approaches to teaching languages at non-linguistic higher educational establishments.
- Gender Roles and Intercultural Communication.

Nine collections of the articles have been published so far. They highlight theoretical and practical issues in the sphere of intercultural communication and outline modern transformational trends within national and European language teaching strategies and standards. Special emphasis is put on the research dealing with linguistic modelling of intercultural communication in modern globalized world where the academic process is viewed as a multidisciplinary entity in higher education.

The Conference is the implementation of the University's innovative policy in the sphere of teaching and learning culture, its conceptual schema and practical specifics. The Conference has become is a unique and influential instrument of the development of Intercultural Competence and Cultural Intelligence of all the participants of the educational process, the Ukrainian and the foreign ones.

The fruitful work of the Conferences in the period from 2014 to 2023, resulted in a number of practical recommendations:

- the concept of intercultural communication requires the support of a balanced interdisciplinary space with the involvement of the teachers and learners in the university, inter-university, national and global cultural society.

- in the modern globalized space, a linguistic personality is formed by various factors. In this context, the following issues have to be continuously in the focus of academic activity:

- enhancement of discourse competency of modern professionals as skilled communicators, problem solvers and conflict managers;
- improvement of intercultural competency through the linguistic and interdisciplinary course based on innovative educational technologies;
- development of the research competency (RC) in the process of intercultural training;
- design of digital resources of communication with the appropriate methodological support;
- development of a comprehensive and flexible approach to standardization of the quality of education and its documentary support.

The students have contributed immensely to the scientific success of the Conference. They students carry out their own research within the framework of the scientific projects (sixty drafts within seven projects so far).

Students' scientific activity in the process of intercultural training is based on the fundamentals of scientific research methodology, modern pedagogic and information technologies. From our point of view, such activity fosters the development of the skill to generate, optimize, manage and improve one's own methods of conducting research in a foreign language.

In 2019, the scholars of the Department of Foreign Languages and Intercultural Communication investigated the peculiarities of changes in the motivational provision of research activities of students. *See Table 9.*

Table 9. The state of development of the motivational provision of student research, carried out in the process of teaching a foreign language based on the results of the experiment (in%)

Level indicators					Control group			
	B	M	S	H	B	M	S	H
The professional orientation of research in the process of teaching a foreign language	2,0	18.0	40.0	40.0	4.0	32.0	40.0	24.0
Motives for research activity	–	14.0	50.0	36.0	6.0	24.0	44.0	26.0
Attitude to the language and culture of the country language of which is studied	–	16.0	50.0	34.0	–	24.0	46.0	30.0
Attitude to the pedagogical technology of teaching to carry out research in a foreign language	–	18.0	54.0	28.0	–	24.0	52.0	24.0
Activity in classroom and extracurricular teaching of carrying out research in a foreign language and applying pedagogical technologies	–	22.0	52.0	26.0	4.0	30.0	48.0	18.0
Satisfaction from the results of the research	–	16,0	50,0	34,0	–	26,0	48,0	26,0

Source: compiled by the authors.

Qualitative analysis in *Table 9* shows the difference in the levels of motivational provision of research activity of students of control and experimental groups, which we associate with special work on the introduction of such didactic conditions in the educational process as a complex impact on the motivational, need, cognitive and linguistic spheres of the student’s personality through systemic application of interdisciplinary connections and communicatively oriented technologies (Alexandrova N., Sluchaina L., 2019).

The online international scientific conference is a specific method of cross-cultural interaction. In the process of joint scientific research, students learn to apply cultural in a practical context. During presentations, they use performative technologies and visualization of the cultural image of a particular country. So, several joint articles were prepared by Ukrainian and African students within the project «KNEU as a Centre of Cross-Cultural Networking for Master’s Students».

Ukrainian and Ghanaian Business Cultures through the Perspective of Hofstede’s 6-D Model Ukrainian and Zimbabwean Business Cultures in the Lens of Hofstede’s 6-D model	Yavoryna M. (Ukraine) Gilbert Mbroh (Ghana) Sydoryshyna Y. (Ukraine) Pauller Matsatsa (Zimbabwe)
Ukraine and Tanzania: Cultural and Business Perspectives	Marchuk S. (Ukraine) Kapinga D. (Tanzania)

Available at
http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/25078/zb_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y

This example proves that the methodology of cross-cultural analysis can be mindfully applied by the representatives of different nations to develop rapport in particular settings; use relevant communication strategies and devise solid scientific products.

Conclusion

As it was possible to establish from empirical research, the developed *Intercultural communication* course taught at the Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman contributes to the development of students’ understanding of the importance of intercultural communication and its role in conducting modern business. At the same time, based on the use of modern approaches, it was possible to establish that the majority of students who attended this course

have an average or high level of intercultural competence, which will facilitate their employment in international companies in the future. Therefore, properly formed pedagogical conditions and the use of modern innovative teaching methods contribute to the improvement of intercultural competence, which is a significant prerequisite for the formation of soft skills for future top managers of international corporations. There is a direct dependence in the formation of soft skills and psychological characteristics of the individual. In particular, multicultural competence is more accessible to persons with developed emotional intelligence who are able to quickly adapt to work in a cross-cultural team. Despite this, the current realities of the labour market and education indicate that all managers are able to develop social skills through the use of intercultural competence. At the same time, a promising problem for further research is the application of the potential of ICC course in the sphere of risk management and conflict resolution.

References

(Foreign sources)

1. Alexandrova N., Sluchaina L., Shevchenko O. Development of Master Students' Intercultural Competence at an Economic University. *European Humanities Studies: State and Society*. East European Institute of Psychology. The Faculty of Social Sciences, Pomeranian University in Slupsk. Slupsk, Poland. 2016. №3. P. 90–103.
2. Alexandrova N., Shevchenko O., Kapustina O., L. Sluchaina. Intercultural competence as a condition for the formation and development (improvement) of soft skills for future top managers of international financial corporations. *Economic Affairs*. May 2023. Vol. 68(Special Issue). pp. 711–717. DOI: 10.46852/0424-2513.2s.2023.12
3. Alexandrova N., Sluchaina L. Formation of Research Competence of Future Economists in the Process of Mastering Foreign Languages. 2019. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. Volume IX Issue 8(38). pp. 2517-2530. DOI:10.14505/
4. Alfandary P. PRA Cross-Cultural. 2014. URL: <https://www.pra-crosscultural.com/>
5. Al-Rodhan N.R.F., Stoudmann G., 2006. Definitions of Globalization: A Comprehensive Overview and a Proposed Definition. Geneva Centre for the Security Policy. Program on the Geopolitical Implications of Globalization.
6. Ang, S., & Van Dyne, L. (Eds.) (2008). Handbook of cultural intelligence: Theory, measurement, and applications. New York, NY: M. E. Sharp.
7. Beck, 1992; Berger & Huntington, 2003; Pieterse, 1996). Berger, P. L., & Huntington, S. P. (Eds.) (2003). Many globalizations: Cultural diversity in the contemporary world. Oxford: Oxford University Press.

8. Bell D. *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books, 1976.
9. Bertalanffy, Ludwig von. (1962). *General System Theory: A Critical Review*. *General Systems* 7: 1–20.
10. Broo D., Kaynak O., Sait S. Rethinking engineering education at the age of Industry 5.0. *Journal of Industrial Information Integration*, 25 (2021), pp. 1–8.
11. Carayannis, E.G., Morawska-Jancelewicz, J. The Futures of Europe: Society 5.0 and Industry 5.0 as Driving Forces of Future Universities. *J Knowl Econ* 13, 3445–3471 (2022). DOI: 10.1007/s13132-021-00854-2
12. Castells M., 1996. *The network society* (469 vols). Oxford: Blackwell.
13. Cherng, H.-Y.S., Davis, L.A. (2019). Multicultural Matters: An Investigation of Key Assumptions of Multicultural Education Reform in Teacher Education. *Journal of Teacher Education*, 70(3), pp. 219–236.
14. Cleveland M., Bartsch F., *Global consumer culture: epistemology and ontology*, 2019, London: Emerald Publishing Limited; *International marketing review*, 2019, Vol.36 (4), pp.556–580.
15. Cole M., Scribner S. (1997). Developmental theories applied to cross-cultural cognitive research. Laboratory of Comparative Human Cognition. Rockefeller University. New York.
16. D'Andrade R.G., The Cultural Part of Cognition. *Cognitive Science*. Vol. 5. Issue 3. July-September 1981, pp. 179-195. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0364-0213\(81\)80012-2](https://doi.org/10.1016/S0364-0213(81)80012-2)
17. Ember, C.R. (1988). *Guide to Cross-cultural Research Using the HRAF*. New Haven: HRAF Press.
18. Featherstone M. *Undoing Culture, Globalization, Postmodernism and Identity*. (London: Sage, 1995), pp. 6–7, as cited in *Culture Communities: Some Other Viewpoints*, Issues in Global Education, Newsletter of the American Forum for Global Education, Issue No.158, 2000.
19. Earley, C. P., & Ang, S. (2003). *Cultural intelligence: Individual interactions across cultures*. Stanford, CA: Stanford Business Books.
20. European Parliament. Committee on Culture and Education. Resolution on the role of intercultural dialogue, cultural diversity and education in promoting EU fundamental values. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2015-0373_EN.html
21. Frendo E. (2005). *How to Teach Business English*. Pearson Education Limited.
22. Ghemawat P. *Strategies for Higher Education in the Digital Age*, 2017. *California Management Review*. Volume 59. Issue 4. DOI:10.1017/9781316678503
23. Griffith R. et al. *Assessing Intercultural Communication in Higher Education: Existing Research and Future Directions*. Wiley Online Library, 2016. Retrieved from online.library.wiley.com/doi/10.1002/ets2.12112/
24. Hofstede G. *Cultures and Organizations: Software of the Mind*. Intercultural Cooperation and its Importance for Survival, Harper Collins Publ, 1991.

25. Hall E. T. *Beyond Culture*, Anchor Books, 1977.
26. Ilesanmi O. What Is Cross-Cultural Research. *International Journal of Psychological Studies*. Vol.1. No 2, 2009. URL: [https://www.academia.edu/84133633/What is Cross cultural Research](https://www.academia.edu/84133633/What_is_Cross_cultural_Research)
27. Kasinathan P. Realization of Sustainable Development Goals with Disruptive Technologies by Integrating Industry 5.0, Society 5.0, Smart Cities and Villages Sustainability 2022, 14(22), 15258. DOI:10.3390/su142215258
28. Kaur, D., Batra, R. (2018). Effectiveness of Training and Soft Skills for Enhancing the Performance of Banking Employees. *Prabandhan: Indian Journal of Management*, 11(9), article number: 38.
29. Kjeldgaard D. & Askegaard S., 2006. The Glocalization of Youth Culture: The Global Youth Segment as Structures of Common Difference, *Journal of Consumer Research*, Oxford University Press, vol. 33(2), pp. 231–247, July. DOI: 10.1086/506304
30. Kluckhohn F., Strodtbeck F. Variations in Value Orientations. Evans-ton, IL, Row, Peterson, 1961.
31. Levinson D. and Ember C.R., 1996:261. Comparative Method. *Encyclopedia of Cultural Anthropology*: New York: Henry Holt.
32. Lněnička M., Kopackova H. Big and open linked data analytics: a study on changing roles and skills in the higher educational process. *International Journal of Educational Technology*, 17(1):30, 2020. DOI:10.1186/s41239-020-00208-z
33. Matsumoto, D. (2002). American-Japanese cultural differences in judgements of emotional expressions of different intensities. *Cognition and Emotion*. 16 (6), pp.721–747.
34. McLuhan, M. (1963). The Gutenberg Galaxy: The Making of Typo-graphic Man. *Modern Language Review*, 58(4), 542. DOI:10.2307/3719923
35. Meunier S., Jacoby W. Europe and the Management of Globalization: Defensive and Offensive Responses to Globalization Pressures, 2010, *Journal of European Public Policy* 17(3). pp. 299–317. DOI:10.1080/13501761003662107
36. Molina S. Ch. Romanticizing Culture: The Role of Teachers' Cultural Intelligence in Working with Diversity. *The CATESOL Journal* 24.1 2012/2013. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1111874.pdf>
37. Nagy K., Hajrizi E. Building pillars for adapting Society 5.0 in post-conflict countries/IFAC-PapersOnLine, 52 (2019), pp. 40–45.
38. Ritzer G., & Atalay Z. (Eds.) (2010). Readings in globalization: Key concepts and major debates. John Wiley & Son.
39. Slamet, et al. 2017, The Implementation of Multicultural Values in The Education Institution, *Journal of Education Development*, p-ISSN: 2085–4943, e-ISSN: 2502–4469, Vol: 5, No. 1, February 2017, p.118–127.
40. Ross L., Nisbet, R.I. (2011). The Person and the Situation: Perspectives of Social Psychology. Pinter & Martin; 2nd edition.
41. Teun A. van Dijk. (2008). Discourse and knowledge: a sociocognitive approach Van Dijk, T. A. Cambridge University Press.

42. Ting-Toomey S. (1994) *Communication across Cultures*, Guilford Press No.4.
43. Toffler. A. *Future Shock*. New York: Random House, 1970.
44. Tomlinson, J., 2003. *Globalization and culture*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
45. Triandis H. *Individualism and Collectivism*. Boulder, CO, Westview Press, 1995.
46. Trompenaars F. *Riding the Waves of Culture: Understanding Cultural Diversity in Global Business*, 1st ed., Chicago, IL, Irwin Professional Publishing, 1993.
47. Watson J.L. 2002. *Globalization and Culture*. Center for International Affairs at Harvard University (Available at <https://wcfa.harvard.edu/publications/globalization-and-culture>)
48. Webster, F. What is an information society? In *Theories of the Information Society*, 3rd ed. New York: Routledge. (2006). Chapter 2. (pp. 15–31).
49. Yeganeh H. *An Analysis of Emerging Patterns of Consumption in the Age of Globalization and Digitalization*. 2019 Fortune Institute of International Business. Sage journals. DOI: 10.1177/2319714519873748 journals.sagepub.com/home/fib

Ukrainian sources

1. Александрова Н.М. Формування управлінської культури майбутніх викладачів економіки в економічному університеті: *дис. ... канд. пед. наук*: 13.00.04. Київ, 2015. 379 с.
2. Іванова І.В. Формування культурологічної компетентності майбутніх фахівців бізнес-сфери у процесі навчання іншомовного професійного спілкування. *Вісник Житомирського державного університету*. Педагогічні науки. 2008. С. 45–46.
3. Gnatenko Ya. Formation of intercultural competence of future bachelors in international economics in the process of professional training. Thesis for gaining the scientific degree of a candidate of pedagogical science in specialty 13.00.04 — Theory and methods of professional education. Poltava, Korolenko National Pedagogical University. 2021. 23 p.
4. Колот А.М., Герасименко О.О. Сфера праці в умовах глобальної соціоекономічної реальності 2020: виклики для України. Київ: Фонд ім. Фрідріха Еберта в Україні, 2020. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/33773> (дата звернення 22.08.2023)
5. Kyrysiuk A., Kapranov Y., Izotova N., Vasko R., Korolyova A., Shutova M., Savchuk R., Gnezdilova Ya., Babelyuk O., Cherkhava O. *Language. Culture. Discourse: monograph* / R. Vasko and others. Kharkiv: PC TECHNOLOGY CENTER, 2022. 172 p. URL: <http://monograph.com.ua/pctc/catalog/view/978-617-7319-60-2/132/482-2>
6. Случайна Л.О. Інтегративність методологічних засад формування соцікультурної компетенції у викладанні іноземної мови в економічному ВНЗ. *Стратегії міжкультурної комунікації в мовній освіті сучасного ВНЗ*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Київ,

15 березня 2016 р. / КНЕУ, Київ. С. 205–207. URL: <http://193.110.163.202/bitstream/handle/2010/18544/205-207.pdf?Sequence=1&is>

7. Случайна Л. Cultural Intelligence as an Attribute of a Teacher's Professional Profile. *Мова та культура в просторі новітніх технологій: проблеми сучасної комунікації*: зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. у рамках V Міжнародного симпозіуму «Соціокультурний дискурс глобалізованого світу: наука, освіта, комунікація», Київ, 23 березня 2023 р., Національний авіаційний університет, Київ. С. 102–104. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/59452>

8. Случайна Л. Cognitive, sociocultural and discursive components of communication in digital society. *Наративи сучасної України у світовій геополітиці*: зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 18-19 травня 2023 р., КНЛУ, Київ. Ч. 1. С. 443–445.

9. Случайна Л. Міжкультурна комунікація – IEF66007E – Дистанційний курс. URL: <http://193.110.163.11/moodle/course/view.php?id=266>

10. Методичні рекомендації з організації вивчення навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація». / Укладено відповідно до Робочої програми навчальної дисципліни «Міжкультурна комунікація». К.: КНЕУ, 2023.

ANNEXES

Samples of interactive activities:

1) TESTING CULTURAL INTELLIGENCE

(https://docs.google.com/forms/d/1dMuaqJfWOFDXMZZLLQgKFxCmaQbdjiXjX6j28GBSm0w/edit?usp=forms_home&ths=true)

Cultural intelligence CQ is defined as an individual's capability to function and manage effectively in culturally diverse settings. *Ang, S., & Van Dyne, L.*

I am conscious of the cultural knowledge I use when interacting with people with different cultural backgrounds *

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Or

I am aware of fundamental cultural theories and find them of great practical value *

- ☐ Yes
- ☐ No
- ☐ Or

2) GETTING FEEDBACK

(https://docs.google.com/forms/d/1-rLw86_ez_dSv1MP0v1wWY-t4n3pFpDw3J2JhpTp8tU/edit)

Розділ 1 з 7

Course on ICC and Instructor Evaluation

The instructor affected my attitude toward intercultural communication during this course

- ☐ Strongly disagree
- ☐ Disagree
- ☐ Agree
- ☐ Strongly Agree

The instructor encouraged discussion that helped students think critically.

- ☐ Strongly disagree
- ☐ Disagree
- ☐ Agree
- ☐ Strongly agree
- ☐ Інше...

3) ANALYSIS OF THE CASE

Прийнято відповідей

Здано на оцінення

Оцінено

Студент може редагувати свою роботу

Cultural analyses based on Hall's views

Case 1.

In this case, besides the difference between directness and indirectness, the failure also results from people's patterns of thought from the two different contexts. George Hall, coming from a culture of low-context has set his purpose at the very beginning of their communication. Thus all the words he used to convey his meaning go to the object directly, and in his context, the purpose of communication or what the two talking about is involved in the situation that they may cooperate in the future. So when hearing: "That would be interesting." "Why don't you come by tomorrow." He takes it as an indication of allowance. However, Mr. Li, who comes from a low-context, didn't take their talking seriously. For him, one-time communication doesn't mean they will have future cooperation. And he supposes George will not take his words directly when he uses an indirect refusing way.

4) INTERACTIVE FORUM

Temporal orientation of the students of KNEU: options to choose

Термін спливає: Friday 4 March 2022 18:50 PM

Express your opinion about the Temporal orientation of the students of our University and describe the way you manage your time in 100 words.

5) ESSAY

Питання 1

Завершено

Макс. оцінка
до 6,00

Відмітити
питання

Редагувати
питання

Listen to Amy Cuddy's lecture "Fake It Till You Make It" at TED Talk and write an essay on how body language can change human life. Give the examples of the role of non-verbal communication in different cultures. Correlate your ideas with High/Low Context cultural variable.

How body language affects our life

Our posture and body language have an impact on everything: our life, feelings, thoughts, emotional state and so on. There is a close connection between our thinking and feeling. We can influence feelings by changing our thoughts. But we can also influence our thoughts and feelings through our body language.

6) DRAGGING TEST

Питання 1

Відповіді ще не було.

Макс. оцінка до 1,0

Відмітити питання

Редагувати питання

- 1) The tactics of showing a strong negative physical reaction to your interlocuter's proposal is .
- 2) The tactics of using a ridiculously high, or ridiculously low opening offer that is unlikely be achieved is .
- 3) The tactics of taking advantage of competitive nature and pitting multiple parties against one another is .
- 4) The tactics of asking for proportionally small concessions that haven't been discussed previously just before closing the deal is .
- 5) The tactics when one member of the team makes extreme or unreasonable demands, and the other offers a more rational approach is .
- 6) The tactics of pretending that an issue under discussion is of little or no importance to you is .
- 7) The tactics of adding to further concessions each time the agreement goes through a different level of authority is .
- 8) The tactics of pursuing a set of terms to the point at which the other negotiating party must either agree or walk away is .
- bogey flinching
- good guy/bad guy highball/lowball
- brinkmanship auction
- nibbling defence in depth

7) MULTIPLE CHOICE TEST

Питання 2

Відповіді ще не було.

Макс. оцінка до 2,0

Відмітити питання

Редагувати питання

Which of the following is not a difference between individualist and collectivist cultures :

- ☐ a. a low-context communication style is typical of individualist cultures.
- ☐ b. harmony is highly valued in collectivist cultures.
- ☐ c. self-promotion is encouraged in collectivist cultures.
- ☐ d. public-speaking skills are perceived as useful in an individualist culture.

Лариса Случайна

Навчання культури та вивчення культури в інноваційному університеті: концептуальний план і практичні особливості

Проаналізовано вплив глобалізації та цифровізації на культуру та міжкультурну комунікацію в перші десятиліття 21 століття. Представлено огляд фундаментальних теорій, у яких досліджено культурні системи та виміри, запропоновані відомими культурологами. Матеріал розглянуто через призму міждисциплінарного підходу та методології кроскультурного аналізу для дослідження цінностей, вірувань і моделей поведінки, притаманних національним культурам. Акцентовано на концепції викладання міжкультурної комунікації та навчання культури, що допомагає студентам з України отримати необхідні м'які навички й подолати виклики спілкування з представниками інших культур в умовах інформаційного суспільства.

Ключові слова: інформаційне суспільство, міжкультурна взаємодія, виміри культури, міжкультурна обізнаність, міжкультурний інтелект, освітні компетентності, дидактика міжкультурної підготовки, сучасний університет.

OPTIMIZATION OF THE PROCESS OF CREATIVE PROJECTS WRITING (PRACTICAL RECOMMENDATIONS FOR BUDDING RESEARCHERS)

This paper describes what a project is. The assistance in selecting a topic has been provided. The issues of choosing too broad or too narrow a topic have been explored. The specific suggestions for deciding upon an idea that will be of interest to students have been made. The numerous possible sources for the research, after students have selected a topic, have been pointed out. The detailed instructions for processing these sources and for finding the information students need have been given. It has been made clear that there are other resources besides books such as museums, television, films, people, and communities. The research provides the students with the specific skills, e.g. deciding what they want and need to know, taking useful notes (not copying), sifting until they have the most important and interesting information, and arranging it into the most appropriate sequence — all these aspects have been clearly discussed. Besides advice has been given for presenting students' projects in the most attractive manner that meets the teacher's requirements.

The study is filled with clearly stated ideas and precise examples. It is useful and highly recommend to students, teachers, and parents, all of whom have a concern about making projects that are of an excellent quality and that are appealing to the reader.

Key words: communicative competence, educational activities, modern specialists in the field of economics, language disciplines.

Introduction. Writing effective research papers is vital for academic success. However, obsessing aimlessly over every detail is rarely the winning strategy. A better strategy is to invest the limited time strategically in the points that truly matter.

Whether a budding researcher (in our case — a university student) is writing a creative report, an individual research project, a Master thesis, or a manuscript for scientific publication, there must be someone who will help him to write a better paper in less time. If not a teacher, it can be a book or a manual — a kind of a guide for the research student producing a written project. It must be easy to read, full of handy hints or tips, and must guide him through the whole process from carrying out preparatory work for the project to producing the final draft. In a word it must contain help for all aspects of writing. We would like to believe, that our article will help the research student learn what makes a research paper effective and will help him follow the steps to his own groundbreaking research paper.

Main material exposition. Almost as soon as one becomes a student of the philological faculty, he or she starts writing projects. Writing a project can be a lot of fun and it is a perfect chance to say just what one wants to say. Being a first year student one might write about his favorite writer or about an exciting book he has read. In sixth grade the research student might do a project on literary movements he knows a lot about or on what it's like to be a literary critic. Putting together a project lets him share what he has learned. And it is much more interesting than filling in the blanks in his workbook. But what if the young researcher doesn't know how to get started? It can be scary to write something all by himself. He may feel confused if he does not understand what to do. The best way to begin is to figure out what a project really is. Once the research student gets the idea, he will be able to write a project on any topic.

A project is a collection of information about a specific topic. It is a way of telling other people what one has found out about it. But instead of telling them in spoken words, the research student is telling this information in writing. Of course, all the information in the project must be correct. Suppose the budding researcher read a project on how to create a poem. If the directions told him not to use rhythm and rhyme, that is what he would do. But his poem would sound terrible in the end. The research student might be pretty mad at the person who wrote down the wrong information. Or suppose the research student read a social studies project that said there are 48 states in the USA. This used to be true, but it isn't any more. He would know that the writer of this project didn't bother to find the correct information. And he might wonder if the rest of the facts in this work were wrong too.

But even if all the information is correct, a project is not just a list of facts. The facts have to be put in order so they make sense. For example, in a project on English romantic poets, the facts about the literary period they belonged to should all be together. The facts about their poetic heritage (that is the works they created) should go in another section or paragraph. An unorganized jumble of information can misinform the reader and make the project uninteresting.

Doing a project is a lot more than writing the sentences and paragraphs. The research student will spend as much time gathering his information and organizing it in a logical way as he will be writing the actual project. And the better he does each of these steps, the better his project will be in the end.

What can make his project different from someone else's? If the teacher assigns the same topic to everyone in the class, why doesn't

he get thirty projects that are exactly alike? Because no matter what the topic is, each person thinks about it in his or her own way. Suppose the teacher asks for a project on William Shakespeare's creative activity. One student might wonder in what genre he was most successful: in sonnets, comedies, tragedies or maybe historical plays. Another analyzes poet's life story. But their groupmate wants to write about his literary method or poetic genius. Though the projects are on the same topic, but the three students are interested in different details about the poet. Each project has a different point of view on the subject, and each gives the reader a new slant or look at the same topic. All these projects will include the facts about William Shakespeare, but every project won't sound exactly the same. The parts of a topic the young researcher thinks are the most interesting, are the ones, he will write the most about. The student's view of a topic and his selection of facts makes the creative assignment his very own and different from everyone else's. This is what makes a project an individual one. So, when the teacher reads thirty projects on the same subject, none of them will be exactly alike.

It is out of the question that choosing a topic — is one of the most important steps in the process of its writing. So, to organize it effectively, it is necessary to keep to some specific recommendations. How does a budding researcher decide what to write a project on? First, it should be something he is interested in. The student will do a better job and will have more fun if he picks a topic he would like to learn more about.

But what if the teacher tells the whole class to write about the same thing? This sometimes happens in Literature Studies. The research student can still make some choices of his own. Almost any topic is too big for a short project, so each groupmate can write about one part of the topic. If the project topic is, for example, «The Design of Poetry», there is lots of things that might be fun to explore. Maybe the young researcher would like to know more about the main qualities of poetry. Or he might want to write about metaphors, epithets, allegories or symbolism in the literary work. Traditional forms could also be an interesting project topic. Or perhaps he would like to discuss the information scientists have recently uncovered about the art of interpretation.

The research student can't possibly cover the whole topic given. There is just too much information than can be crammed into a project, so it is necessary to try to choose a topic that is small enough to be explained in a few pages. The whole idea of writing a creative assignment is to give some detailed information about a topic. Details make the project interesting to read. Suppose the topic is «The Art of

Fiction». The research student might decide to write about major works, written in this literary genre. But he would soon discover that there have been far too many to write about in one project. In fact, there have been many interesting fiction books in this century in the United States alone. Even if he narrowed his topic to include only US fiction masterpieces, he wouldn't have room to do much more than make a list of them. A list like this, even if he wrote it in sentences, would not make a very good project.

But how about writing on the three best US fiction books since 2000? Then the research student could tell more than just the dates and names of their authors. In his project he could compare the «force» of the three fiction masterpieces and their influence upon the reading public around the world. Or he might want to project on only one of the three best works, written in this genre. If, for example, he writes about «*The Last Samurai*»(Helen DeWitt's debut, published at the start of the century), he will be able to add many more details to his project. He can tell how many afterdiscussions there were and the reason the book was relegated to obscurity (it was overshadowed by a bad and unrelated Tom Cruise movie of the same name), and why it is celebrated by the readers more than any other book etc. He might even have room to tell a little about how people's daily lives were changed by this fiction.

Writing about a smaller portion of a large topic means that the research student can use more interesting details. This makes a better project, but he must be very careful not to make the topic too small. In such a case he might not be able to find any information about it. For example, the teacher might tell everyone to write a project on «Aesthetics in Literature». The budding researcher must choose which part or aspect of this topic he would like to write about. Suppose he decides to do his project on Oscar Wilde's aesthetic principles in poetry. But when he looks for information, he cannot find any books that tell about them. If he runs deeply into this problem, he can make his topic bigger, until he has got something he can find out about. For instance, the project on Wilde's aestheticism in poetry can be broadened to include other genres the writer created in. The research student will probably be able to find some information about aesthetic principles in author's plays or tales for children, even if he can't find out about poems. Once the student thinks of a topic for his project, it is a good idea to talk to the teacher or supervisor about it — he or she may know how much information is available to use.

Whatever topic the research student chooses, he must make sure it will not be boring to him. Writing a project takes much time and lots

of hard work. So, it is out of the question, that no one will do his best job if he starts out with a topic he does not like.

The students should follow some recommendations for finding facts which can be useful to them in the process of writing their individual creative assignments. When the beginning researcher has chosen a topic he wants, he needs to find the information he will put into his project. Digging out the facts for the project is called «doing research». It is a very important step. If the student doesn't do any research, he will not have anything to write in his project.

It is necessary to start doing research as early as possible. It may take a while to find the articles, newspapers, books or magazines the research student needs to look at. And when he has finally found them, he will need time to read all the fascinating facts, they include. Besides, when he has finished doing his research, he will still have the project to write. But where to look for information about the necessary topic? Maybe the teacher can bring some books to the classroom for everyone to use. The student may be able to find all the information he needs in these books. If not, his first step will be to visit the university reading room. The public library is also a perfect educational tool. To get the greatest benefit from it, the future author of the project must use it wisely. When he considers how often he will need the services of this institution, he can appreciate the value of becoming skilled in its procedures. The benefits from the wise use of the library are numerous, but the most important one is that pertinent references are easily located, so the precious student's time is saved. Most libraries propose a list of special instructions on how to use their facilities most effectively.

Before the research student tries to find the necessary information on the chosen topic, he can look it up in some general information books. These are usually called reference books and can be regarded as a perfect starting point for every research. As a rule, reference books can be found in the reference sections of the library or reference rooms. Such rooms also contain encyclopedias, magazines, newspapers and dictionaries of various types. But there is one unpleasant thing about them — materials in these rooms are usually not available for overnight use.

It is always a good idea for the research student to look in the front of any reference book he is using to find out when it was published. Notice, for instance, that «The 1983 World Book Encyclopedia» article on English and American poets and writers lists major writers up to 1980. If the student needs to include a more recent literary man into his project, he will have to do further research. In such a case he

should ask the librarian to recommend a reliable source (or several sources) for up-to-date information.

What other reference books can the research student use? An atlas (a book of maps) can be rather helpful, as it also has lots of interesting facts. If the project is somehow connected with climate, geographical positions of the countries, time zones, crops, climates, weather systems around the world and many other topics, an atlas may have much of the information the student needs. For any project that deals, for example, with physical information about the United States of America or the world, an atlas is a very good place to check for facts.

Another helpful reference book is a yearly almanac. It is usually a fat book that is filled with odd and unusual facts. It may contain a brief history of the United States of America and of the world, their culture and traditions, national cuisine, sports statistics, information about pets, descriptions of all the national parks, historical places, squares and lots more. When the research student has some spare time to glance through an almanac, he will be amazed at all the strange things and facts he can find out in this book.

Doing his research, the student may come across a lot of strange words he does not understand. A dictionary will tell him what they mean in different contexts and how to pronounce them correctly. Many of the larger (unabridged) dictionaries also have beautiful color pictures of the things the researcher may need to use in his creative assignment. After he has seen what the reference books have to say about the chosen topic, the research student is ready to read more and more. Encyclopedias will give him only the basic facts. But now he needs books that can give many more important details. So, how can he find them?

All libraries are set up pretty much the same way: the books are divided into *fiction* and *nonfiction*. Fiction books usually have stories in them and nonfiction books have only facts. Fiction books are arranged in alphabetical order according to the author's last name. The shelves that hold the fiction books usually have letters on them, such as «A-B», so everyone can understand where to start looking for the book he or she wants. Nonfiction books are arranged differently. Usually there are so many nonfiction books on different subjects in a library that they have to be arranged by topics. If they were put in order alphabetically by author, books on one topic would be scattered all over the library. If young researcher wants to find a book on «Specific Forms of Drama» or «English Poets and Their Creative Methods», he would have no idea where to look. Putting all the books on one topic together makes it easy to find information about that topic.

Each nonfiction book in the library necessarily has a label with a number on it. This number tells a visitor what topic the book is about. The method of using numbers to organize nonfiction books was invented by Melvil Dewey and now it is known as «The Dewey Decimal Classification System». According to this method all the books with the same number are gathered together on the same library shelf. The shelves of nonfiction books usually have numbers on them (for example «500–599»), so everyone knows where to start looking for the books he wants. For example, all the 500 books are about Drama. All the 551.2 books are about Specific Forms of Drama. If the research student wants to locate a book about the views on dramatic illusion, he would look for books labeled with the number 551.2.

But how can the student know what number his topic has? He doesn't have to walk past all the shelves hoping he will spot it by accident. There is a much easier way — he can look up his project topic either in the *card catalog* or on *microfiche*. The *card catalog* is a set of small drawers filled with index cards. There are cards for each book in the library, which are arranged alphabetically from A to Z. The visitor can look up a book under either the title of the book or the author's last name. For instance, a book about drama called «Study of Drama: Critical Essays» by Simon Sarmour, has a title card under S for «Study...». It has an author card under S for «Sarmour...». In addition, book catalog cards are filled under the topic the book is about. This book also has a catalog card filled under D for «Drama...».

If the visitor knows the full title or the author of the book he needs, he can look it up under either of these and find the book's Dewey Decimal Classification number. (like 551.2). But if he wants to see what books the library has on his project topic, he should simply look under the name of the topic to find its number. Then he will know where these books are located on the library shelves.

Sometimes the student may have trouble figuring out what the name of his topic is. If his project is on irony, satire, metonymy, metaphors, epithets, etc., he is to look up «stylistic means». There may be no cards listed under «irony, epithets, metaphors», so he can try the larger heading. But sometimes books are listed under rather strange-sounding topics. So, if the budding researcher cannot find the literature he wants, he should ask the librarian for help.

Instead of a card catalog, some libraries may have a microfiche system, in which all the catalog cards are photographed on sheets of microfilm that are easier to store. Looking up books on microfiche is exactly like looking them up in a card catalog, except that one uses a

projector to read the microfiche. If the visitor has never used one of these projectors, the librarian will show him how.

Once the research student has found out where the books on his topic are located, his task is to go to the shelves and to take a look at what is there. The title of a book gives him a clue about what is in it. As the student reads through the titles, he will see a number of books that do not sound very helpful. For example, if the topic is «Specific Forms of Drama», a book entitled «British Drama: Critical Essays», will be helpful, but the information will be limited to Great Britain. But it is probably possible to find several books that look useful. So, he should take them over to a table, look inside, and then decide which books will help him with his topic.

At the beginning of every nonfiction book there is a list of the chapter titles and the page numbers they begin on. This is called the table of contents. It is necessary to read through the chapter titles, and if among them there is at least one which seem to be just what is looked for — so, this is a book to check out. Imagine, the project might be on Modern English Poetry. In a book entitled «The Study of English Poetry», Chapter III: «Modernism» will have information needed for the project. A book's index also tells what information the book contains. Such index can be found on the last pages of many nonfiction books. It is an alphabetical listing of facts and ideas contained in the book, with the page numbers where the student can find them. For example, the index of this book tells that English Poetry is discussed on pages 168-190 and Modern Poetry is mentioned on page 183.

Sometimes a table of contents does not tell the researcher whether his topic is included in that book. At these times an index is especially helpful, because it lists everything the book talks about. Checking a book's table of contents and index saves student's precious time. He does not have to read the whole book to find out whether it has the facts he needs for his project. This is a perfect way to choose the books which can be used for the research.

But reading books is not the only way to learn about a chosen topic. A museum may be just the place to gather necessary information for the project. Many cities usually have several museums. But if one doesn't know much about the museums of the city/town where he lives, he should check the telephone directory for the addresses and phone numbers. There is sure to be someone answering the phone who can give the information about when the museum is open and what kind of things can be found in it. Some museums charge admission fees, so the visitor should ask about this. A museum of natural

history usually has exhibits about nature. In fact, anything that has to do with the surrounding world might be on exhibit. If the research student is doing a project on a topic like «Lake School Poets» (William Wordsworth, Samuel Taylor Coleridge and Robert Southey came to be known as Lake Poets since they inhabited the Lake District of England at the turn of 19th century. Their poetry was very lyrical as the poets were inspired by the beauty of nature), a natural history museum could be a good place to look for information. This museum can also provide much information when the topics of the research are like «Reminders of Humanity's Responsibility to Protect Our Planet», «The History of the Solar System and Life On Earth», etc.

Art museums often have other interesting things besides paintings. Usually they exhibit portraits, sculptures, tapes, or weavings. For example, for a project on «English National Literature and Culture», the research student should take a look at the Anglo-Saxon pieces in the art museum. Seeing a real original manuscript of the ancient English epic poem «Beowulf» might give him a whole new idea for the project. Besides the volunteer may visit a museum gift shop, which often proposes pictures of the exhibits on inexpensive postcards. He might find one that is just right for the cover of his creative project. Local city or county museums often deal with the history of a place where the author of the project lives. They have handcrafted items that were made nearby, exhibits about the environment of that area, and information about the residents who first lived in that region and so on. If, for example, the research student is doing a project on famous outstanding people who lived in his native town, the local museum may provide a lot of important and interesting information about their life stories and professional creative activities.

There are lots of special museums scattered all over the country. Depending on where the research student lives, he could be close to such museums as «Sherlock Holmes' Museum», «Charles Dickens' Museum», «Oscar Wilde's Museum», «George Washington's Museum», «Michael Jackson's Museum» or almost anyone else he can think of. These museums may turn out to be small, but the people who work in them are usually happy to help him find the information what he needs for his research work.

Everyone, who likes to watch TV, can find out facts for a project by watching different TV programmes. A special one on «Literature Studies» will give the research student lots of tips for his project on the use of literary terms and notions. News specials are also a good source of information about awarding «The Nobel Prize in Literary or Translation Studies». Televised international literary competitions

feature the most comprehensive list of creative writing competitions, prizes, honours and awards or other things that bring great esteem and high respect for writers scheduled for the next year. They will also give the information about important events for writers and even prizes for manuscripts. In a word, modern TV programmes are always packed with interesting and informative facts the research student can use in the process of writing his project.

It is out of the question, that thinking about the topic is one of the most important steps. It's great, when there is someone, the completer of a creative project can talk to, who can give him firsthand information in addition to reading about how to become a famous poet in the future or how to create a thrilling bestseller, how to interview a local literary man and how to predict what he or she can say. In one word, it is perfect to have a person who will give enough important information for the project.

It can be very helpful to listen to real people — in such a case the author of a project is hearing oral history. What is important — this is history that is told, not written in books. It is great when he hears his grandfather talk about the first book he read as a boy. Or the lady next door tells him what the library in their city was like long before this young man was born. The facts and details these people remember often are not mentioned in any books, and the young researcher can ask whatever questions he likes. A book doesn't answer him the way a real live person does. Listening to oral history makes the past come alive and everyone will feel as though he had been there himself.

All people, the research student talks to, know a lot about something. But the person who has special information for the project could also be he himself! If the teacher assigns «Writing Competitions, Prizes, and Awards for Writers in 2021» as a topic, why not write about one he has taken part in? Of course, some of the facts will be taken from reference books. But these books cannot tell what it feels like to be a participant in such an event and to win the first place prize! Including his own memories and experiences in the project or creative report can make it extra exciting.

The author of the creative assignment can pretend he is a real detective. As he searches for necessary information on his topic, he should imagine other places he might look. People are usually glad to be helpful in this process. So the main advice is — not to be afraid to explore ideas for research. In this case its completer might uncover a gold mine!

Not less important step is — outlining the object of interest. Sometimes it seems like there are too many places to look for information and it is hard to figure out where to start. Before the student runs off

to the library or asks someone for an interview, he should think about the topic. The reason he chooses this topic is that he would like to know more about it. What exactly does he want to know? If the topic is «The Image of Time Machine in English Literature» and he has read that some scientists now think it may really exist, he might popularize in his project the concept of time travel by using a vehicle or device to travel purposely and selectively forward or backward through time. What questions could the young researcher ask to get the information he wants? First, does the Time Machine really exist? What does a Time Machine do? What does it look like? What makes scientists think it can travel through time? What is stored in Time Machine backup? Does Time Machine use a lot of memory? How far back does Time Machine save? What does «Time Machine» mean, anyway? The answers to these questions will be the information the author of the project needs to write it.

But how will the student keep track of all this important information? He necessarily needs to take notes not to forget it. There are lots of different ways of taking notes. Some people prefer to use index cards, some use notebook paper, some like to scribble information on little scraps of paper and then lose them in the laundry! But one of the easiest and the best ways to keep track of the notes is to make a large chart. The creator of the project should use a big piece of paper (he can cut open a large grocery bag so it lies flat, or use a length of shelf paper, brown wrapping paper that was used to wrap a package also works well: in fact, any kind of paper that is big enough is fine). It is best to write with a felt-tip pen so the author of the notes will be able to read them easily.

The next step is to divide the paper into two columns: the first one will be used for each question, the student wants to answer, and the second — to list all the books he uses or is going to use. A ruler or yardstick will help to keep the lines neat and clear. The boxes should be large enough for two or three sentences. The student should write one of his questions at the top of the first empty column. In the second column will be written down the title of each book he is using and the name of its author. It won't be bad to write down the date the book was published. This information can be found on the copyright page of the book, on the back of the title page. For example, if the author of a project looks at the back of the title page of this book, he will see that it was published in 1983 (the copyright date can be used as the date of publication — in most cases they are the same dates). If he is interviewing someone, he should write down his or her name, phone number and the date of the interview in the first column.

Now it is high time to start taking notes. In the first book the paragraphs or sections, that talk about the necessary topic, can be found. In the process of reading the student should keep his questions in mind. Then he should look for the information that answers these question and write it down in the correct box. The same should be done for each book he reads or person he talks to. When the chart is filled, the student will be able to see at a glance what information he has about each of his questions.

Notes are reminders of what has been read or heard. They keep their author from getting mixed up about who said what and when. The young researcher will never forget the important facts if they are in his notes. Here are some pieces of advice for taking notes which can be helpful in the process of creating the student's creative assignment or individual research project.

The notes can be written either as whole sentences or as short phrases, but their author must just make sure that they are not as long as the book he is reading! He should be able to summarize the main idea of a paragraph in one or two short sentences.

Suppose the research student reads such a paragraph: *However, some scientists do not believe that Time Machine has ever existed. But nobody knows for sure* («Dictionary of Literary Images» by Joseph Rosenbloom, page 7). He should use abbreviations of long words to save space. So he might write *TM* for *Time Machine*, and *sts* could stand for *scientists*. It is best to abbreviate only those words which are often used in the notes. That way he knows he will remember what each abbreviation stands for. He should remember that he is reading to find out answers to the questions which are at the top of his chart. So the student doesn't have to sum up everything the book's author says. He should only take notes on the information that helps answer his main questions.

Student's notes should be written in his own words, but not copied from the book. After he has read a paragraph or short section of information on the chosen topic, he should mark his place with a slip of paper, close the book and write down the main idea in his own words. Why should he close the book to take notes? There are two reasons for that. First, this is a perfect way of making sure that young researcher understands what he has read. It is pretty hard to write a project or creative report without understanding the information which is collected. But the research student knows he has got the idea when he can easily explain it in his own way. The other reason is that in such a case the project will be an individual work. Copying from a book or from several books — is not the same as writing a project, it may

seem easier to write down the exact words of a book on the note chart. But the student will use the words in his notes when he sits down to write the project. And he will not remember then that these notes are another author's words, not his own. When the notes are in his own words, he can use these sentences in his individual research project.

Of course, changing the words doesn't mean that the facts can be changed. If William Blake (an English poet, painter, and printmaker) is considered to be a seminal figure in the history of poetry and visual arts of the Romantic Age, no one can say that Blake belonged to the period of Middle Ages. That would be making up a new fact, and it wouldn't be true. Facts belong to everybody. The information about William Blake is a fact that anyone can read about and use. Putting the facts, one learns in his project is not stealing. But the research student cannot write them in exactly the same way another author has. He cannot pretend that someone else's sentences are his own. If he uses sentences from a book, he must put quotation marks around them and tell his readers where he reads them.

As the student takes notes, he should always remember that library books do not belong to him. When he closes the book to write down a main idea in his notes, it is better to use a slip of paper to mark the necessary place. He should never bend down the corner of the page and never write anything in a library book. There is nothing more annoying than trying to read a book that someone else has marked up!

The young researcher also needs to take notes when he talks to someone to get information for his project. He should use the same kind of chart, and write down the answers to his questions as he listens. Most people are happy to share their knowledge and their life experience, but since he will be taking up their time, he should try to get organized beforehand. When the author of the project makes an appointment to talk to someone, it is out of the question he should be on time. His own pencil and chart for notes must necessarily be with him. All the questions must be thoroughly prepared. And also he should not forget to say «thank you» at the end of the interview (first — it never hurts to be polite, second — there may be need to go back for a second interview).

After all preparatory steps have been done, the author of the project is ready to write it. Once he has written all the notes on his chart, he is ready to organize his information. What conclusions can he come to? At first, he should look at all the notes in the first column, which are the answers to his first question. Do they all say more or less the same thing? If so, he should write a sentence in the bottom box of the column that tells the main idea. Then he should do the

same for each column in his chart. This can be tricky. The research student may have found different answers to his questions in the books he read. When authors don't agree, he cannot just count up the yes's and no's to see which answer has the most votes.

There are many different reasons why authors disagree about this or that topic. The most likely one is that new information may have been discovered about it. A book that was published before this information was discovered won't mention it. Even a recent book will not have this information if its author didn't hear about it. For example, some scientists used to think that William Shakespeare's famous poem «Venus and Adonis» was rather boring, uninteresting and dull as it depicted the rejection of beautiful Venus by Adonis, the death of the main character, and the consequent disappearance of beauty from the world. But later generation of scientists and literary critics, despite conservative objections to the poem's glorification of sensuality, convincingly and unambiguously stated that this poem was immensely interesting, and it was reprinted six times during the nine years following its publication. So, as we can see, there are two different opinions about the existing problem. And in order to present his own point of view in the project, the researcher should carefully analyze both of them.

Sometimes scientists come up with a new idea or theory about how something happened. Until they prove that the theory is true, some people will believe it and some won't. This means that books on this topic may disagree. There are times when the research student might find different answers to one of his questions. For instance, one book on William Shakespeare's creative activity says it can be divided into three main periods: optimistic, pessimistic and romantic. But when one interviews a woman who runs Shakespeare's classes, she says that there are four or five periods in it. The author of the book and the woman who teaches the classes both know a lot about creative life of this outstanding genius of English literature. Maybe both of them are right. They disagree on the best way to subdivide the poet's creativity into sections, but they agree that it must be divided in some way.

There won't be any disagreement in student's notes on some topics. But if there is, he should try to figure out what the disagreement means. Perhaps both books are partly right. Or maybe there is a reason why one book is wrong. What is said about this — is part of what makes student's project his own, not just a primitive copy of the books he has read before writing his creative work.

Now the young researcher is ready to decide how his project will be organized. In some ways writing an individual project is like telling

a story. The project will have a beginning, a middle, and an end. For some topics, deciding what comes first is easy. If the project tells how to make the grammatical analysis of Robert Greene's «A Groatsworth of Wit», the first information the reader needs is to understand the main points of the grammatical analysis of the text. It goes about the prevalence of sentences used in the text according to the type of communication, various uses of the pronoun *it* as a notional subject, finer points of agreement between subject and predicate, specific points of the use of plural nouns, the prevalence of the use of tenses of the verbs, the explanation of the use of perfect forms, the explanation of the use of the Subjunctive Mood etc. Next the completer of the project should explain, in the right order, the main steps for making the analysis, then — provide the illustrative examples. Last he could tell how interesting the work will be when it is finally done. Whenever he is telling how to do something — he will quickly see that there is a natural order to follow.

The way the research student decides to organize his individual creative project would make sense to the potential reader of his work. The important point to keep in mind is that he is the person who has the information. He is trying to pass it on to his audience, that is why he should think of what things the reader needs to know first. The student should pretend he is explaining his topic to a friend who doesn't know anything about it. What would he have to say first so his friend could understand the rest of his explanation?

The sentences in the bottom boxes of each column of student's chart are the main ideas for each paragraph or section of his creative project. Once he has figured out what order he thinks his information should be written in, he should list these main ideas in that order on a piece of paper. He must be sure to leave some space between each one. Then he should put whatever details he has under the main ideas. This list is an outline — it will be a kind of map for the young researcher to follow when he writes his individual creative project.

Most projects need a convictive ending (final) paragraph. This can be a short and laconic summary of what has been said in this work. Another way to finish the individual creative assignment is to tell why the topic is an interesting one. Sometimes the teacher sets a requirement to indicate in the summary the prospects for further research of this aspect of the problem. But whatever way the project is ended, its author must be sure to add a sentence to the end of his outline so he will remember what he planned to say.

The research student may wonder whether all this work is necessary. Wouldn't it be easier to just start writing and hope for the best?

The answer is — no. When he thinks about his topic and the questions he plans to answer in his project, he gets a clear idea in his mind of what he wants to say. This makes it easier to write his project. And if he gets confused, he can always look at his chart or list to remind himself of what he wanted to say next.

Writing a creative project its author should necessarily keep to some rules about how to complete it in the best possible way. When the teacher first talked to the class about project writing, he or she may have given them to the audience. If so, every student will want to follow these rules. Certainly the teacher insists that projects must be written neatly. If they are not, no one can read them! It is very important to write the work carefully to make sure that what its author has to say — can be easily read by anyone.

The budding researcher should make sure also that he knows how his project is supposed to look. Is he going to make a colored cover to it? Should he draw a special map to put it in or some pictures to illustrate it? How long should the future project be? The research student should look through the list of useful recommendations below to remind himself of other important things the teacher may have said:

- Number of pages?
- Number of paragraphs?
- Pencil or pen?
- Write on every line, or skip every other line?
- Write on one side of the paper, or both sides?
- Where to put the page numbers on each page?
- Where to write the name on each page?
- The length of the work?
- The style?
- The epigraph?
- The quotations?

The sentences that are in the bottom boxes of the chart can be the first sentences, or topic sentences of paragraphs in the project. The topic sentence usually plays a very important role as it gives a general idea of what that paragraph will be about. The rest sentences of each paragraph will give the details or explanations about this idea, notion or fact. As the author of the project writes each paragraph, he should try to say things as clearly as he only can. He wants the reader to understand what he has learned about this topic. So, he should pretend that he is explaining it to a friend, say a sentence out loud and only then write down the words he has just said.

When the author of the project talks to someone, he uses different kinds of sentences. It is a very good idea to do that when he writes,

too. The matter is that sentences that all start the same way are usually boring for the reader. So, the student must make it more interesting to read. The method of beginning or ending a paragraph with a question can help him to interest the potential reader.

When the research student finishes each paragraph, it's a good idea to stop, to look it over and to check thoroughly whether he said what he meant to say. He must make sure that he included everything he wanted to include. He must convince himself that the paragraph is clear and understandable. If the answer to any of these questions is *NO*, the research student must necessarily change the things. There is nothing wrong with crossing out what has been already written and redoing it to make the paragraph better and more interesting. People who write books and magazine articles do this all the time. It is never a shame to improve the things for better.

Looking back at the outline of the project — is a very good rule for its author to follow. This is a way of checking to make sure that he has put in all the important details he planned to. If he has, he can check off that section and move on to the next paragraph. Sometimes, when the research student reads anyone else's project, he may think of the ways it could have been written better. So, he should always keep these thoughts in mind when he writes the project of his own.

Each project the research student creates will be easier to write than the one before. It is out of the question that it will also be better. Everyone has probably heard that «*practice makes perfect*». And it is really true! As the student practices doing research, organizing the ideas, and writing individual projects or reports, he will every time get better and better at it. Like playing baseball or playing the violin, writing is a skill that one can learn only by doing.

Among the aspects of writing a project, its checking occupies one of the most important places. When the student has finished writing his research work, it is out of the question that it must be thoroughly checked. Checking over the project or creative report does not take long. And this is how one makes sure that all the hard work he did was worth it. He has done a great job so far, so he must take time to polish up his creative task. The first thing the author of the project has to do is to read it out loud, either to himself or to someone else. He will notice right away if something sounds strange. If some of the sentences are not complete, he should put in the missing words. Or there may be a sentence that seems to run on forever — it must be split into some shorter ones. As the student reads, the person listening can tell him if he has trouble understanding any parts of the project. This will let the author know that those parts need to be fixed.

There is one more advice — the young researcher should try trading projects with a friend for a final check. When he reads what he wrote himself, it is often hard to catch mistakes. After all, he knows what he meant to say when he wrote it. Another person may be able to see misspelled words that he has missed or places where he forgot to put in capital letters or punctuation marks. And having a friend read his project will let him know that at least one other person can read his handwriting.

The author of the project should never forget that neatness counts. If there are a lot of mistakes that he needs to correct, it might be a good idea to copy that whole page over. When the project is neatly written, the teacher will be able to think about what it says instead of trying to figure out what each word is supposed to be. In the box below there must be a reminder of things to check in the project.

There are some extra things the research student should take into account! Here is their approximate list:

- practically every project needs a cover, so it is necessary to create it;

- a good illustration helps people understand what the project is about. Of course, some projects do not need anything but words, but sometimes a project is better, more convincing and informative when it is illustrated;

- the first line of every paragraph should be indented;

- each sentence should be started with a capital letter;

- each sentence should be ended with a period, question mark, or exclamation mark;

- the spelling should be thoroughly checked;

- the work should be checked for missing words;

- it is necessary to number the pages;

- it is important to mind the handwriting.

In the process of writing the project, a map may also be helpful for its completion. It might tell more information about the topic than its author can say in words. So he should trace or copy the map from an atlas, or see if he can find one to cut out of a magazine. But he should not forget to label any maps he draws.

If there are inexpensive pictures for the project at a stationery store, it will not be bad to put them in. In the same place a magazine picture can be found, showing something about the topic. Besides the research student can always draw the pictures of his own. He should check out a library book with good illustrations and use them as the models or trace pictures from the book. If the pictures are on small

pieces of paper, they can be pasted to whole sheets of paper — so they won't fall out of the project.

A cover can be made out of almost any kind of paper. Construction paper, typing paper and even notebook paper will make fine project covers. A project on Romantic poetry would look great with a cover made from a paper with gentle flowers, hearts or butterflies. And the cover for a project on what it is like to be a newspaper project could be made from the front page of the local newspaper. It can be pasted on notebook paper to keep it from tearing. For a project on a holiday, a cover out of gift-wrapping paper with an appropriate holiday theme can be made.

If the project is longer than one page (and usually it is like that), the research student will need some way to hold it together so the pages do not get lost. Anything that goes with the look of the rest of the project is fine, unless the teacher has said how it should be done. The pages and cover can be safely stapled together along the left edge, or a paper clip in the upper left corner can be used. One more way of holding the pages together — is tying them with yarn through punched holes so that it looks like an old-fashioned scrapbook.

At last the project is ready to be handed in. It is filled with the interesting and convincing information its author has already gathered. The pages are neatly written, the spelling is correct and everything has been thoroughly checked. The final step is to be sure that student's name is written on the cover and/or on every page (it depends upon the requirements). This is a project everyone can be proud of!

Not less important thing, that should be taken into account in the whole process of doing the research, is a good place to work. Writing a project is much easier if its author has appropriate workspace. It doesn't have to be a whole room of his own. The room or the desk may be shared with someone else, or the research work may be done even on the kitchen table. But wherever his study space is, the research student needs:

- a smooth, flat surface to write on;
- good light for reading and writing;
- a chair that is the right height for his desk;
- study tools, like scratch paper, good paper, pencils, pens, eraser, ruler, etc.

With this equipment, the author of future project will have a good start on doing his best creative work.

As the research student does a lot of writing, he will want to have some reference books of his own, so special attention should be paid to the reference shelf. If he already has a dictionary, he would probably keep it in his study space so that it will be handy when he wants to

use it. If he doesn't have one, why not ask for one for his birthday or Christmas? There are other kinds of reference books that are nice to own. It is not necessary to get them all at once, but there are some the author of the project might want to have in the future.

Dictionary

Dictionary is a book or a similar electronic product, that gives information about a particular subject. Its entries (words or phrases) are placed in alphabetical order. A dictionary can be used by the author of the project to make sure that all the words in his work are spelt correctly. He can also look up the exact meaning of a word he wants to use. What kind of dictionary does he need? Dictionaries that are written especially for students are easy to read and to use. The ones for adults are harder to read, but they have more words in them. A good way to pick out the kind of dictionary the research student wants is to look at several different ones in a library or bookstore. It will be useful to try looking up the same word in each one. In such a case it is possible to find out which definition is the most helpful. It is even better to use the online dictionary, as it is regularly updated with new entries. Here are some dictionaries written specifically for students:

- «*Dictionary of American Heritage*», published by Houghton Company, Boston;

- «*Macmillan Dictionary*», published by Macmillan Publishing Company, New York;

- «*Scott Foresman Beginning Dictionary*», Doubleday Edition, published by Doubleday and Company, Garden City, New York;

- «*Webster's New World Dictionary for Young Readers*», published by Simon & Schuster, Inc.;

- «*Webster's New Collegiate Dictionary*», published by G. & C. Merriam Company, Springfield, Massachusetts (this desk-size dictionary is very often used by high school and college students).

Unabridged dictionaries are expensive, but can be a good investment. Before purchasing, it is a good idea to visit a library or bookstore that has a good, up-to-date reference section. There the research student may look at the contents page to see what each dictionary contains other than word definitions. For instance, «*The Random House Dictionary of the English Language*», Unabridged Edition (published by Random House, Inc., New York) has a 64-page color atlas, concise dictionaries of French, Spanish, Italian, and German, and several other extra features. «*Webster's Third New International Dictionary*» (published by G. & C. Merriam Company, Springfield, Mas-

sachusetts) has several useful lists, such as constellations and stars, and color plates inserted throughout illustrating butterflies, flags, birds, etc. Since both have good reputations as dictionaries, perhaps the choice will be based on which one has extra features that will be most useful to the author of the project.

Encyclopedia

It is a large collection of information about one or many subjects that people want to know about. The articles are arranged in alphabetical order in a book or set of books, or available through a computer. They tell the basic facts about a particular branch of knowledge or the introductory information to help the research student broaden or narrow his topic. It also provides main terms and key words, which can be needed to conduct further research.

Though encyclopedia articles give a lot of details, but of course they do not have as much information as a whole book on the topic. The last volume is the index to all the other volumes. The research student should look in the index to find which volumes contain articles on his topic. An article on a big topic may be quite long, that is why he should look at the headings to find the paragraphs that cover what he wants to know. At the end of some articles he usually may find titles of other articles that will tell him more about the topic chosen. Encyclopedias may be of two types — subject and general. In general encyclopedias the overviews on a variety of topics are provided, and in subject encyclopedias the entries focusing on the specific field of study can be found. An example of a general encyclopedia is the well-known «Encyclopedia Britannica», and an example of a specialized encyclopedia is the «Merck Manual» — an oft-used medical encyclopedia.

Thesaurus

A thesaurus is a dictionary of synonyms (words that have the same or similar meanings). It introduces to the researcher a great number of word groups, each of which consists of separate words or phrases with closely related meanings to avoid confusion. The meanings of these words are used in the contexts and explained in details. Every unit is placed in alphabetical order, making a thesaurus a perfect reference book. No matter what word comes to mind, «one can use it to reach straight into this treasure-house of language. Besides thesaurus contains thousands of writing tips, overused words and word webs to

build writing skills. Word lists and features on rhyming and onomatopoeic words will inspire creative writing and poetry. It is perfect for boosting vocabulary and creating confident young writers» (David R. Thomas, 2010, 58).

Thesaurus is usually easy to use. It is brightly illustrated and the design is rather clear to help the researcher find appropriate words as quickly as possible. Entries are usually simple and clear, and include relevant student-friendly example sentences to show how to use different words accurately.

For the author of the creative work (project, report, precis, essay, etc.) it is good to have one at hand so he won't keep using the same words over and over again. But some thesauruses are complicated to use even for adults. So, here are some that are easier, as they are written for students:

- «*The Clear and Simple Thesaurus Dictionary*» by Harriet Wittels and Joan Greisman, published by Grosset & Dunlap, New York;

- «*Junior Thesaurus: In Other Words*» by Andrew Schiller and William A. Jenkins, published by Lothrop, Lee & Shepard Books, New York;

- «*The Macquarie Junior Thesaurus*», published by John Wiley & Sons, Australia;

- «*Oxford Junior Illustrated Thesaurus*», published by Oxford University Press;

- «*Macquarie Concise Thesaurus: The A-Z of Synonyms*», published by Macquarie Dictionary Publishers;

- «*Collins English Electronic Dictionary Thesaurus*» // <https://www.Robertdyas.co.uk/Collins-english-electronic-dictionary-with-thesaurus/>;

- «*The Merriam-Webster Thesaurus*»//<https://www.merriam-webster.com/thesaurus/>;

- «*Cambridge Dictionary: English Thesaurus*» // <https://dictionary.cambridge.org/thesaurus/>

Atlas

An *atlas* gets its name from the Greek god *Atlas*, who, according to myth, was forced to bear the weight of the heavens on his shoulders. Writing his project, the research student may feel like Atlas if he has to carry one of these books around. Atlases are usually large, oversized books that contain maps, charts, diagrams and information such as population figures. «Traditionally, *atlas* refers specifically to a

bound book of maps rather than to a folding map, a globe, or an online database» (David R. Thomas, 2010, 70) and shows where particular things are located, made, found, stored, etc. It provides the textual matter, detailed descriptions, informative tables, graphs and specific illustrations on any given aspect of a subject, that will be of great help to those working on projects or scientific reports. It is a great thing for the researcher to have an atlas at home as he does not have to go to the library every time he wants to look at a map. There are lots of different kinds of atlases and some of them are very expensive. Here are some atlases that have maps of the whole world and are not very expensive:

- «*The Hammond Citation World Atlas*», published by Hammond, New York;

- «*The World Atlas*», published in paperback by the Random House Library of Knowledge, New York;

- «*New Concise World Atlas*», published by Oxford University Press, 5th Edition;

- «*National Geographic Student World Atlas*», published by National Geographic Children's Books, 4th Edition;

- «*Wiley/National Geographic College Atlas of the World*», published by Wiley, 2nd Edition;

- «*On the Map: A Mind-Expanding Exploration of the Way the World Looks*», published by Gotham NA.

To make the researcher's life a little bit easier, all atlases are roughly divided into categories: *essential* (everyone should own at least one of these), *child & student* (suitable for young reader), *historical* (for those who enjoy history), *special* (which give information about a particular subject), *other* (the world's most interesting alternative atlases).

As the examples of *special* atlases may serve the following brilliant world books, the «food & drink lovers» would be happy to own:

- «*World Atlas of Wine*», published by Mitchell Beazley, 7th Edition;

- «*The World Atlas of Coffee: From Beans to Brewing — Coffees Explored, Explained and Enjoyed*», published by Mitchell Beazley;

- «*James Hoffmann's World Atlas of Whisky*», published by Mitchell Beazley, New Edition;

- «*Tim Webb's and Stephen Beaumont's World Atlas of Beer, Revised & Expanded: The Essential Guide to the Beers of the World*», published by Sterling Epicure.

Owning a least one good world atlas is a must for any map lover. But why stop at one?

Almanac

Almanac is a book published every year that contains interesting facts and statistics about a particular subject or activity. It is filled with all sorts of specific tabular information for that year, such as long-term weather forecasts, schedules of high and low tides, climate information and seasonal suggestions for farmers, gardening tips and so on. It contains a record of such astronomical phenomena as times of the sunrising and going down, moon phases, full moon dates and times, the positions of the planets arranged according to the calendar of a given year. This book also includes a register of ecclesiastical festivals and saints' days as well as tables showing the important dates (days, weeks, and months), important holidays, etc. Usually almanacs are rewritten every year so they have all the up-to-date facts. But there are some (usually those, written for students) which do not come out every year. Almanacs are usually hard to read because the type is so small.

It is a great thing to have an almanac at home as the research student may consult it every time he wants to find some specific facts (e.g. he may use a «Sports Almanac» when he needs the information on his favorite player or team, coming month's scheduled games, etc.).

Modern-day almanacs are of several types, but «the best-known type of almanac is now a handy and dependable collection of a vast array of statistical, historical, and other information» (Fry, 2004, 101). The examples of this type are:

- «*The Hammond Almanac*» (yearly editions)
- «*Information Please Almanac*» (yearly editions);
- «*The World Almanac and Book of Facts*» (yearly editions published by Newspaper Enterprise Association, New York);
- «*The Reader's Digest Almanac*» (yearly editions);
- «*Macmillan Illustrated Almanac for Kids*» (published by Macmillan Publishing Company, New York).

There are many other books that can help young researcher with his studies. For example, a book, written for high school students that contains lots of helpful hints and tips, is «*How to Sharpen Your Study Skills*» by Sigmund Kalina, published by Lothrop, Lee & Shepard Books, New York. A perfect guide for students, producing a written project, is Ron Fry's «*Improve your writing*» (5th edition), published by Delmar Cengage Learning. This book contains tips in small, individual chapters to improve students' writing. It is easy to read, is full

of handy hints and guides the student through the whole process from carrying out research for the project to producing the final draft. Of great help can be «*Writing at University: A Guide for Students*» (3rd edition) by Creme P., and Lea M., published by Open University Press. The scientists classify it as a first-class guide to good use of the English language, a perfect reference book, many times updated and republished. The work, which is also worth mentioning, is L. Dupré's «*Bugs in Writing: Guide to Debugging your Prose*», published by Addison Welsey. This one provides help for all aspects of university writing. There are lots of other interesting and informative books the research student can find himself. But why not ask the teacher for suggestions? He or she may know a lot about other great books that will be especially helpful and will bring much information in the process of writing great projects.

To create the effective research paper the following typesetting rules for its presentation should be taken into account:

« — *Length*: The project or creative assignment longer than 15,000 words, not including the supporting structures, will not be accepted. There is no minimum length of the project, but it should adequately reflect the work done.

— *Font Size*: The work should be printed using 12pt typefaces.

— *Line Spacing*: It should have single line spacing and should be economical on paper. It should not, for example, contain excessive amounts of white space. Only the major sections need to begin on a new page.

— *Submission*: The project should be typeset with some word-processing system, e.g. OpenOffice, LibreOffice or Word. The final project should be presented as a PDF file with any other documentation in the appendices. Artefacts produced for the project that are to be processed by other software such as a compiler or interpreter should be submitted separately in an archive file. Typically this will be the source code for software developed for the project» (see: Creme P, Lea M., 2008, 40)

Some Practical Directions From Teacher's Own Experience (Proposed By the Author of This Article)

The problem is that the students often do not know the shape their writing will take until they have done some prewriting — put their thoughts down on paper where they can see them. Setting the right tone at the beginning of the academic year can get the class off on the right track. In the first week the teacher should find out how well the

students can follow his or her directions, how well they realize the main mechanisms of writing, what their specific abilities and interests are, how creatively they can use their imagination, etc. Having this information, the teacher can understand how best to tailor the tasks to develop students' skills in creative writing.

There are some methods which I successfully use with my students to help them develop their creative thinking. They are easy, fun and definitely useful in the process of completing their individual creative assignments. If the projects are being done in class, all that is needed — a supply of typing and construction paper, stacks of old magazines and some multicolored marking pens.

To my mind one of the best ways of developing students' creative imagination, and getting them some practical knowledge how to write the research projects in future can be an illustrated autobiography. Early in the first week of the semester, the students are told they are to create it. What is important, I make my own illustrated autobiography along with my students. They want to know more about each other and about me just as much as I want to know about them.

These are the directions I use in my practice, but of course, everyone can adapt them to his own professional goals. So, for this project I jot down a list of students' personality traits, special interests and talents, turning points in the direction of their life, people who have influenced them, their family, friends and pets. As to the young researchers, they should:

- be given one sheet of construction paper and some sheets of typing paper;

- clip out between six and eight pictures from old magazines, that suggest or illustrate key items on their list of details about themselves;

- paste one picture on each sheet of typing paper, leaving space for writing;

- write some sentences for each picture; explain the reason they selected it;

- arrange the pages in chronological or thematic order;

- neatly letter the sheet of construction cover paper with a title (e.g.: «All about Me», «My Life Story», «Me in Pictures», etc.);

- fasten the cover and pages together with colored tape or staples.

The work will be graded on «how well the pictures and explanations support each other, on correct spelling, grammar and usage, and on the total effect and visual appeal of the project» (Duprè, 1998, 79).

Basing on my own teaching practice I can say with confidence, that this method activates students' creative imagination, gets them

good practice in future project writing, and what is very important — teaches them personal relationship skills.

The next method, which helps me a lot in developing students' skills in project writing, is «to give students practice in skimming many books, selecting those that interest them for a more thorough reading, and then responding to or evaluating them» (Поради до написання творів (електронний ресурс). As a rule, I use a three-week response writing project to encourage students to become aware and thinking young researches. Meanwhile, they are practicing all their English skills: reading, thinking, writing, speaking and listening.

Here is how I organize the response writing projects:

- each week students look through different books and pick one to read carefully and then respond to;

- on the assigned day, students bring their books to class. They are asked to form their opinions or express the reactions about the story in writing. They may agree or disagree with something, be outraged by an injustice or be satisfied with ideas, find different situations lovely, boring, funny or dull. They may express their reactions either intellectually or emotionally, but whatever way they do it, they are to illustrate them with reasons or explanations;

- students turn in their works labeled with the title of the book along with rough drafts of their response projects;

- when three weeks are over and all the projects are done, the students are given them back and are asked to choose the one they consider as their best effort;

- then the students are asked to revise, polish, and prepare a final draft of their best project;

- after the projects are evaluated and completed (the grade and all the comments are put on the back or on a separate sheet), students talk informally about the books and their own responses.

Using this method with my students helps me to practice all their English skills: writing, reading, thinking, speaking and listening.

Working with literary projects, I like to use the method, developed by David R. Thomas & Ian Hodges. According to it, students are «to provide links between text authors and the world they live in. As a way to do this, each class member is asked to become an expert on a particular subject» (David R. Thomas & Ian Hodges 2010, 101).

The procedure I follow is this: students discuss the writer's intentions, emphasize the evidence supplied to back up the point, and underline the peculiarities of the writer's style. Then for several weeks they are on their own. They are to peruse different literary sources and

then select a writer whose style and poetics appeal to them most of all. After that each person collects the most representative passages from their favourite works of the chosen writer, one a week. On the assigned date, young researches bring these passages to class. Then they are given out copies of the following guide to use individually as a working base:

- list the topic of each passage, along with its purpose (e.g., to support, to argue for or against, to persuade, to criticize, to satirize, to amuse);

- point out the methods used by the writer, which helped to develop the topic (e.g., quotations, historical facts, time shifts, authoritative opinion, examples, illustrations, emotional appeal, etc.);

- emphasize what the writer specializes in: does he usually write on just one subject or likes to develop general themes?

- analyze the writer's style with respect to a sentence structure, diction, tone, vocabulary, etc.

After the analyses are done, the students present their favourite writers to the class. There are sometimes interesting comparisons made when more than one student has chosen the same literary man. According to the method, proposed by David R. Thomas & Ian Hodges, young researches fill out a cover sheet listing the members' names and their writers, along with details of what they learned about them. The cover sheet earns an equal grade for each group member; this score is added to the individual analyses for a composite evaluation (see David R. Thomas & Ian Hodges 2010, 109).

This method helps students get good practice not only in speaking and listening, but also in project writing. And what is very important, in the process, they grow in their understanding and respect for the opinion of others, often demonstrating new role models.

CONCLUSIONS

In his monograph «Study Guides and Strategies» the famous American linguist, professor Peter Landsberg once mentioned: «Writing effective research paper is undoubtedly vital for academic success» (Landsberg, 2008, 109). For the young researcher this process may turn out to be rather hard, so the following recommendations will be very useful and helpful to make it easier (though they are proposed by Peter Landsberg, but they fully coincide with the conclusions we made as a result of research on this topic):

- record the relevant information generated by the project (keep a diary, use a notebook, etc);

- gather necessary material from different publications or external resources;
- divide the material into several sections; agree their structure with the teacher;
- form the project's main body;
- creating the project's body, keep the readership in mind, use sections, follow stylistic conventions;
- where appropriate use different descriptive devices, references, cross-references and other;
- produce all required supporting structures according to convention, after completing the main body;
- to avoid disrupting the flow of the narrative, include this material in appendices;
- look at the textbooks, dictionaries, atlases, almanacs, etc. to find the supporting examples and illustrations;
- discuss an outline of the work with a teacher — this will definitely help to create the project;
- mind the typesetting rules for project presentation (see: Landsberg, 2008, 119).

These and many other general guidelines, as well as some practical directions from the teachers' own experience, will help the research students and general readers do their creative assignments not only for schools and universities but also for journals, mock newspapers, descriptive essays, and autobiographies.

BIBLIOGRAPHY

1. Азєєв С. В. Методичні рекомендації для підготовки та захисту творчих дипломних проєктів. Одеса, 2020. 42 с.
2. Довженко Отар Як почати текст і дописати його до кінця // <https://medialab.online/news/khovrashok/>
3. Довженко Отар Як вигадувати заголовки і зберігати спокій // <https://medialab.online/news/headlines/>
4. Довженко Отар Як редагувати свій текст // <https://medialab.online/news/editing/>
5. Карпенко В. В. Психологічні засоби стимуляції творчості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. Львів, 2010. Вип. 2. С. 66–79.
6. Мазур Н. І. Методичні рекомендації щодо організації дослідження та оформлення науково-дослідницьких робіт. Кропивницький, 2017, 56 с.

7. Мельничин А. В. Вступ до науково-дослідницької роботи: методичні вказівки до написання та захисту науково-дослідницьких робіт. Видавництво «Львівської політехніки», 2014. 112 с.

8. Пастка творчості: чому гарні ідеї — це шлях до провалу // <https://theukrainians.org/pastka-tvorchosti/>

9. Поради до написання творів // <https://www.meo.com/read/0029855251>

10. Ханецька Н. В. Психологія творчості: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Хмельницький, 2010. 184 с.

11. Що читати, щоб писати краще: Сім книжок для розвитку творчого письма // <https://starylev.com.ua/news/shcho-chytaty-shchob-pysaty-krashche-7-knyzhok-dlya-rozvytku-tvorchogo-pysma>

12. Як навчитися писати твори: кілька корисних порад абітурієнтам // <https://znoclub.com/dovidnik-zno/353-yak-navchitisya-pisati-tvori-kilka-korisnikh-porad-abiturientam.html>

13. Як написати творче завдання і висловити власну думку // https://stud.com.ua/13131/dokumentoznavstvo/napisati_tvorche_zavdannya_visloviti_vlasnu_dumku

14. Bly R. 10 Ways To Improve Your Technical Writing, Center for Technical Communication // <http://smartbiz.com/sbs/arts/bly10.htm>

15. Capital Community College Foundation. Guide to Grammar & Writing // <http://grammar.ccc.commnet.edu/grammar/>

16. Creme P, Lea M. Writing at University: A Guide for Students (3rd edition). Open University Press. 2008. 95 p.

17. David R. Thomas & Ian Hodges. Designing and Managing Your Research Project: Core skills for Social and Health Research. Sage Publications. 2010. 150 p.

18. Duprè L. Bugs in Writing: Guide to Debugging your Prose (2nd edition). Addison Wesley. 1998. 115 p.

19. Fry R. Improve your writing (5th edition). Delmar Cengage Learning. 2004. 210 p.

20. Guidelines for Preparing a Research Report // <https://www.utc.edu/sites/default/files/2020-11/acs-guidelines.pdf>

21. Guidelines for Preparing a Research Report (developed by the American Chemical Society) // <https://www.eku.edu/chemistry/wp-content/uploads/sites/33/2023/05/Guidelines-for-Preparing-a-Research-Report.pdf>

22. How to Write a Report to Surprise Your Instructor // <https://payforwriting.com/writing/research-papers/how-to-write-report.html>

23. Klapper A. How to Write a Successful Research Paper // https://www.udemy.com/course/how-to-write-a-successful-research-paper-academic-writing/?utm_source=adwords&utm_medium=udemyads&utm_campaign

24. Landsberg P. Study Guides and Strategies. Welley Palace Ltd. 2008. 215 p.

25. LaTeX Project Team. LaTeX — A document Preparation System // <http://www.latexpm.org/>

- 26.Oracle. The OpenOffice.org Documentation Project
<http://documentation.openoffice.org/>
- 27.Research Reports: Definition and How to Write Them // <https://www.questionpro.com/blog/research-reports/>
28. Strunk Jr, White E. The Elements of Style. WP Humphrey, Ithaca, NY. // <http://www.crockford.com/wrrrld/style.html>
- 29.What Is Research Report? Definition, Contents, Significance... // [.com/research-report/](http://www.questionpro.com/research-report/)
- 30.Writing at University: Some Practical Tips for Students.White Press Ltd. 2011. 195 p.

Ірина Сурко

Оптимізація написання творчих проєктів (практичні рекомендації для дослідників-початківців)

У студії розглянуто питання вибору тем індивідуальних дослідницьких проєктів та запропоновано конкретні вказівки і настанови щодо їх належного виконання. Доведено, що після вибору теми дослідження проблема добору теоретичних джерел є однією з найважливіших. Молодим дослідникам надано конкретні поради щодо пошуку цих джерел, а також іншої необхідної для виконання творчих завдань інформації. Детально окреслено важливість таких інформаційних ресурсів, як книги, музеї, телебачення та ін. Акцентовано, що всі вони, безсумнівно, стануть студентам у нагоді при виконанні творчих робіт та індивідуальних дослідницьких проєктів. Зазначено, що правильна організація написання творчої роботи є запорукою позитивного результату. Пропонована розвідка допоможе студентам виробити необхідні у цьому аспекті вміння та навички: ставити перед собою цілі, планувати роботу, окреслювати результати, поетапно досягти їх тощо. Детально описано потребу ведення коротких нотаток. Наголошено на необхідності чіткого і логічного упорядкування отриманих даних, на важливості ретельного «просіювання» фактів для визначення найважливіших з них. Запропоновано настанови щодо оформлення творчих проєктів відповідно до вимог, які ставляться до такого типу робіт, а також вказівки щодо належного представлення отриманих результатів.

Ключові слова: творчий проєкт, індивідуальна дослідницька робота, оптимізація, практичні рекомендації, вимоги до написання, вибір теми дослідження, пошук інформації, джерела інформації, ведення нотаток, презентація проєкту.

ЗМІСТ

Передмова.	3
<i>Larysa Bondarczuk. Dyscyplina «Język polski jako obcy» na uniwersytecie ekonomicznym</i>	6
<i>Тетяна Кумейко. Інструменти формування комунікативної компетентності студентів при вивченні мовознавчих дисциплін у закладі вищої освіти</i>	41
<i>Olesia Lazarenko. Lektorat für ukrainische Sprache an der Europa-Universität Viadrina in Frankfurt (Oder): Ziele, Entwicklung und Erfolge.</i>	72
<i>Тамара Подгурська. Удосконалення мовної компетенції в рамках курсу «Українська мова як іноземна» в економічному університеті . .</i>	86
<i>Larysa Sluchaina. Teaching and Learning Culture at an Innovative University: Conceptual Schema and Specifics</i>	104
<i>Iryna Syrko. Optimization of the Process of Creative Projects Writing (practical recommendations for budding researchers).</i>	140

Про авторок

Лариса Бондарчук

кандидат філологічних наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0001-9017-6381>

Тетяна Кумейко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри бізнес-лінгвістики, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0001-6688-5532>

Олеся Лазаренко

кандидат філологічних наук, доцент, лекторка української мови у Мовному центрі Європейського університету Віадріна, Франкфурт-на-Одері, Німеччина

<https://orcid.org/my-orcid?orcid=0000-0002-3121-1594>

Тамара Подгурська

старший викладач кафедри бізнес-лінгвістики, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-6461-383X>

Ірина Сирко

кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови і методики її навчання факультету української та іноземної філології, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0002-7622-425X>

Лариса Случайна

кандидат політичних наук, доцент кафедри іноземних мов і міжкультурної комунікації, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

<https://orcid.org/0000-0002-0386-1880>

L. Bondarchuk, T. Kumeiko, O. Lazarenko, T. Podhurska, L. Sluchaina, I. Syrko: Monograph. L. Kozlovska (Ed.). Kyiv, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, 2023. 176 p.

Наукове видання

**БОНДАРЧУК Лариса,
КУМЕЙКО Тетяна,
ЛАЗАРЕНКО Олеся,
ПОДГУРСЬКА Тамара,
СИРКО Ірина,
СЛУЧАЙНА Лариса**

МОВНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВИМІРІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Монографія

Упорядник Л. Козловська

Видається в авторській редакції
Верстка *О. Федосенко*

Підп. до друку 28.12.2023. Формат 60×84/16. Папір офсет. № 1.
Гарнітура Тип Таймс. Друк офсетний. Ум.-друк. арк. 11,39.
Обл.-вид. арк. 12,96. Зам. № 23-5801.

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, м. Київ, Берестейський проспект, 54/1
E-mail: litera@kneu.edu.ua

Для нотаток

Для нотаток